

Izhaja vsako soboto — Izdaja Tiskovni konzorcij »Ljudske pravice« — Direktor konzorcija in odgovorni urednik Tomo Brejlo. Uredništvo: Tomiščeva ulica 9. Uprava: Kopitarjeva ulica 2 — Telefon uredništva št. 29-981-89, uprave 29-261-23-265 — Telefon naročniškega in oglašnega oddelka št. 21-030 — Stevilka čekovnega računa 604-90321-0 — Mesečna naročnina 60 din, trimesečna 165 din, polletna 300 din, letošnja 600 din — Poštni predal 42 — Tisk tiskarne »Ljudske pravice«

IZ VSEBINE:

Kako je tovariš Boris Kidrič postal komunist?

Prvomajska proslava

Mežiška dolina ob svojem prazniku

Na pol poti

Branko Rudolf: Srečanja (literarni feljton)

Pesmi štirih

Jugoslovanski film »Nevihita«

Teden dni po svetu

Izpopolnitev našega gospodarskega sistema

Novi gospodarski sistem, kateri se je pričel uvajati v začetku preteklega leta, deloma pa tudi že v l. 1951, je v celoti pokazal zelo dobre rezultate, kateri se odražajo predvsem na vedno večjem uveljavljanju delavskih svetov pri upravljanju podjetij ter na ureditvi in sprostitvi našega notranjega tržišča. Delavski sveti predstavljajo pridobitev, ki sloni na solidnih osnovah in katero je potrebno samo še nadalje razvijati, z uvedbo prostega tržišča pa je bila v glavnem dosežena in obdržana stabilizacija cen kljub velikim težavam, ki so nastopile zaradi posledic suše. Neposredne posledice uveljavljanja delavskih svetov ter delovanja prostega tržišča pa se kažejo v znatnem dvigu produktivnosti dela ter izboljšanju kvalitete in povečanju sortimenta proizvodov.

Razumljivo je, da novi gospodarski sistem ni mogel biti od vsega začetka postavljen tako, da bi se popolnoma odpravila vsa sredstva prejšnjega administrativnega upravljanja gospodarstva. Ni se moglo preiti, brez praktičnih preizkušenj na tako dovršen sistem, katerega kasnejše ne bi bilo več potrebno menjati ter so kot takli dosedanja ukrepi predstavljali prehodno razdobje v cilju postopnega odpravljanja administrativnega upravljanja gospodarstva k preходу na prosto delovanje ekonomskih zakonov.

Nekateri instrumenti, čez katere se je uvajal novi gospodarski sistem, so postali predmet pogoste kritike ter je dosedanja praksa jasno pokazala na njihove nedostatke in potrebo, da se odpravijo, ker so postali resna ovira nadaljnemu razvoju gospodarstva. Take slabosti so se pojavile pri stopnjah akumulacije, avtomatskem odrejanju kreditov, obračunu dohodka po bančni evidenci, centralizaciji bančnega sistema, načinu finansiranja investicij, delitvi akumulacije, zanemarjanju vloge lokalnih skupnosti pri upravljanju gospodarstva in podobnem.

Utrditve vloge delavskih svetov in njihove samostojnosti pri upravljanju podjetij, ureditev tržišča in našega gospodarstva v celoti in jačanje vloge lokalnih samouprav zahtevajo čim širšo svobodo gospodarske delavnosti ter nadaljnjo decentralizacijo pri upravljanju gospodarstva. Vendar pa ekonomski ukrepi, ki se v to svrhu pripravljajo, ne predstavljajo nobenega novega gospodarskega sistema, temveč le nove ukrepe, ki so potrebni za zagotovitev nadaljnega razvoja našega gospodarstva.

Rezultati dosedanjega dela na izpopolnitvi našega gospodarskega sistema so bili prediskutirani v širokem krogu gospodarstvenikov cele države kakor tudi v zveznem izvršnem svetu. Pri teh diskusijah so se izkristalizirala že precej jasna mišljenja, katerih pa seveda še ne moremo smatrati kot dokončna, ker se bodo pri nadaljnji obdelavi še gotovo pojavili novi predlogi, ki jih bo potrebno upoštevati.

ZAJEMANJE IN RAZDELITEV PRESEŽNEGA DELA

Doslej se je presežno delo zajemalo predvsem s stopnjami akumulacije, v mnogo manjši meri pa še z obrestmi na obratna sredstva, prometnim davkom in davkom na presežek sklada za plače. Sistem stopnje akumulacije je sicer pokazal določene pozitivne rezultate v pogledu štednje, povečanja produktivnosti dela, racionalnejšega koriščenja delovne sile itd., vendar pa je v nadaljnjem razvoju gospodarstva pokazal take nedostatke, ki nujno zahtevajo njegovo ukinitve. Nedostatki se odražajo predvsem v tem, da stopnje akumulacije odražajo določen nivo cen ter se zato ne more prilagajevati proizvodnja potrebam potrošnje in se

s tem zavira delovanje zakona ponudbe in povpraševanja. Dalje se s stopnjami administrativno ocenjujejo zmognosti podjetij; omogoča se s prenizkimi stopnjami doseganje visokih zaslužkov, s previsokimi stopnjami pa se krivično onemogoča poslovanje podjetij. Podjetje, ki je v zavesti, da bo doprineslo skupnosti večji prispevek, sprejelo višjo stopnjo akumulacije, je pri tem sistemu dejansko kaznovano, ker mu podjetje z nižjo stopnjo zaradi nižjih cen odvzema tržišče, obenem pa si zagotavlja visoke zaslužke. Z določevanjem različnih stopenj zaradi nižje produktivnosti pri ostalih istih pogojih se je omogočalo izplačevanje enakih plač, kar vpliva negativno na povečanje delovne storilnosti. S tem se je omogočalo poslovanje tudi popolnoma nerentabilnim in družbeno nepotrebnim podjetjem, ki so z nizko stopnjo akumulacije prejemala direktno potuho, da še nadalje životarijo v breme skupnosti ter da ne podvzemajo ukrepov, s katerimi bi dosegla povprečno rentabilnost ter si zagotovila možnost sprejemanja enakovrednih obveznosti do družbe.

Njihov nadaljnji nedostatek je v tem, ker se nanašajo izključno le na plačilni fond ter zanemarjajo pri tem vpliv osnovnih in obratnih sredstev, ki so dana podjetju od družbe v koriščenje.

Z novimi ekonomskimi ukrepi se predvideva odprava stopnje akumulacije ter njena zamenjava z obrestmi, odplačili, davkom na promet in obdavčitvijo zaslužka podjetja.

Obrestni na osnovna in obratna sredstva zagotavljajo rentabilno koriščenje sredstev, ki jih je delovni kolektiv prejel od družbe v upravljanje in minimalno družbeno rentabilnost podjetij v njihovem poslovanju. Obrestna mera bo predvidoma enotna za vse vrste in panoge podjetij ter torej v principu ne bo več prihajalo do nepravilnih in neenakih obremenitev delovnih kolektivov napram družbi. Podjetja z bolj-

šimi osnovnimi sredstvi bodo zaradi njihove večje vrednosti plačevala v absolutnem znesku tudi višje obresti. Podjetje, ki ne bo moglo vplačevati obresti, bo s samim tem pokazalo, da ni rentabilno ter bo moralo prenehati s proizvodnjo ali pa prejeti od družbe subvencijo, v kolikor je zaradi določenih pogojev njegovo nadaljnje poslovanje družbeno potrebno. S tem se bo odpravila dosedanja »rentabilnost«, ki se je omogočala raznim podjetjem s tem, da se jim je določila nizka stopnja akumulacije.

Plačevanje obresti na osnovna in obratna sredstva bi stimulirala podjetja k čim boljše izkoriščenju osnovnih sredstev, s tem k čim večji proizvodnji ter k njihovemu čim boljše vzdrževanju ter k čim hitrejšemu obračunu svojih obratnih sredstev. Marsikatero podjetje bo odprodalo osnovna sredstva, ki mu danes ležijo neizkoriščena ali pa slabo izkoriščena, pri nabavi novih investicij pa bo predhodno napravilo ekonomski račun, če bo s temi investicijami moglo izpolnjevati družbene obveze. S tem se bo končno odpravilo nepremišljeno nabavljanje osnovnih sredstev, ki niso v skladu z zmogljivostjo podjetja ter odpravilo trošenje sredstev v nerentabilne investicije. Obrestni na obratna sredstva, ki sicer obstajajo tudi že sedaj, a pri sedanjem administrativnem določanju kreditov še niso dosegle svojega namena, pa bodo stimulirale podjetja k njihovemu čim hitrejšemu obračunu, to je k čim manjšim zalogam surovin in izdelkov, kar bo zahtevalo poleg uspešnega komercialnega poslovanja tudi borbo za konkurenčne cene, s tem dvig produktivnosti, dobro kvaliteto ter prilagajevanje proizvodnje zahtevam tržišča.

S prometnim davkom bi se zajeli vsi proizvodi, ki imajo na trgu monopolni položaj ter pri njih zakon ponudbe in povpraševanja ne prihaja od izraza. Prometni davek bi služil dalje tudi kot sredstvo za reguliranje potroš-

nje v primerih deficitarnosti določenih proizvodov.

Kar ostane podjetjem po odbitku obresti in prometnega davka, predstavlja zaslužek podjetja, katerega podjetje deli na sklad za plače ter na druge sklade podjetja kot je sklad investicij, rezervni sklad itd. Zaslužek podjetja bi bil obdavčen, višina obdavčitve pa bi zavisela od tega, v kakšen namen se bo ta zaslužek uporabil.

Prav tako se predvidevajo znatne spremembe v pogledu razdelitve akumulacije. Predvsem je potrebno izdvojiti tisti del presežnega dela, ki gre za potrebe gospodarstva, od dela presežnega dela, ki gre za kritje državnih izdatkov. S tem bi se državni organi izdvojili v celoti od gospodarstva, sredstva, namenjena gospodarstvu pa bi postala poseben družbeni fond, ki kroži v gospodarstvu na osnovi delovanja ekonomskih zakonov in s pomočjo bančne tehnike. Država s svojimi plani kroženje teh sredstev samo usmerja v določene panoge gospodarstva ali v določena teritorialna področja, in to samo v toliko, v kolikor je to potrebno zaradi osnovne izgradnje našega gospodarstva. Razporejanje sredstev, ki bodo ostala gospodarstvu, torej ne bo zaviselo več od kakršnegakoli administrativnega razdeljevanja, temveč bo za možnost izkoriščanja teh sredstev merodajen predvsem ekonomski interes — podjetje bo lahko dobilo kredit za investicije, če bo dokazalo, da je sposobno plačevati obresti, če bo dokazalo rentabilnost investicije itd. Sredstva, ki pripadajo gospodarstvu in ki se koncentrirajo pri banki, bi bile predvsem obrestni na osnovna in obratna sredstva, odplačila investicijskih kreditov ter neizkoriščeni skladi podjetij (amortizacija, skladi za samostojno razpolaganje). Državna oblast bi za kritje splošnih državnih potreb (državna uprava, vojska itd.) izdajala del presežnega dela za te potrebe. To bi bile predvsem razne oblike davkov kot prometni davek itd.

K MEDNARODNEMU DNEVU RDEČEGA KRIŽA

Na XVIII. mednarodni konferenci RK, ki je zasedala lani meseca junija in avgusta v Torontu (Kanada), je bil sprejet sklep, da se praznuje 8. maj vsakega leta kot Mednarodni dan Rdečega križa. Ta dan naj bi se v smislu tega sklepa praznoval kot dan pomiritve, izostale naj bi vse javne polemike, vsi časopisi, gledališča, kina in zborovanja bi pa naj bila posvečena manifestacijam in propagandi duha in ciljev mednarodnega Rdečega križa. Letošnje praznovanje mednarodnega dneva pa je vrhu tega posvečeno tudi praznovanju 125. obletnice ustanovitve Rdečega križa Jeana Henry Dunanta, ki je bil rojen 8. maja 1828. leta. Dunantu gre namreč zasloga, da je prvi dal pobudo za ustanovitev mednarodne prostovoljne organizacije s cilji, ki jih ima sedanja mednarodna organizacija RK. Povod za to pobudo je dala Dunantu bitka pri Solferinu leta 1859, v kateri so se Francozi in Italijani skupaj borili proti Avstriji. V tej bitki, v kateri je bilo udeleženih 300.000 vojakov, je bilo v teku 15 ur ubitih in ranjenih nad 40.000 vojakov, še toliko pa jih je umrlo v dveh mesecih od posledic poškodb. Dunant, ki je bil v bližnji vasi, je med bitko in po njej s pomočjo tamkajšnjih žena organiziral prvo omoč ranjenecem in bolnikom. Namestil jih je v cerkvi in privatnih stanovanjih, ki jih je uredil kot ambulante. Svoje vtise iz te bitke je Dunant opisal v knjigi »Spomini na Solfe-

rino«. Svojo zamisel o ustanovitvi prostovoljne mednarodne organizacije za pomoč ranjenecem in bolnikom med vojno je izrazil s temle besedami: »Ali bi ne bilo mogoče, da se ustanovijo prostovoljna društva, ki bi med vojno negovala ranjence in bolnike in ki bi pravočasno pripravila vse, kar je za to delo potrebno? Ta društva bi v mirnem času pomagala žrtvam velikih poplav, požarov in drugih elementarnih nesreč, a predvsem bi pripravljala vse, kar je bilo potrebno v primeru vojne, tako da bi bila organizirana in pripravljena, čim bi vojna izbruhnila. V vojni bi pod vodstvom vojaške sanitete izkazovala prvo pomoč ranjenecem in bolnikom na samem bojišču in jih nato negovala po bolnicah, dokler ne bi ozdraveli.« Ta Dunantova zamisel ni dolgo čakala na uresničitev, ker je ustrezala stremljenju vseh človekoljubov, da se strahote vojne zmanjšajo na najmanjšo mogočo mero in da se kar n. »bolj omili usoda ranjencev in bolnikov. Ustanovitvi take organizacije niso nasprotovali niti takratni vladajoči krogi, ker jim je bilo na tem, da se z uvedbo zaščite ranjencev in bolnikov zmanjša nezadovoljstvo ljudskih množic, ki so bile ogorčene zaradi strašnih žrtev vojne, ki so jo ti krogi izžvali. Zenevsko društvo za javno blaginjo je sprejelo Dunantovo zamisel v svoj delovni program in je ustanovilo odbor petih najbolj uglednih svojih članov, ki jim je poverilo nalogo, da poskrbijo za ustanovitev mednarodne organizacije po Dunantovi zamisli. Član tega odbora je bil tudi sam Dunant. Ze leta 1863. je bila sklicana v Zenevi mednarodna konferenca, ki se je udeležilo veliko število oseb iz drugih držav. Na konferenci so bila sprejeta načela, po katerih naj bi se ustanovila nacionalna društva in ta društva povezala v mednarodno organizacijo. Na konferenci je bilo sprejeto sedanje ime in znak te organizacije. Na načelih, ki so bila formulirana na tej konferenci, počiva mednarodna organizacija RK v glavnem še danes.

Mednarodna organizacija Rdečega križa je organizirana po federativnem načelu. Sestavljena je iz nacionalnih društev Rdečega križa. Vse do leta 1919 je na čelu te organizacije stal Mednarodni komite Rdečega križa, ki je bil sestavljen izključno iz Švicarjev. Dne 5. maja 1919 pa je bila ustanovljena v Parizu Liga društev Rdečega križa, s Svetom guvernerjev in Izvršnim komitejem na čelu. Ta dva vodilna organa obstajata še danes eden poleg drugega. Svoje naloge sta si razmejila tako, da Mednarodni komite Rdečega križa izvršuje svoje naloge med vojno, Liga z njenimi organi pa v času miru.

Med največje zasluge, ki si jih je pridobila Mednarodna organizacija RK,

lahko štejemo to, da so na njeno pobudo in ob njenem neposrednem sodelovanju bile med državami sklenjene mednarodne konvencije, ki jim je namen zmanjšati strahote vojne na najmanjšo mogočo mero. Ze eno leto po ustanovitvi Mednarodne organizacije Rdečega križa je bila na mednarodni konferenci v Zenevi, ki so se je udeležili poleg zastopnikov držav tudi zastopniki Rdečega križa, sklenjena konvencija, s katero je bila priznana nevtралnost zdravstvenemu osebju na bojišču in v zaledju in je za znak spoznavanja bil sprejet Rdeči križ na belem polju. V tej konvenciji je bilo določeno, da imajo pravico do zdravstvene pomoči vsi ranjenci in bolniki ne glede

na to, kateri vojujoči stranki pripadajo. Neozdravljivi ranjenci in bolniki pa se morajo pošiljati v domovino.

Leta 1917. je bila podpisana v Haagu znamenita Haaska konvencija, ki določa postopek z vojnimi ujetniki in postavlja pravila, ki se jih morajo držati vojskujoče se stranke. Konvencija vsebuje določbe o obveščevalnih parlamentarcih, o sklepanju premirja, o kapitulaciji, določa obveze, ki jih ima okupator do prebivalstva okupiranega ozemlja, prepoveduje prisilno mobilizacijo, uporabo strupenih plinov in bakteriološkega orožja.

Na osnovi izkušenj iz prve svetovne vojne sta bili leta 1929 sklenjeni na

(Nadaljevanje na 4. strani)

S 1. junijem bo začela izhajati

»LJUDSKA PRAVICA«

spet kot dnevnik

in sicer kot

slovenska izdaja »Borbe«.

Ta novi dnevnik bo prinašal obilo zanimivih poučnih člankov in vesti, tako iz inozemstva, kjer ima »Borba« številne dopisnike in sodelavce, prinašal pa bo tudi zanimive prispevke iz vseh delov države. S tem da bo »Ljudska pravica« izhajala dnevno kot sestavni del »Borbe« v slovenskem jeziku, bo objavila najvažnejše članke in vesti iz tega našega centralnega glasila, približno polovico prostora pa bo zavzemalo gradivo iz življenja v Sloveniji. Ni nam treba posebej poudarjati, da bo novi dnevnik imel stalne zanimive rubrike, kot so komentarji, dnevna kronika, pisma uredništvu, zanimivosti iz znanosti in tehnike, roman v nadaljevanjih, žensko in mladinsko stran in podobno.

Slovenska »Borba« bo izhajala dnevno v precejšnjem obsegu, in sicer na 8 do 16 straneh. Mesečna naročnina bo 250 din, posamezna številka pa bo veljala 10 din. Prepričani smo, da bo slovenska »Borba« vsakogar zadovoljila, zato se takoj naročite nanjo. Postala vam bo najboljši prijatelj in vam pomenila dragocen stik s svetom ter dajala vedno pravo podobo našega gospodarskega, političnega in kulturnega življenja.

Naročila naslavlajte na upravo »Ljudske pravice« — slovenske izdaje »Borbe«, Ljubljana, Kopitarjeva ulica št. 2, poštni predal 42.

Člani Izvršnega sveta in predstavniki političnih organizacij v prvomajski paradi

Kako je tovariš Kidrič postal komunist?

Deset let je že tedaj minilo, odkar je ruska revolucija za vselej porušila evropsko ravnotežje. Pri nas pa je v tem prvem desetletju po vojni zunanjia podoba življenja ni dosti spremenila. Le bledolice cesarske oficirje so na cestah zamenjali bolj temnopolti kraljevski in ti so hodili v štrici z nekdanjimi »hofrati«, ki so bili le z nogami v Jugoslaviji, z glavo pa še vedno nekje v avstrijski preteklosti. V teh vrhovih filistrske družbe je prevladovala edina želja, da bi ji budna policijska oblast zavarovala še skoraj celo stoletje trajajoče, njeno umirjeno, urejeno in brezskrbno življenje, in to navkljub vsem socialnim potresom, ki so zmaljali tudi naš stari red. Bil je to trhel in suh svet, brez slehernih novih sokov, in bilo je le vprašanje, kdaj se mu bo približala generacija, ki bo nosila v sebi dovolj ognja, katerega iskre ga bodo zažgale in upeljale.

Skrbna policija je tedaj zato budno pazila na vodstvo tedanje Komunistične partije, misleč, da se tam kuje in pripravljajo nova revolucionarna nevarnost. Prav v tem pa se je modra policijska oblast usodno motila. Ta Partija se je tedaj sektaško zaprla v svoj »Delavski dom«, od tam pa vodila preko svojega časopisa »Enotnost« papirnate boje s socialdemokratskimi voditelji za enotno fronto proletariata, in to natančno tako, po navodilih Kominterne, kakor vse komunistično časopisje širom po Evropi.

Mi mladinci pa smo takrat težko občutili vso diskrepanco med teorijo, ki je govorila, da mora biti Partija vodilni odred delavskega razreda, in med resničnim dogajanjem, ko smo gledali, da odhajajo v skupinah iz stranke stari razočarani delavci, ker ne morejo več razumeti, ali je stranka zaradi njih ali zaradi »čistih principov« in zaradi voditeljskih sporov. Verjetno bi mi izgubili še veliko več delavstva, če bi se tedaj upali socialdemokrati sprožiti en sam večji štrajk.

Staremu suhemu svetu je bila nevarna le tista skojevska mladina, ki ni mogla biti zadovoljna, da se je po več letih, potem ko je toliko z Orjuno, sedaj naenkrat tako malo zgodilo.

Da moramo nekaj začeti, to smo vsi bolj ali manj občutili, in kaj začeti, to sem premišljeval tudi jaz po svoje. Mislim sem, da bi skupaj s tovariši po premišljenem načrtu pridobili lahko veliko srednješolske in delavske mladine, ta mladina pa, da bo s svojo mladostjo in borbenostjo prinesla v gibanje novo in močnejše življenje. Pričeli smo iskati dijake, ki so se zanimali za socialna vprašanja, poizvedovati za dijake iz delavskih družin, za najbolj razgibanimi in talentiranimi, ki jih ne bo treba vlačiti ideološko le s težavo s seboj in ki predstavljajo za buržoazijo njen »up« in njeno »bodočnost«, njeno »zlatno mladino«.

Načrt se je dobro obnesel. Že v nekaj mesecih je bilo pridobljenih nad dvajset obetajočih novincev, ki so začeli zahajati k meni na dom, kjer smo jih preizkušali, če bodo ob naši teoriji vsrkali vase zavest novega sveta in bodo pripravljani zanj tudi nekaj dati. Ti naši domači študijski krožki so bili v tistem času edina marksistična šola te vrste pri nas in hkrati tudi neka prezkusna doba za novince, preden smo jih pripravili SKOJ za sprejem.

Poizvedovali smo tudi o tem, kakšni so sinovi socialistov, in za primer, kako smo opravičljivi do svoje nalogo, naj mimogrede še to omenim, da smo prav tedaj z učiteljskega dobili sporočilo, kako ne morejo nekoga najboljšega dijaka na zavodu, ki je sin socialistična in sam prepričan socialist, nikakor pridobiti. Ko pa sva se kmalu potem prvič seznanila s tem mladim »socialdemokratom«, bil je to naš Edo Kardelj, sem videl, da sem srečal mladega socialista, ki so ga naši problemi prav tako zanimali kakor nas same. Skupno sva potem ugotovljala, da ono poldržavno socialistično stranko veže s socializmom le bolj ime in sindikalna tradicija, kakor pa resnična borba za spremembo družbenega reda.

ENEGA PA SMO PRIDOBILI MIMO OBICAJNEGA PLANA

Na cesti blizu druge državne gimnazije sem večkrat srečaval fanta z izredno živimi očmi, valovitimi lasmi, dvignjene glave in vedno z drugačno knjigo v rokah. Šel sem večkrat nalašč tesno mimo njega, da bi laže ugotovil, kakšne knjige prebira. Da niso bile šolske, sem kmalu ugotovil. Nekoč pa sem mimogrede prečital naslov s platnic in videl, da prebira Voltaira.

Ta fant bo naš, sem sklenil in, ko sem polzvedoval pri svojih prijateljih, kdo da je, sem zvedel, da je sin profesorja Kidriča, šestdesolec, o katerem govorijo njegovi profesorji, da zlepa ni bilo na šoli takega talenta. Moji znanci so me potem seznanili z njim in Boris je potem stalno zahajal k meni na dom, kjer se je zbiralo po določnem konspirativnem redu vsa ta nova mladina. Spominjam se, da s prepričevanjem nisem imel pri Borisu nobenih težav. Začela sva razglabljati o politični ideologiji našega Ivana Cankarja, nato sva prefilozofirala vse moje knjige, ki sem mu jih tedaj posojal, med njimi tudi nekaj Marxa, Mehringa itd. Komaj pol leta je bilo, odkar sem ga spoznal, pa mi je že zdavnaj zmanjkalo vseh marksističnih knjig in Boris je pričel hlastati po filozofskih delih, ki sem si jih zanj pri drugih izposojal. Spominjam se, kako sva debatirala potem, ko je prebral Thalheimerjevo »Uvod v diamat«, njegovega »Spinozo«, Plehanova itd., itd. Od vseh mladincev v

tem našem času je on najhitreje bral, tako da ga nisem mogel več dohajati, čeprav sem bil nekaj let starejši od njega.

Po preteku kakega pol leta je že nestrpno čakal, kdaj bo šel z nami v »Delavski dom« in kdaj ga bodo sprejeli v SKOJ.

Po prvih akcijah v letu 1928 je bil potem sprejet v SKOJ, ker se je od vseh najbolj uveljavil s pogumom in s svojim izrednim temperamentom.

Borisa potem ni mogel nihče več ustaviti, ne dom ne šola, — domov je šel samo še jest in malo spat, sicer je bil pri nas ali v »Delavskem domu« ali pri kom drugem od naših, zvečer pa na kakšnih sestankih z vajenci, največkrat z letaki v žepu, z barvo in čopičem, seveda tudi z revolverjem, brez katerega bi naša »Sturm und Drang« perioda ne bila popolna.

Rekel sem že, da je policija iskala revolucijo na napačnem naslovu. Če bi bila to tista idejna policija, o kateri je pisal v svojem fantastičnem realističnem romanu George Orwell, da se bo pojavila šele leta 1984, potem bi prav gotovo spoznala revolucijo v onem mladem fantu, ki je ves dan tekal okrog po Ljubljani, oblečen v svoj zeleni štajerski hubertus, poredno nasmejan in tako vedrega duha ter prožne hoje, da bi morala takoj pomisliti na to, da z njim ni nekaj v redu, ker si je, spričo zadušljivega in bedastega ozračja, ki je tedaj vladalo na Slovenskem, bilo le težko misliti tako živega dečka, če ta ne bi nosil v svoji glavi skritega nemira bodočnosti. Ker pa na svetu vse policije vedno capljajo za revolucijami in je to naravnost njih poklic, zakon in pogoj razvoja, zato tudi naša ljubljanska policija Borisa dolgo ni mogla dohiteti. Dohitela ga je šele, ko je že izdelal sebe in se pripravil ter utrdil za vse poznejše boje in preizkušnje, in tedaj, ko je že odločilno za vse poznejši razvoj Partije pripravil novo generacijo.

Preveč primitivno pa bi bilo sedaj pričakovati, da bom začel popisovati, kaj vse je Boris leta 1928, ko je pričel zahajati v »Delavski dom«, izrednega storil in govoril. Naravno je, da je v svojem drugem letu, odkar se je približal gibanju in vstopil vanj, govoril in delal to, kar je delal najbolj živ in najbolj dosleden del tega gibanja, to je bila takratna revolucionarna mladina. Jaz mislim, da je zato važno opisati tudi ambient, v katerega pa je on prišel, ki je njega formiral in katerega pa je on že tedaj dajal svojo neugnano silo.

»DELAVSKI DOM«

»Delavski dom« ljubljanski, v starem knežjem dvorcu, ki so mu zrevo-lucionirali baročno fasado tako, da so mu okenske okvire preplepskali z rdečo barvo, — ta je prav gotovo vreden kratkega opisa.

Dve generaciji revolucionarjev, ki sta se pred petindvajsetimi leti srečevali v njem, sta si ga nekak čudno razmejili. Nam mladincem so postale vlažne, zatohle sobe zadaj na dvorišču naš pravi dom, naša šola in naša cerkev hkrati. Tam ni bil noben dan predolg, nobena predavanja predolgačasna, nobena diskusija nezanimiva, in vsi smo verjeli v lepši svet in hoteli smo starega čimprej spremeniti.

V sprednjih gostilniških prostorih »Doma« pa je posedala tista starejša generacija na pol brezposelnih na pol profesionalnih revolucionarjev, ki je po Zaloški cesti in železničarskem štrajku bila vržena iz služb. Tu so sedaj posedali razni »zgodovinski strojevodje« in čitajoči časopise prežali na vesti, da bo nekaj počelo v Nemčiji ali kjerkoli drugod in da se bo potem vse na svetu spremenilo. Sedaj so drugi strojevodje vozili namesto njih vlake in namesto njih govorili tudi v strokovnih organizacijah o tistih navadnih in vsakdanjih krušnih stvarih, ki so pa bile ljudem tako razumljive. Njim se je revolucija, ki so jo pred leti držali skoraj že v rokah, odmikala vedno bolj v nedogled. Da bi si krajšali svoj prazni in grenki čas, so radi vrgli karte in izplili svoj kozarec cvička ter niso več čutili in vedeli, da revolucija hodi mimo njih, da je v glavah tistih mladincev, ki so konspirativno smukali mimo njih skozi vežo zadaj na dvorišču in na katere so oni nezavestno pogledovali iz za svojih igralnih kart.

Ceprav je ta »stara garda« gledala na nas postrani, ker ni hotela tvegati zaradi naših kompromitujočih akcij zaplembe »Doma in birtije«, edinega, kar ji je še ostalo od velike revolucionarne povojne dobe, — vendar bi lahko se-daj prizanesljivo rekli o njej, da nas ni tako nevarno ovirala pri naših podvigih, kakor smo mislili tedaj. Ovirati nas pravzaprav ni bila več sposobna. Motilo jo je v njenem pričakovanju odmikajoče se svetovne revolucije morda še najbolj to, da je morala naslednji dan po naših popisnih akcijah pregledati iz postelje, ker so policaji prihajali vselej že pred šestimi in potem dolge ure premetavali in prebrali stare, že pozabljene papirje po črvihih miznicah in omarah. Med njimi so bili tudi taki sodrugi, ki so nam po prvem nepotrebnem prestanem strahu opročali vso našo »zaletavost« in bili potem opoldne že tako ponosni na naše še neprebeležne, rdeče »protidržavne« napise po zidovih, kakor da so jih oni z nami vred vso noč pisali.

Čim smo videli, da je bil Boris od vseh novincev najbolj pogumen, smo predlagali Franciju, da ga takoj sprejme v SKOJ. — Dva sinova nam je dala zagorska knapovska družina, eden je

blesteč pesnik, drugi, France, pa je bil najbolj ožgnet revolucionar in velik mojster konspiracije in akcij.

France nam je Borisa naravnost zaplenil samo za akcije. Prav takrat je namreč France odložil Kantovo »Kritiko čistega razuma«, ki jo je dotlej rad prebiral, ter nam je dejal, da je sedaj vreden vsak napis na cestnem vogalu več, kakor tri predavanja o revoluciji. France je vedel, da se bliža usodna politična kriza in da grozi demokraciji sovražna reakcija s kraljevim mečem.

S Francijem smo se prerekali o tem, ali naj odslej še pišemo po hišah in plotovih. Posebno Franci in Boris sta postajala nestrpna. Ker tudi v vodstvu stranke niso pravzaprav vedeli, kaj naj se piše, zato sta z mladostnim ognjem pisala »revolucija« takrat, ko je bil napaden še tisti zadnji del demokracije in bi bilo modro pisati »demokracija«. Naše takratno vodstvo je pravilno predvidevalo, kaj se pripravljajo. Niso manjkale niti prve analize o kmečkem in nacionalnem vprašanju, toda vodilni ljudje so bili vse preveč zamotani v svoje medesebojne spore, bili so vse preveč uradniki »revolucije«, ali bolje rečeno, Kominterne, kakor resnično samostojni tvorci in revolucionarji, ki bi znali razviti tudi med kmečkim ljudstvom široko in ljudsko gibanje, da bi bilo sposobno nov napad fašizma odbiti tako, kakor je bilo sposobno zlomiti nekaj let poprej Orjuno.

Mladina je bila pred petindvajsetimi leti edina, ki je s svojo vero v revolucijo, in ljudstvo in v socializem dokazovala, da bo v borbi med nasiljem in ljudstvom končno zmagalo le ljudstvo.

Cele serije slik bi moral podati, če bi hotel sedaj popisovati vse tiste drzne akcije, ki sta jih vodila leta 1928 France in Boris, leta 1928, že pod diktaturo, pa večinoma Boris in Edo. Takrat ni bilo več stranke, — vsa starjša generacija je bila v zaporih — in kljub temu je bilo več letakov kot kdajkoli poprej, rdeče zastave so vihrale z dimnikov in s tako visokih drog, da so jih mogli snemati le gasilci, napisi so bili povsod — le da so bili izraz tiste mladine, ki ji ni dal nihče prave revolucionarne preudarnosti, da bi znala izmeriti svoje maloštevilne sile s silami nasprotnika, in je zato tedaj večkrat kilcała ljudstvo na krvav upor, namesto da bi ga večkrat spominjala na kruh in na svobodo.

Vendar se je edino ta generacija prebila skozi nerešljivo vprašanje, kaj storiti v času, ko ni bilo več stare Avstrije, pa je vendarle še bila, in ko je že bila Jugoslavija, pa je vendarle še ni bilo, vsaj tiste ne, o kateri je zapisal naš Ivan Cankar leta 1918:

»... da se to ne more izvršiti drugače, kakor da se združijo enakopravni narodi.« In dalje neke drugje: »... da je stvar jugoslovanske države za nas Slovence in posebno za slovenski proletariat krušna stvar, da se v tistem hipu, ko se otresemo političnega jero-bstva tujece, odrešimo tudi gospodstva tujega kapitala.«

Za tako rešitev na videz nerazrešljivega vprašanja, kako nadaljevati borbo za demokratično Jugoslavijo, pa je bilo važno, da se je ta generacija utegnla še pred diktaturo lotiti z velikim talentom marksistične teorije, hkrati pa s presenetljivo smelostjo revolucionarne prakse. Njej je uspelo usposobiti se ter utrditi, da je kasneje pogumno, ali bolje, junaško vzdržala teror glavnjače in čuvala ter dalje razplamtevala revolucionarni ogenj borbenih tradicij Partije vse dotlej, ko ji je uspelo, sredi največje in brezupne teme, ki je zajela vso Evropo v zadnji vojni, skupaj s Titom, ki je nosil v sebi še prvi ogenj ruske revolucije, zakuriti največji kres svobode.

Vlado Kozak

Prpriprave za samoupravljanje zdravstvenih ustanov v radovljiškem okraju

V radovljiškem okraju se pravzaprav že dalj časa pripravljajo na samostojno finansiranje in samoupravljanje na socialno zdravstvenem področju. Že od januarja sem, ko je bil pri OLO sprejet odlok o ustanovitvi okrajnega »Zdravstvenega doma«, praktično že delajo po novem sistemu. Za vse uslugе delajo račune, ki jih za sedaj še kreditirajo iz proračuna in začasnega zdravstvenega sklada. Po izjavah upravnikta te ustanove dr. Keržana je največja prednost samofinansiranja v zdravstvenih ustanovah v tem, da bodo le-te prešle na čiste račune in vedele, koliko stane njihovo delo.

Kalkulacije, ki so jih pripravili in za katere še ne morejo trditi, da so popolnoma realne, so pokazale, da so znašali povprečni stroški za ambulantni pregled v lanskem letu na Jesenicah 70 din, v Kranjski gori pa povprečno 160 din. Ta razlika nastaja na podlagi števila obiskov, kajti čim več je obiskov, tem cenejši so, ali pa obratno, dražji so, manj ko jih je. Tak način pa bi za sedaj še ne bil mogoč, zato so določili začasno enotno ceno za ves okraj; znašala bo okoli 100 din. Oskrbnina v jeseniški bolnici je predvidena na okoli 800 din.

Imenovan je bil tudi upravni odbor zdravstvenega doma, ki pa se še ni sestal. Na prihodnjem zasedanju OLO Radovljica bodo sprejeli odlok, s katerim bo prešla tudi jeseniška bolnica na samostojno finansiranje in upravljanje. Pri imenovanju upravnega odbora zdravstvenega doma so pozvali

(Nadaljevanje s 1. strani)

sameznih področij ter se bodo v tem okviru formirale komune brez ozira na današnje teritorialno politično razdelitev.

Zato se postavlja potreba, da se dá v našem gospodarskem sistemu komuni največji poudarek, tako da bo imela močnejše gospodarsko osnovo ter da bo lahko upravljala s celotnim gospodarstvom svojega področja ter reševala vsa vprašanja svojega gospodarskega razvoja ter dviga svojega življenjskega, kulturnega itd. standarda.

CENITEV OSNOVNIH SREDSTEV

Eden od ukrepov za izpopolnitev gospodarskega sistema je ocena vrednosti osnovnih sredstev. Priprave za to delo so že izvršene ter se je že pristopilo k poskusnim ocenitvam v nekaterih podjetjih.

Dejanska vrednost osnovnih sredstev, t. j. zgradb, strojev, naprav, prevoznih sredstev itd. danes za naša podjetja ni poznana, osnovna sredstva so bila nabavljena v različnih razdobjih; podatki o njihovi nabavni ceni in izvršenih odpisih so se v mnogih primerih izgubili, tako da so danes knjižena v knjigovodstvu podjetij v povsem različnih vrednostih z ozirom na to, ali so bila nabavljena pred ali pa po vojni. Zaradi tega se ne more določiti v podjetjih realna amortizacija, s pomočjo katere bi se lahko ugotovila dejanski stroški proizvodnje in ugotovila dejanska rentabilnost podjetja. Prav tako pa z nerealno amortizacijo ne more biti dosežena njena osnovna vloga, ki se odraža v tem, da zagotovi podjetju sredstva za zamenjavo osnovnih sredstev, kadar se iztrošijo. Ocena vrednosti osnovnih sredstev pa je važna tudi zaradi tega, ker bi plačevanje obresti na vrednost osnovnih sredstev predpostavljalo kot predpogoj samo ocenitev.

Iz teg razlogov smo to začeli naprej delati, ker podatki o vrednosti osnovnih sredstev predstavljajo osnovo za vse nadaljnje delo in ukrepe.

Pri oceni vrednosti osnovnih sredstev bodo upoštevali stopnjo njihove fizične iztrošenosti, prav tako pa tudi stopnjo ekonomske zastarelosti, ki zavisi predvsem od tega, koliko je posamezen stroj zastarel zaradi tega, ker so novejši, modernejši stroji produktivnejši ter je potrebno tak stroj zamenjati prej kot bi bilo potrebno sicer z ozirom na njegovo fizično iztrošenost.

Amortizacija, ki jo bodo vplačevala podjetja na osnovi dejanske vrednosti osnovnih sredstev, bo gotovo v mnogih primerih večja od dosedanje. Z amortizacijo bi morali v celoti razpolagati delovni kolektivi, kar predstavlja tudi osnovno predpogoj, da kolektiv obdrži osnovna sredstva, ki jih je prejel od družbe na upravljanje na taki višini, da bo lahko nemoteno proizvajal. Dosedanja praksa, ko se je velik del amortizacije blokiral in podjetja niso zaradi tega mogla svojih osnovnih sredstev niti v redu vzdrževati, kje šele, da bi si ustvarjala sredstva za njihovo zamenjavo, predstavlja najizrazitejši administrativni in neekonomski ukrep, s katerim se kolektivom otežkoča redno vzdrževanje proizvodnje in na osnovi katerega prihaja do konstantnega zmanjševanja vrednosti in tehnične sposobnosti osnovnih sredstev, ne da bi bila predvidena kakršnakoli možnost za nadoknaditev teh zgubljenih sredstev.

Z ocenitvijo vrednosti osnovnih sredstev bodo podjetja imela možnost ugotavljanja svoje dejanske rentabilnosti. Sama amortizacija, katero bodo podjetja vplačevala na osnovi te ocenitve in s katero bodo razpolagala, bo seveda dala delovnim kolektivom mno-

go večje možnosti za tehnično vzdrževanje osnovnih sredstev podjetja, postavljala pa bo pred nje tudi najostrejši problem racionalnega izkoriščanja osnovnih sredstev, ker v nasprotju primeru amortizacije, kakor tudi obresti na vrednost osnovnih sredstev podjetje ne bi moglo vplačati.

FINANSIRANJE INVESTICIJ

Pri dosedanjem načinu finansiranja investicij iz centralnega investicijskega fonda oziroma iz proračuna delovni kolektivi ali organi lokalnega samoupravljanja niso imeli blistevnega vpliva na investicijsko izgradnjo. Ta se je določala od vrha ter je kljub trudu in zavzemanju administrativnega aparata prihajalo do tega, da so bile določene investicije izvršene neekonomično. Poleg tega so podjetja trošila investicijska sredstva, ker so jih dobila pač dodeljena, v nerentabilne namene, niso čutila potrebe po varčevanju ter čimprejšnji izgradnji; trošila so denar za nepotrebne in nenujne namene, forsirala izgradnjo raznih upravnih poslopij, nabavljala stroje, ki podjetju niso neobhodno ali pa samo v manjši meri potrebni itd. Tak odnos do investicij s strani investorjev je vplival tudi na gradbeno podjetja, katera niso čutila od strani investitorja nobenega pritiska za zniževanje stroškov, kar je vplivalo tudi na nezainteresiranost teh podjetij za dvig produktivnosti dela.

Potrebno je torej najti način, da se gospodarskim organizacijam in ljudskim odborom (komunam) omogoči večja iniciativa in da s tem pride pri izgradnji določenih objektov do močnejšega izraza ekonomičnost vlaganja v investicijske namene. Zato naj bi se dosedanji sistem investiranja iz centralnih fondov zamenjal s svobodnim sistemom investiranja na kredit ter investiranja iz lastnih sredstev. Razumljivo je, da bo v cilju odstranitve obstoječih neskladnosti v gospodarstvu družba še vedno zainteresirana, da s pomočjo raznih instrumentov, kot je to n. pr. obrestna mera, usmerja investicije, ki so potrebne za čim uspešnejši razvoj celotnega gospodarstva. Prav tako bi se posamezna dela, ki imajo značaj javnih del, morala finansirati tudi v bodoče še iz proračuna, vendar pa se bo v splošnem z ekonomskimi instrumenti omogočilo plesiranje sredstev za investicije tja, kjer so za to najboljše pogoji. Z javnimi deli, dotacijami ali z vnapre določenimi namenskimi krediti pa bi se usmerjale investicije tudi v tiste predele, ki sicer zaradi svoje gospodarske nerazvitosti ne bi mogli pod enakimi pogoji izgrajevati svojega gospodarstva.

BANČNI IN KREDITNI SISTEM

Sedanja banka vključuje v svojem poslovanju še razne funkcije državnega organa, ki se ne dajo vskladiti z ostalim poslovanjem banke. Zato je potrebno gospodarski sistem razširiti tudi na bančni sistem in v njem sprostiti delovanje ekonomskih zakonov. Zato je predvsem potrebno izvršiti decentralizacijo bančnega sistema tako, da se loči emisijska banka od ostalih poslovnih bank, sedanje podružnice Narodne banke pa se spremenijo v samostojne poslovne banke. Gospodarske organizacije bi imele pravo izbrati svoje bančne zveze, s čimer bi se sprostil tudi konkurenca med posameznimi bankami. Poslovne banke bi zbirale prosta denarna sredstva v gospodarstvu ter bi jih po principu rentabilnosti dale na razpolago podjetjem na teritoriju, na katerem poslujejo ali pa tudi drugim podjetjem ali bankam.

Kreditni na obratna sredstva so se doslej določali avtomatsko, pri čemer se niso v zadostni meri upoštevale specifičnosti posameznih podjetij, kar je mnogim podjetjem povzročalo težave in predstavljalo oviro pri njihovem poslovanju. Zato naj bi se določanje glede višine kredita za obratna sredstva prepustilo dogovoru med podjetjem in banko, pri čemer bi bila obrestna mera sredstvo za uspešno vklajevanje ponudbe in povpraševanja po kreditu.

S sprostitvijo sedanjega deviznega režima bi se dosegel znaten vpliv na večji razvoj naše zunanje trgovine. Zato bo treba preiti na enoten tečaj dinarja, kar bo v mnogočem odpravilo potrebo po dosedanjem zelo močnem administrativnem mešanju v posle zunanje trgovine. Prodaja vseh deviz na obračunskem mestu bi vplivala na povečanje domače proizvodnje ter obogatitev njenega sortimenta.

Prav tako se predvidevajo spremembe v pogledu vodenja družbene evidencije. Za obračun dohodka bi moralo biti merodajno le knjigovodstvo podjetja, družbena evidenca pri banki pa bi vodila le evidenco njegovega izračuna in razdelitve po podatkih podjetja.

Z vsemi navedenimi ukrepi, ki sicer še niso sprejeti in obdelani do podrobnosti, bi podjetja dobila večjo samostojnost v svojem poslovanju, kar bi brez dvoma vplivalo na nadaljnjo poživitev tržišča. Planiranje bo moralo ostati še v naprej sredstvo za usmerjanje gospodarskega razvoja in izgradnje socialističnih odnosov. Vendar pa bo plan dajal le splošno perspektivo gospodarskega razvoja, na osnovi katere bodo proizvajalci sestavljali svoje gospodarske plane. Tako bodo novi gospodarski ukrepi pospeševali razvoj proizvajalnih sil in dvig produktivnosti dela ter s tem dali pogoje za hitrejši ekonomski razvoj naše države.

Mirko Jamar

N A Š P R A Z N I K

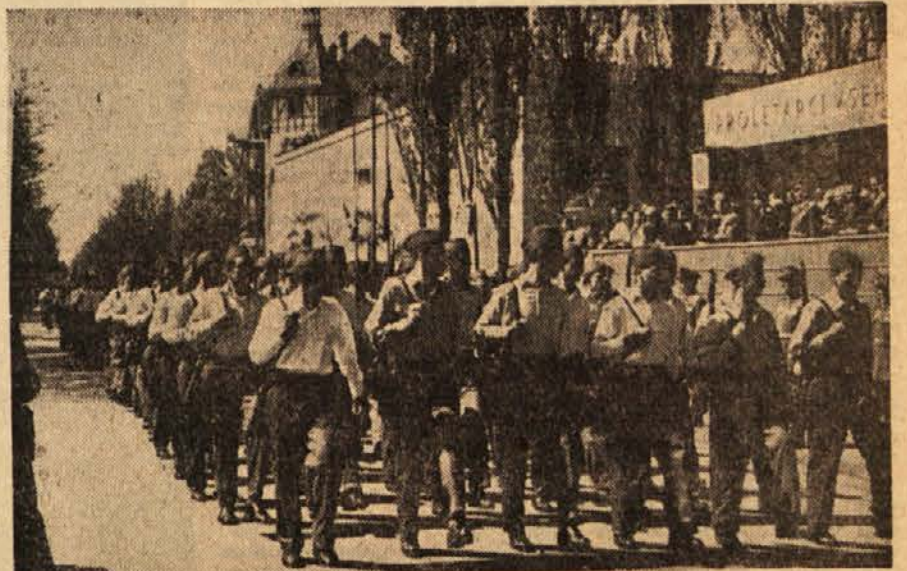
Proslavili smo ga z radostno pesmijo na ustih, z veseljem v srcih, vedrih pogledov v bodočnost in na vihrajoče rdeče prapore nad nami. Ob njem — ob prazniku dela — smo se pogovorili o svojem delu, se poveselili uspehov, ki smo jih že dosegli, in pokramljali o načrtih. Misli so nam hitele tudi čez meje k tovarišem — delavcem drugih držav, ki se skupno z nami bore za novo, lepšo in pravičnejšo ureditev sveta. Morda so jim trgali rdeče rože s prsi, jih razganjali, jih zapirali v teh dneh ali pretepali, kakor so nas nekdanj, toda src, vnetih za boj in zmago pravične stvari, jim ne bodo nikdar iztrgali, kakor jih niso nam.

Mimo deset tisočev delovnih ljudi našega glavnega mesta so strumno korakale dolge vrste borcev naše Ljudske armade. Pogled nanje, na plečate, zagorele fante z modernim orožjem — za njimi oklepna vozila, topništvo, težke tanke, na enote predvojaške vzgoje, PAZ, fizikulturnike in vse druge — nas je navdušil.

Tribuna s častnimi gosti: člani CK ZKS, Izvršnega sveta LRS, generali JLA in predstavniki množičnih organizacij. — Vojaki v mimohodu. — Oklepni avto s protiletalsko strojnico. — Enote predvojaške vzgoje.

V Mežici so imeli poleg svečanosti ob delavskem prazniku še posebno pomemben dogodek: prvo koroško partizansko srečanje. Vsa Koroška to in onstran meje se je pripravila na ta dan — povsod slavaloki, zelenje, veselje in pesmi. Iz zamejske Koroške je prišlo nad 700 rojakov v Mežico, ki so se pridružili in bili toplo pozdravljeni od dvajsettisočglave množice ostalih udeležencev.

Dolgo so se vrstile enote druga za drugo. Od oficirjev na čelu parade, gojencev vojaške šole, letalskih oficirjev, enot Ljudske milice in planincev so korakale mimo kolone pešcev v popolni bojni opremi. Za njimi so bili mitraljezi, gorsko topništvo, minometalci, havbice, težko topništvo in druge motorizirane enote. Posebno pozornost so vzbudili protiletalski topovi, ki z radarskimi napravami avtomatično zasledujejo cilje. Pač, ogromni tanki, zadnji v vojaški paradi, so bili deležni še večjega občudovanja gledalcev.

Za vojaškim delom parade so sledili fizikulturniki, enote PAZ, gasilske in holničarske enote, modelarji, sabljači, kajakaši itd. Gostje s častne tribune so se priključili sprevodu in odšli naprej po ljubljanskih ulicah, toplo pozdravljeni od številnih gledalcev.

Levo: Nastopi folklornih skupin in pevskih zborov so se vrstili in želeli veliko priznanja. Posebno pozornost je vzbudilo zilijsko štehanje; star koroški običaj, pri katerem fantje na konjih poskušajo v diru razbiti lesen sodček na drogu.

Spodaj: Del množice, zbrane na proslavi v Mežici.

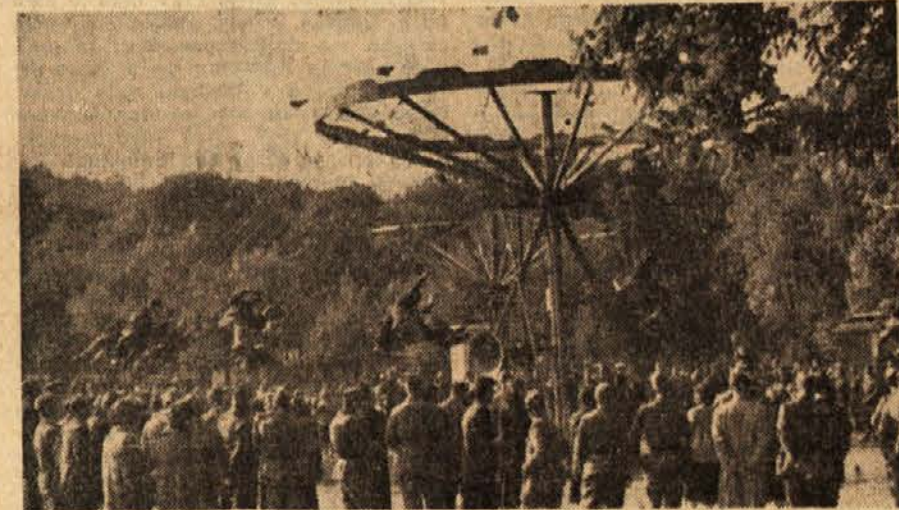
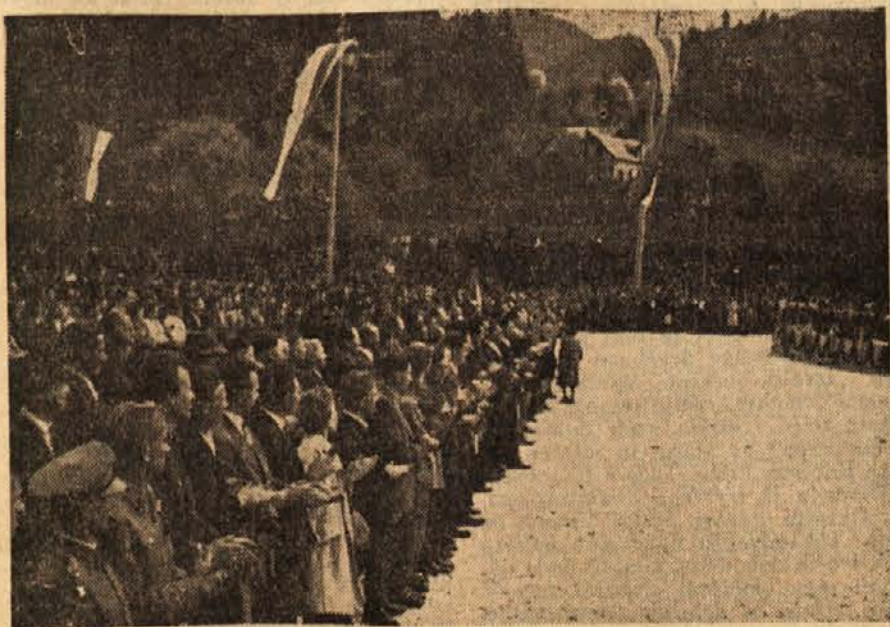

Levo: Vrtiljaki v Tivolju so se vrteli menda kar vse tri dni neprestano.

Spodaj levo: Železničarji iz Javornika so se prijetno razveselili pri planinski koči na Pristavi.

V sredini: Tudi na Ljubljanskem gradu je bilo polno. Med drugimi je nastopila tudi folklorna skupina študentk iz Sarajeva v narodnih nošah.

Spodaj: Prijetna družba pri malici na Veliki planini.

Se iz časov, ko smo lahko proslavljali 1. maj le daleč od tovarn, skrivoma v kakšnih gozdičkih, so se taki kraji priljubili vsem našim delavcem. Zato tudi zdaj najraje praznujejo tod. Kamor koli smo šli v teh dneh, povsod je bilo dosti veselja. Jeseniški železarji so se zbrali na Poljanah, precej javorniških je bilo v Rovtjih, tako tudi trboveljski rudarji, delavci celjskih, mariborskih in drugih tovarn, povsod je bilo razvedrila in veselja dovolj. Kajpak je tudi mladi rod prišel na svoj račun. Ob vrtiljakih ali drugih napravah je bilo vedno polno mladeži.

Uspeli rudnika barita Pleše-Š očitica

Z razpisom novih volitev v delavski svet se je začelo na obeh obratih Pleše in Litija živahno zanimanje za izbiro novih članov v delavski svet in upravni odbor rudnika.

S sklepom zasedanj upravnega odbora in delavskega sveta so v sporazumu obeh sindikalnih podružnic razpisali anketo o izbiri novih kandidatov, kar smo opravili na množičnih sestankih.

Lista je bila postavljena ločeno za vsak obrat posebej, ker sta glede na število zaposlenih oba enako močna. Tako je prišlo na vsako listo po 13 članov, izmed teh pa je bilo izvoljenih po 7 članov, tako da šteje novi delavski svet 14 članov.

Po volitvah, ki so bile ločene, so poročali o delu v letu 1952 tov. predsednik upravnega odbora, delavskega sveta, direktor in knjigovodja rudnika, kar je dalo dovolj gradiva za razpravo. Karlo živahna je bila razprava o zaključnem računu rudnika, ki je bil aktiven. Nato so se zbrali k skupni seji stari in novi člani delavskega sveta ter opravili predajo in prevzem. Pri volitvah predsednika delavskega sveta so sprožili člani obrata Litije razpravo, ker so hoteli postaviti načelo, naj bi bil predsednik delavskega sveta iz Litije, predsednik upravnega odbora pa iz obrata Pleše. Po pojasnilu, da bi bilo zaradi poslovanja uprave rudnika,

katere sedež je na Skofljici, delo zelo oteženo, sta bila nato izvoljena: za predsednika delavskega sveta rudarja tov. Ivan Erjavec in za predsednika upravnega odbora tov. Slavko Hacin.

Iz poročil o delu v 1952. letu pomenimo, da je bilo v prvi polovici leta težko stanje, saj so prejeli samo 80-90% osnovnih plač po tarifnem pravilniku. Vzroki so v tem, ker so nam rudniki barita ostalih republik začeli konkurirati in so prodajali barit v Sloveniji 1.000 din ceneje pri toni. Začela se je težka pot, saj so nam kupci odpovedali pogodbe ali pa prilagodili ceno drugim rudnikom. Skupščina LRS nam je znižala akumulacijo, s čimer je bila dosegljiva odprema barita na domači kakor tudi na svetovni trg.

Ker je pa obrat Pleše imel precej stare zaloge, je bilo treba barit še enkrat prebrati in ga oprati zaradi zahtevane kvalitete. Obstojča delovna sila tega dela ni zmožna, povečanje stalaža pa ni bilo mogoče, ker je bil rudnik zadolžen pri banki in je bilo treba vrniti dolgove z obrestmi vred. Zaradi tega je sklenil delovni kolektiv obrata Pleše na odprtem zasedanju delavskega sveta na pobudo članov ZK in sindikalne podružnice ob prvem praznovanju rudarskega praznika, da bodo prali in prebrali barit na prostovoljnem delu. Naslednje dneve so začeli, do konca novembra so pripravili nad 2000 ton barita na svetovni trg. S tem je delovni kolektiv dokazal svojo zavest. Rudnik se je rešil finančnih težav in si zagotovil celo plačo. Ustvaril je tudi presežek fonda plač, katerega del so razdelili med delavce v obliki denarja ter z nakupom deputatnega premoga in drv.

Novi delavski svet in upravni odbor imata težke naloge za rešitev obrata Litije, ki je danes s svojim staležem in s to odpremo barita odvisen samo od obrata Pleše. Ta obrat pa mora zgraditi v letu 1953 novo separacijo z milniskimi in ločilnimi napravami, da bo lahko postavil na trg mleti in surovi kvalitetni barit.

Mežiška dolina ob svojem prazniku

Mežiška dolina je v zgodnjih jutranjih urah še vsa zavita v meglo, le skalnati vrhovi Pece, Urslje gore, Radohe, Olšave in drugih visokih vrhov se kakor diamant svetlikajo vsi obsijani od jutranjega sonca. Zdi se, kakor da v radosti pričakuje obiska svojih dragih junakov, ki so jih v najtežjih dneh tako varno skrivali v svojih narokih.

Skrivnostne jutranje tišine ne moti samo zvonjenje kravjih zvoncev in bekanje bick, ne, po temnih globočah odmevajo stopinje in zvoki vesele partizanske pesmi. Iz lesov se luščijo postave. Fanteje in dekleta, oblečeni v partizanske obleke, hitijo v dolino. Toda danes ne grejo na delo, odhajajo prav tako kot pred desetimi leti: v les, v partizane...

Tam v Črni pod sivo Peco, na kraju, kjer sta l. 1942 padla prva dva koroška partizana, se je danes zbralo nekaj bataljonov borcev in bork. Disciplinirano stojijo vsak na svojem položaju in čakajo povelja. Na čelu koroškega oddreda je politkomisar Karel Prusnik-Gašper. Prihital je z nekaj tovariši tam

z one strani krivične meje, da bi skupno z našimi počastil spomin na slavne borbe za osvoboditev vsega koroškega ljudstva.

Po hišah so zavihrale zastave. Okrog odreda se je zbralo staro in mlado. Podoba je, kakor da vidiš vse tiste Anzuhe, Zepije, Stefuhe in druge, ki jih je Voranc znal tako naravno upodobiti v svojih Samorastnikih.

Odred stoji mirno. Rudarji so zaigrali znano partizansko »Hej brigade, hitite...« Razporeženo je svečano. Spregovoril je tov. Matjaž. Ljudje ga ogledujejo, spoznali so ga. To je tisti, ki je l. 1942 prišel v Toplo pod Peco ustanovljat prvo enoto. Srčno so ga veselili. Vsak bi mu rad stisnil roko. Prisluhnejo, kaj jim bo povedal.

Zaželel je vsem tistim, ki se bodo na čast ustanovitve prvega koroškega bataljona in na čast četrtega kongresa udeležili pohoda po partizanskih krajih od Koroške tja do Savinjske doline, veliko veselja in tovariškega razpoloženja. Naročil jim je, naj obiščejo gorste domačije in ponoso mednje tople pozdrave ravnenskih fužinarjev, mežiških rudarjev in vsega delovnega ljudstva. Tolmačijo naj jim naloge, ki jih imajo v gospodarstvu, da bo življenje delavcev in kmetov takšno, kakršnega želimo in za kar smo se borili.

Matjaž je nato svečano predal zastavo komandantu oddreda. Rudarji pa so spet zaigrali pesem: »Črna zemlja naj pogrezne tega, kdor odpada.«

Rokovanja ni bilo konca ne kraja. Zdažci se od množice odtrga drobna ženička stara kakih štirideset let. Oblečena v belo, doma spleteno jopico, s črnim krilom in predpasnikom. Obuta je v škornje, lase pa ima spletene v kito. Nasmejane obraza hiti k Matjažu. Z obema rokama ga prime za roko in jo prisrčno stisne: »O, Matjaž, ja kje maš pa Staneta in Marjetko?« Matjaž premišlja, kam bi jo neki djal. Toda ona mu že pove, da ji je ime Francka, doma pa je iz bajte tam visoko v hribih na Koprivni. Zdaž šele se je spomnil. Objela sta se kot dva draga prijatelja. Ko ji je Matjaž povedal, da Staneta ni več, se je zasolila. »Kako je bil dober! Sedemdeset mark mi je dal na pomlad 1943,« je vzdihnila. Tako dobro se je še spominjala njegovih podvogo. Spomnila se je, kako je pripovedoval Stane po akcijah Mežici o enem izmed esesovcev, da ga je prosil milosti. On pa je odvrnil, da izdajalcev ne potrebujemo v naših vrstah. Se sta se pogovarjala o Stanetu. Ko pa ji je povedal, da Marjetka še živi in da bo prišla 3. maja v Revno, se je potolažila.

Revna je bila Francka. Zivel je v strgani bajti na gori in hodila v tavršč k okoliškim kmetom. Vse, kar je imela, je prinašala tovarišem. Bala se je za njihovo življenje. Ko se je Marjetka izgubila, jo je iskala po vseh vrhovih od Velikoveca do Ljubnega in jo nazadnje je našla na vrhu pod Radoho.

In takrat, ko so naše hoteli obkoliti policajci iz Črne in Kaple, od Solčave pa belogardisti Francka je zvedela za zasede. Poiskala je Staneta, se ponudila za vodica. In res: skozi vse zasede po skalovju je tovariše varno pripeljala do Jezevega vrha. Neprecenljivo so njene zasluge, je pripomnil Matjaž. Zanimalo ga je, kaj zdaj dela. Pripovedovala mu je, da je bila od spomladi 1943 v strašnem taborišču Auschwitz. Po osvoboditvi, ko je prišla domov, je bajta na gori razpadla, sama pa je delala v rudniku. In zdaž. Utihihla je, solze so kar same polzele po licih. Sramožljivo jih je brisala: »Ze leto dni sem brez službe,« je izdavalja. Tudi nam je hudo. Kateri izmed birokratov je imel neki prste vmes! Matjaž je pri prici poskrbel, da bo Francka službo čimprej nastopila. Povabil jo je, naj ga pride še kdaj obiskat, posebno, če kaj ne bo v redu.

Sredi cvetočih vrtov, v vilah, kjer so nekoč stanovali inozemski mogotci, žive danes naši rudarji z družinami. Obiskali smo jih pri težkem delu v toplinici svinca. Kmalu smo bili v topleni, tovariškem razgovoru. Veliko težav imajo. Izvolili so nov delavski svet. Za predsednika so izbrali starega partizana Tima. Mislijo na to, da bo treba dobiti novo peč. Treba bo popraviti skrajno izgube ceste, zaradi katerih so samo lani izdali za popravila avtomobilov 15 milijonov dinarjev. Želijo si tudi pojasnil, zakaj ta nenadna podražitev živil in znižanje plač. Zakaj ukinitve otroških dodatkov tistim rudarjem, ki imajo visoko v gori od rudnika najeto zemljo za najpotrebnejšo zelenjavo. Želijo si, naj bi jim časopisil po domače pojasnil take ukrepe, da si ne bi vsak po svoje tolmačil; in nazadnje se rodi nezadovoljstvo. Tudi z delom sindikalnih funkcionarjev niso zadovoljni. Želijo si takih, ki se bodo res tolkli za interese delavca in v tem boju tudi nekaj dosegli. Tako pa vlada nekako mrtvoljubno v kulturnem življenju. Če se samo spomnimo rdečega Žerjava iz predpartijske Jugoslavije in tistega srdečega boja med Orli, Sokoli in Svobodaši, se kar ne moremo načuditi temu mrtvilu v Svobodi.

Pravijo sicer, da bo bolje, ko bodo dokončno uredili kulturni dom, v katerem bodo imeli kino dvorano in društvene prostore. Mislim, da tudi to položaja ne bo rešilo; treba je ljudi, ki bodo znali zagrabiti na pravem koncu za delo. V vselem razpoloženju so se poslovili od rudarjev in se napotili naprej proti Mežici in Poljani.

Na široki trati na Poljani kopljejo temelje za velik, 4 m visok spomenik, ki ga bodo postavili na kraju, kjer so bile 15. maja zadnje borbe in so naši zajeli 150.000 izdajalcev in nemško moštvo s von Lehrom na čelu. Ta spomenik bo še poznim rodovom pričal o veličastnem boju našega ljudstva za svobodo.

Kamorkoli prideš, začuden opazuješ nove in nove uspehe. Kmetijska zadruga v Prevaljah je napravila pravo revolucijo. Na ekonomijah, kjer prej ni bilo nobenega reda, so uredili moderno sadno plantažo. Na Poljani si je zadruga uredila krasno drevesnico. V pilih osemih mesecih so postavili mizarstvo delavnico, opremljeno z najmodernejšimi stroji. V poslopju imajo kolarsko, sodarsko in mizarstvo delavnico. Uredili so tudi kopalnico za delavce, garderobo, sindikalno dvorano in vse pritlikine.

Za 1. maj so izdelali mlin na mornorni pogon, s katerim zmležejo na uro 120 kg žita ali 70 kg koruze. Zanimante za te mlino je že veliko in pravijo, da jih bodo izdelovali tudi za druge kraje. V mizarstvu delavnici je zaposlenih že okrog 22 delavcev. Nastaja vprašanje, kako tudi tu urediti delavsko samoupravljanje. Ugibajo sem in tja. Našli bodo pravo pot. Treba jim je samo pustiti lastno pobudo in ne birokratske posegati v problem, ki je pereč. Predvsem bo treba stremeti za tem, da bo zveza med delavcem in kmetom tako trdna, da je nihče več ne bo mogel načeti. Veliko bi lahko še napisali o uspehih in borbah te zadruge, ki tako smelo orje ledino in kaže pot vsem drugim.

Povedati pa bi bilo treba še nekaj o njenem požrtvovalnem predsedniku tov. Karlu Dobošču. Glinjivo je videti, kako ta stari možakar še vedno sieherno jutro točno ob uri odhaja peš v tako priljubljene Leše in se vrača popoldne. Komaj ima čas pojediti, pa že hiti k zadržnikom, bodisi na vrtnarijo ali obrtne delavnice ali v drevesnico. Poleg bogate iniciative, ki jo daje zadrugi, tudi sam premnogokrat koplje zemljo. Kakor dvajsetletni mladenič se ves razdaja in se iskreno veseli bogatih uspehov. Vsi ga spoštujejo in mu žele še mnogo uspehov v plodnem delu!

Mimogrede se ustavimo še v Ravnanh. Fužinarji so pravkar zasedali. Tudi oni se ubadajo s takimi vprašanji kot mežiški rudarji. Napravili so bilanco in sklenili 15 milijonov dobička uporabiti za zgraditev stanovanj, nekaj pa bodo razdelili med delavce. Na hribu nad mestom je vrsta lepih stanovanjskih hiš, v katerih že stanuje precej družin. Imajo tudi lepo urejeno precej stavaracijo, kamor delavci prav radi zahajajo. Na drugem hribu, v gradu, kjer so nekoč stanovali grofi Thurni, je danes lep internat in novo poslopje ravnenske gimnazije. Ob požrtvovalnem delu dr. Franca Sušnika, ravnatelja te gimnazije, raste tudi in se razvija nov rod koroške inteligence, ki bo znala spoštovati žrtve, padle v borbi za svobodo, in ki bo z delavcem z rame ob rami gradila lepšo bodočnost delovnih ljudi.

Mojca

Sedma letna skupščina Zdrženja vojaških vojnih invalidov v Ptuj

V prostorih »Pri Zupanciču« je imel Okrajni odbor ZVVI Slovenije za Ptuj redno letno skupščino. Ob številni udeležbi članstva — saj je manjkalo samo 12 članov — so pretresali svoje težave, dosedanje delo in načrtovali smernice za prihodnost. Kot delegat republiškega odbora ZVVI Slovenije je sodeloval tovariš Zitko iz Ljubljane. Pod delovnim predsedstvom tov. Pulka je podal dosednji predsednik tov. Potočnik poročilo, po katerem je bila plodna diskusija. Prav pri invalidih vidimo ljudi, ki brez pomislekov iznašajo vedno napake, ki jih opazijo na terenu ali v mestu. Zaradi ostre vsakoljetne kritike je invalidska organizacija ena najboljših organizacij. Vdova iz Haloz je razložila težavni položaj tamošnjih vdov. Haloze so znane kot izredno pasiven kraj, vdove pa imajo nekaj posestva, ki jim zaradi neprivlačnosti kraja, kakor tudi zaradi suše in splošne pasivnosti ničesar ne daje. Zaradi let-teh pa ne dobe prispevkov za otroke. — V razpravi o nadaljnjem delu so sklenili, da bodo skrajno disciplinirani ter da bo organizacija razdeljena še nadalje na krajevne odbore, da bodo nastopali pred oblastjo enotno in da se bodo vključili v Socialistično zvezo delovnih ljudi.

Narodni plesi na Mežiškem prazniku

Ob mednarodnem dnevu Rdečega križa

(Nadaljevanje s 1. strani)

mednarodni konferenci v Zenevi dve novi konvenciji, ena za izboljšanje usode ranjencev in bolnikov med vojno, druga pa o zaščiti vojnih ujetnikov. S konvencijo o vojnih ujetnikih so bile razširjene in podrobneje razčlenjene določbe Haške konvencije o vojnih ujetnikih. Predvidena je bila centralna kartoteka vojnih ujetnikov in kontrola taborišč vojnih ujetnikov. Kontrolo nad taborišči vojnih ujetnikov izvršuje »država zaščitnica«, t. j. tista nevtralna država, ki si jo je prizadeta vojujoča stranka izbrala za zaščitnico. Tej konvenciji se imajo naši ljudje, ki so bili med vojno ujetniki v Nemčiji, zahvaliti za kolikor toliko človeško ravnanje, medtem ko so bili interniranci v koncentracijskih taboriščih brez vsake mednarodne zaščite.

Po izkušnjah druge svetovne vojne, med katero so fašistični osvajalci pozeptali vsa načela človečnosti, je bila na mednarodni konferenci diplomatskih predstavnikov v Zenevi dne 22. avgusta 1949 izvršena revizija vseh do tedaj sklenjenih konvencij za omejitev vojnih strahot in so bile sklenjene štiri nove mednarodne konvencije: prva o ravnanju z vojnimi ujetniki, druga o izboljšanju usode ranjencev in bolnikov v oboroženih silah med vojno, tretja o izboljšanju usode ranjencev in bolnikov in brodolomcev med pomorsko vojno, četrta pa o zaščiti civilnih oseb med vojno.

Te nove konvencije pomenijo velik korak naprej v zaščiti človeških pravic in dostojanstva vojni udeležencev. S temi konvencijami je bila še v večji meri zagotovljena nevtralnost sanitetnega osebja. Zdravniki in bolničarji, ki padejo v vojno ujetništvo, imajo pravico izbire, ali da se reparirajo v domovino, ali pa da ostanejo v sovražnikovih deželah zaradi izvrševanja pomoči in nege svojih rojakov, v tem primeru pa se z njimi ne sme ravnati kot z vojnimi ujetniki. S konvencijo o vojnih ujetnikih je bila zaščita, ki so je bili do tedaj deležni le pripadniki redne vojske obeh vojujočih strank, razširjena tudi na pripadnike gibanja odpora, če so izpolnjeni tile pogoji: da nosijo odkrito orožje, da nosijo znake razpoznavanja, ki jih je mogoče že od daleč opaziti, da imajo enotno poveljstvo in da se pri svojih vojnih operacijah držijo vojnih zakonov in običajev.

Popolno novost pa predstavlja konvencija o zaščiti civilnih oseb med vojno na okupiranih področjih. Ta konvencija prepoveduje jemanje in streljanje talcev. V njej je podrobno predpisano, ob takšnih pogojih in na kakšen način je dovoljeno interniranje civilnih oseb, ravnanje z interniranci je urejeno na podoben način kot ravnanje z vojnimi ujetniki. O vsaki smrtni obsodbi civilne osebe mora biti obveščena »država zaščitnica«, oziroma Mednarodni komite Rdečega križa. Vse do te konvencije so bile civilne osebe na okupiranih ozemljih brez vsake mednarodne zaščite. To praznino v mednarodni zaščiti civilnih oseb so fašistični okupatorji izrabljali za izvajanje najbolj različnih aktov terorja nad civilnim prebivalstvom. V deželah, ki so jih okupirali fašistični osvajalci, so bila na dnevnem redu množična streljanja talcev, množične uničevalne akcije nad celimi naselji, pošiljanje v koncentracijska taborišča, v katerih se je vršilo sistematično uničevanje ljudi z uporabo najbolj nečloveških metod, v katerih so se izživljali sadistični nagoni najbolj pokvarjenih oseb, ki so jih okupatorji nalašč izbrali za to delo.

Humanitarna načela o zaščiti oseb, udeležencev in vojni, ki so prišla do izražanja v navedenih mednarodnih konvencijah, ki so bile sklenjene na pobudo mednarodne organizacije Rdečega križa, so v polni meri obsežna v socialistični ideji, za katero so se naši ljudje borili v narodnoosvobodilni vojni. Bistvo socializma je v humaniteti, v skrbi za človeka, za njegovo dostojanstvo in za človeka vredne življenjske pogoje. Zato so naši borci, ne da bi največkrat sploh vedeli za določbe mednarodnih konvencij o zaščiti ranjencev, bolnikov in ujetnikov, izpolnjevali vse obveznosti, ki iz teh konvencij izhajajo. Takih primerov požrtvovalnosti pri negi, zdravljenju in reševanju ranjencev in bolnikov kot jih pozna zgodovina naše narodno osvobodilne borbe, ko so naši borci ob tveganju najhujših nevarnosti in ob načloveških naporih pod sovražnim ognjem prenašali cele kolone ranjencev in bolnikov preko prepadov in deročih rek, kot je to bilo zlasti med IV. in V. sovražno ofenzivo, ne pozna zgodovina nobene druge države. Čim pa so bili ugotovljeni pogoji, pa je tudi formalno bila ustanovljena organizacija Rdečega križa, že v času, ko

so bile borbe še v polnem teku. Ze marca 1944 je bila v Drvaru po sklepu NKOJ ustanovljena organizacija Rdečega križa Demokratične Federativne Jugoslavije. Prvi ustanovni občni zbor Rdečega križa Slovenije je bil 18. junija 1944 v Gradcu pri Crnomlju v Beli krajini. Od ustanovitve do danes je bil naš Rdeči križ vedno med prvimi pri izpolnjevanju obveznosti, ki izhajajo iz članstva v mednarodni organizaciji Rdečega križa. Prav tako je naša nova ljudska oblast nudila od vsega začetka vso dolžno pozornost in podporo našemu Rdečemu križu. Naša država je druga v vrstnem redu držav, ki so ratificirale mednarodne konvencije iz leta 1949. Naš Jugoslovanski Rdeči križ je edini med državami, kamor so se med državljansko vojno v Grčiji zatekli grški otroci, izvršil v celoti repatriacijo teh otrok v Grčijo in druge države, kjer se nabajajo starši teh otrok. Prav tako je naš Jugoslovanski Rdeči križ vzorno izvršil repatriacijo nemških otrok, ki so ostali po osvoboditvi v naši državi. Za to delo je naš Jugoslovanski Rdeči križ dobil na mednarodni konferenci Rdečega križa v Torontu javno priznanje od strani delegacij grškega in zahodnonemškega Rdečega križa. Zaradi svojih izrednih zaslug je bil naš Rdeči križ v znak izredne počastitve na konferenci v Torontu po preteku prve mandatne dobe vnovič izvoljen v izvršni komite Lige društev Rdečega križa, kar sicer ni običaj.

Tudi na področju domačega delovanja vrši Rdeči križ vlogo ene najpomembnejših družbenih organizacij. To kaže že število članstva. Jugoslovanski Rdeči križ je ob koncu lanskega leta imel nad 1 milijon 400 tisoč odraslih članov, od teh v LRS 210.000. Podmladek Jugoslovanskega Rdečega križa pa je štel 1.215.000 članov, od teh v LRS 140.000.

Vsa organizacija Rdečega križa je izvedena po dosledno demokratičnih načelih. Načelo volilnosti velja za vse njene organe, od najnižjega do najvišjega. V zvezi z demokratizacijo vsega našega družbenega življenja prevzema tudi naš Rdeči križ več in več družbenih funkcij, ki so jih prej opravljali državni organi. Tako skrbi naš Rdeči križ za vzgojo pomožnega zdravstvenega kadra, vrši zdravstveno prosvetno delo s prirejanjem raznih tečajev o higieni, prvi pomoči in o do-

mači negi bolnikov, ima v svojih rokah organizacijo patronatne službe, skrbi za malo asanacijo vasi z urejanjem stranišč, greznic, čiščenjem vodovodov in karnic. Pod njegovim vodstvom je protituberkulozna akcija, ki se vrši z organizacijo rentgenskih pregledov, z izdajanjem brošur in letakov. Naš Rdeči križ postavlja higienske aktivne v tovarnah, prevzela je organizacijo brezplačnega krvodajalstva za izdelovanje suhe plazme, organizira poštinske kolonije za zdrave otroke in okrevališča za bolne otroke itd., itd. Nekatere teh nalog vrši Rdeči križ povsem samostojno, druge pa izvaja ob sodelovanju z državnimi, zdravstvenimi in vojaškimi organi. Velikega pomena je delo Rdečega križa v Podmladku. V Podmladku navaja Rdeči križ našo mladino na zdravo in higiensko življenje, razvija v mladini smisel za sodelovanje in vzajemno pomoč in jo vzgaja za idejo bratstva in prijateljstva med narodi.

V zadnjem času je tudi naš Rdeči križ, kakor druge družbene organizacije, izvršil obsežne spremembe v pravcu demokratizacije svojega dela in organizacije. Težiče vseh dejavnosti je preneseno na vaške in mestne odbore Rdečega križa. Tudi v finančnem poslovanju je izvršena decentralizacija. Okrajni odbori odslej naprej ne bodo več odvajali Glavnemu odboru 35% svojih dohodkov, temveč bodo odvajali samo določeni globalni znesek, čigar višina bo določena sporazumno, upoštevajoč gospodarske in socialne prilike dotičnih okrajev. Rezultati teh organizacijskih sprememb se že kažejo v večji iniciativnosti okrajnih, mestnih in vaških odborov. Tako so n. pr. ti odbori že v teku letošnjega leta sami iz svojih lastnih sredstev nabavili 4 rešilne avtomobile.

Delovanje našega RK je tudi velikega zunajpolitičnega pomena za našo državo. S svojo povezavo z mednarodnimi organi RK in z nacionalnimi organizacijami RK v drugih državah teži za čim tesnejšim sodelovanjem naše države z drugimi državami in za ustvarjanjem prijateljskih vezí med organizacijami našega delovnega ljudstva z narodnimi gibanji drugih držav.

Spričo opisane vloge, ki jo vrši v našem družbenem življenju, zasluži naš RK tudi v naprej vso pozornost in pomoč naše ljudske oblasti. Dolžnost nas vseh pa je, da ga s svojim sodelovanjem podpremo pri izpolnjevanju njegovih plemenitih nalog.

Dr. Anton Kržišnik

NA POLPOTI

Če se prav spominjam, sta v času posebno živahne diskusije o delavski samoupravi v gradbeništvu izšla dva članka s približnim naslovom — ne ostanimo na pol poti. Razen teh je izšlo tudi več drugih člankov, ki sicer niso nosili takega naslova, a so izražali v tej ali oni obliki isto misel. Izražali so bojazen, da bi gibanje za poglobitev in razširitev delavskega upravljanja v gospodarstvu zastalo. No, v procesu našega družbenega razvoja smo pravzaprav vedno na pol poti. To dejstvo samo zato ne pomeni nobene slabosti za naš razvoj, slabo bi bilo, če se tega ne bi vselej zavedali.

V tem nenehnem procesu pa je — bolj kot drugi problemi — opazen problem gospodarskih organizacij, v katerih ovirajo napredek delavskega upravljanja poleg birokratskih pojavov tudi značaj in obseg, organizacijska struktura in proizvodni proces teh podjetij. Če hočemo tudi v teh podjetjih uveljaviti socialistična načela delavske samouprave, moramo vzporedno z razkrinkavanjem birokratskih pojavov subjektivnega izvora iskati tudi soglasje med načeli delavskega upravljanja in organizacijsko strukturo, ki jo v takih podjetjih terjajo proizvodni proces in druge posebnosti. Kjer ni dovolj truda za to, je kaj nevarno, da razprava o delavski samoupravi obstane pri sami deklaraciji socialističnih družbenih načel. In ker je bilo večkrat tega truda premalo, je kajpak razumljivo, da so taka podjetja zastala v razvoju delavske smouprave. Če se bomo dobro zavedali, da smo pravzaprav vedno na pol poti, tedaj bo gotovo imelo dobre posledice dejstvo, da so v zadnjem času prav podjetja, ki se po svojem obsegu in značaju razlikujejo od podjetij splošnega tipa, predmet široke javne diskusije in da so začele diskusije o delavski samoupravi v samih kolektivih teh podjetij.

Gospodarske organizacije, ki so v razvoju družbenega upravljanja zastale in se dokaž razlikujejo od gospodarskih podjetij splošnega tipa, bi mogli razdeliti v dve glavni skupi: v organizacije, ki odstopajo od splošne karakteristike gospodarskega podjetja zaradi teritorialne razsežnosti ali oddaljenosti posameznih obratov, in v organizacije, ki se zaradi karakteristike svoje dejavnosti in zaradi odsotnosti neposrednega proizvajalca razlikujejo od podjetij povprečnega tipa. V prvo grupo sodijo n. pr. elektrogospodarstvo, železnica, pošta, žranci in vodni promet ter gradbeništvo, v drugo pa trgovska, gozdarska in projektantska podjetja, razne uslužnostne organizacije na področju prosvete, zdravstva, zavarovalstva, bančništva in socialnega skrbstva. K temu prištevamo tudi tovrstne ustanove. O samoupravljanju stanovanjskih poslopij sploh še nismo nikjer govorili, čeprav to samoupravljanje ne predstavlja nobenih organizacijskih težav. V teh zadnjih primerih seveda ni prav govoriti o delavski samoupravi, marveč o družbenem ali kolektivnem upravljanju.

Spričo posebnosti teh gospodarskih organizacij ni slučajno, da se sem in tja pojavljajo vprašanja, če je delavsko ali družbeno samoupravljanje tam sploh mogoče? Take dvome smo n. pr. opazili v tetah zveznih komisij za proučitev delavskega samoupravljanja železnice, kjer smo čitali zraven tega tudi trditve, da je decentralizacija upravljanja železnice nevarna za naše gospodarstvo. Seveda iz takega izhodišča ne pridemo nikamor.

Vsako organizacijo nekdo vodi ali upravlja, sicer ne bi mogli govoriti o organizaciji. Vsaka organizacija ima svoja mesta, odkoder je upravljanja, in vsaka ima svoje vzvode upravljanja. Po naših družbenih načelih spadajo na ta mesta iz kolektiva izvoljeni organi, ki naj dobe v svoje roke ustrezne vzvode upravljanja.

V polpreteklem času so najbolj aktualna vprašanja delavske samouprave na železnicah in v gradbeništvu. Za obe gospodarski področji lahko rečemo, da je delavsko samoupravljanje toliko v organizacijskem kot v vsebinskem pogledu na pol poti.

Samo s tem, da smo gradbena podjetja uvrstili v grupo podjetij, katerih proizvodne kapacitete so med seboj oddaljene, seveda še nismo zadostno opisali posebnosti gradbene proizvodnje, ki jih je treba vedno upoštevati, če nečemo, da se naše razpravljanje omeji samo na manifestacijo načel o delavskem samoupravljanju.

Naj omenim nekatere teh posebnosti:

Najprej ono stato in ponovno izrečeno — v industriji mirujejo tovarne in krožijo proizvodi, v gradbeništvu miruje proizvod, a kroži tovarna. Preproste besede, ki mnogo povedo.

Gradbena proizvodnja je sezonska proizvodnja in bo sezonska ostala. Tudi v tehnično razvitih deželah, kjer razpolagajo z vsjo gradbeno mehanizacijo in s produkcijo montažnih gradbenih elementov, pravijo, da se pozimi ne izplača graditi: zaradi manjše stornilnosti delavstva, zaradi stroškov ogrevanja, zaradi tveganja kvalitete gradbenih del. Zato se velik del gradbenih delavcev pozimi izdvoji iz svojega kolektiva in za ta čas zgubi svoj redni zaslužek.

Delovni kolektivi v gradbeništvu so nestalni. Delavci prihajajo in odhajajo v znatno večji meri kot v industriji in drugih. Ne prihajajo iz okolice gradbišč, na naša gradbišča prihajajo največ iz Prekmurja, Medjimurja in Like. Zato ti delavci težje osvoje občutek, da so del kolektiva, ki sam upravlja svoje podjetje. Oddaja gradbenih del potom licitacije povzroča, da se bodo tudi de-

lavci iz okolice gradbišč selili iz podjetja v podjetje. Morali se bodo pač vključiti v podjetje, ki bo izlicitalo delo, ne glede na to, koliko je sedež podjetja oddaljen od njihovih stalnih bivališč.

Gradbeni proizvod se ne ponavlja, marveč se izdeluje vsak po svoji specifikaciji — po individualnem projektu, kar zahteva vedno novo organizacijo dela.

Gradbena podjetja ne morejo s svojim proizvodom na tržišče, cena gradbenega izdelka se ne more danes vselej formirati po ponudbi in povpraševanju. Kupec je znan in določen, še preden se je proizvodnja začela.

Gradbena podjetja ne prodajajo svojih gotovih izdelkov, marveč jih prodajajo že v teku same proizvodnje, obrok za obrokom.

Ker je delavska samouprava tem popolnejša in je nevarnost birokratizacije upravnih organov tem manjša, čim bliže so ti organi proizvodnemu procesu, v katerem njihovi člani sami fizično sodelujejo, zato je v razpravljanju o delavski samoupravi v velikih gospodarskih organizacijah poglavitno vprašanje, kolikšno decentralizacijo proizvodni proces dopušča, koliko se posamezni obrati tega procesa morejo osamosvojiti v samostojna podjetja. To je poglavitno organizacijsko vprašanje v elektrogospodarstvu, na železnicah in v gradbeništvu.

Lahko je razumeti, da sta proizvodnja in prenos električne energije zaključen ter malo deljiv tehnološki proces. Prav tako je lažje razumeti, da je železniški prevoz potnikov in blaga zaključen in manj deljiv transportni proces. Tehnološki proces gradbeništva ni tako vidno in topljivo povezan. Med gradbišči ni opaziti nobenega komunikacijskega omrežja. Kaj tedaj ovira, da se gradbena podjetja ne morejo decentralizirati do stopnje, ko bi posamezna gradbišča postala samostojna podjetja?

Stremljenje za preveliko ekonomsko in tehnološko decentralizacijo gradbenih podjetij je mnogokrat kratkovidno. Seveda je za kolektiv gradbišča vabljivo, da bi ves na gradbišču zasluženi čisti dohodek ostal kolektivni gradbišču. Toda, kaj če bo gradbišče imelo zgubo? Kako naj si to razdeli kolektiv? Kaj, če investitorj poide denar in ne podaljša pogodbe, pred obnovo pogodbe pa na licitaciji dobi gradnjo drugo podjetje? Kaj, če bo ves mesec deževalo, če zapade visok sneg, če pride katastrofalno visoka voda, če se pokvari vsa zaloga cementa?

Iz tega sledi, da mora vsaka gradbena organizacija zaradi sunkov v njenem proizvodnem procesu, ki jih ni mogoče niti pričakovati niti predvideti, delati z materialnimi in finančnimi rezervami, kjer se izgube in dobički izravnajo. Čim večje so rezerve podjetja, tem trdnješe je podjetje, tem boljše so zagotovljeni materialni interesi delavstva in naročnikov. Samo gradbeno podjetje z močnimi rezervami bi moglo tudi v zimskih mesecih zagotoviti zaslužek članom svojega kolektiva. Če bi hotelo vsako gradbišče delati s svojimi rezervami, bi vsota teh rezerv negospodarno narasla. Ker so na večjih gradbiščih možne večje izgube in večji dobički, je tudi logično, da se večja gradbišča povezujejo v večja, manjša pa v manjša podjetja. Zato je i v interesu našega gospodarstva i v interesu delavcev, da so gradbišča trdno in složno povezana v podjetniški kolektiv.

Vendar taka organizacijska struktura ne sme ovirati upravljanja po neposrednih proizvajalcih, kot je ne sme ovirati v elektrogospodarstvu in na železnicah. Kakor rečeno — vsako organizacijo nekdo od nekod vodi in upravlja in zato uporablja ustrezne instrumente upravljanja. Kjer proizvodni proces ne dopušta popolne decentralizacije, je pač potrebno pri vzvodih vodstva ustanoviti organe delavske samouprave. V bojazni, da bi delavska samouprava mogla omajati organizacijsko trdnost velikega podjetja se raje skriva nezaupanje v delavsko samoupravljanje kot pa skrb za trdnost gospodarske organizacije.

Kje so potekale mesta in vzvodi upravljanja v gradbenih podjetjih? V vodstvih gradbišč, v vodstvih pomožnih obratov, in v vodstvu podjetja. Tja sodijo organi delavske samouprave in kjer jih ni, tam mora biti ta samouprava nepopolna.

Dobro bi bilo preizkusiti tale osnovna načela za delavsko samoupravljanje v gradbeništvu:

Organe delavske samouprave naj imajo vodstvo podjetja, vodstva gradbišč in vodstva pomožnih obratov (skladnice, garaže, remontne delavnice, mizarski in tesarski obrati in podobno). Hkrati bi bilo treba proučiti, kateri od teh obratov bi se mogli osamosvojiti v podjetje.

Večja gradbišča in pomožni obrati naj imajo delavske svete in upravne odbore, manjša pa le upravne odbore, medtem ko naj ima vloga delavskega sveta ves kolektiv.

Člane upravnega odbora podjetja naj volijo delavski sveti (kolektivni) gradbišč in pomožnih obratov v ustreznem razmerju s številom delavcev (n. pr. na vsakih 200) teh kolektivov. Vsako gradbišče in obrat, ki nima zadostnega števila delavcev (n. pr. pod 200) naj voli izrednega člana upravnega odbora podjetja, ki ima le posvetovalni glas. Pri tem naj dva ali trije posvetovalni glasovi veljajo za en odločujoč glas. Izvoljeni člani upravnega odbora podjetja naj bodo avtomatično člani upravnega odbora gradbišča ali pomožnega obrata.

V drugem ustreznem razmerju in po istih načelih naj se formira delavski svet (v velikih podjetjih skupščina) podjetja.

Vsako vodstvo podjetja naj si ustnovi strokovni svet, ki naj ga potrdi delavski svet podjetja. Strokovni svet naj sestavljajo najbolj izkušeni strokovnjaki podjetja, toda zastopane naj bodo vse stopnje in vrste kvalifikacij. Glavna naloga strokovnega sveta je pripraviti problematiko podjetja za upravni odbor in delavski svet podjetja z namenom, da bi se ti organi bolj pečali z ekonomsko in strokovno problematiko podjetja in da bi se usposabljali za dejansko upravljanje svoje gospodarske organizacije.

Upravni odbor in vodstvo podjetja bi morala izdajati redna obvestila o svojem delu in problemih podjetja.

Pogosto se pojavljajo pomisleki zaradi stroškov, ki jih povzročajo zasedanja organov delavske samouprave. Taka bojazen ima svoj izvor v slabem delu organov delavske samouprave. Če vodstvo podjetja zna pripraviti material za taka zasedanja, tedaj so lahko ti stroški trikrat ali večkrat poplačani. Pomislimo samo na temeljito razpravo n. pr. o štednji lesa ali delovni disciplini.

Niti samo razkrinkavanje birokratskih pojavov, ki je eno izmed najvažnejših sredstev za rast socialističnega človeka, niti samo iskanje ustreznih organizacijskih oblik delavskega upravljanja, ki je osnovni pogoj za dejansko upravljanje gospodarskih organizacij po neposrednih proizvajalcih, ne more zagotoviti polnega razvoja socialističnih družbenih odnosov v gospodarstvu. Potrebno je oboje. Kljub nenehnemu napreduku bo prav, če se bomo obkrat in vedno počutili na pol poti.

Marjan Tepina

Kongres sindikata železničarjev

V četrtek se je začel v Ljubljani III. kongres železničarjev Jugoslavije. Poleg delegatov so prisostvovali kongresu tudi predstavniki avstrijskega in grškega sindikata železničarjev, železničarji Tunisa pa so poslali pozdravne brzojavke.

Ker so vsi delegati dobili osnovno poročilo že pred kongresom, so takoj začeli z diskusijo. V glavnem so diskutirali razpravljalni o treh osnovnih problemih, in sicer o plačnem sistemu na železnicah, o vprašanju socialnega zavarovanja in zdravstvene službe ter o samoupravljanju. Diskutanti, ki so razpravljali o vprašanju plačnega sistema, so ponovno ugotovili, da plačevanje železničarjev ni v skladu z nagrajevanjem delavcev in nameščevanje v drugih industrijah. Nekaj diskutantov je kritiziral Centralni odbor sindikatov železniških delavcev, ker ni takoj ob uveljavljanju takega plačnega sistema zahteval revizije in potrebnih popravkov. Nepravilna stimulacija posameznih delovnih mest je povzročila tudi to, da za nekatera službena mesta na železnicah primanjkuje dobro vzgojenih kadrov. Podobno so diskutanti razpravljalji tudi o zdravstveni zaščiti ter ugotovili že znana in tudi v časopisih

večkrat objavljena dejstva, da je med železničarji mnogo bolnih tovarišev, zaradi slabe zaščite delovnih mest, obleke in delno tudi zaradi odročnosti zdravnikov, ki naj bi nudili železničarjem zdravstveno pomoč.

Vendar lahko vsaj za prvi dan kongresa ugotovimo, da so diskutanti ugotavljali le stanje, ki je bilo na železnicah, in vse premalo — da ne rečemo nič — diskutirali o tem, kako te stvari urediti, ko bodo kolektivni prevzeli železnice in upravljanje. Na to je opozoril delegate tudi sekretar Centralnega odbora sindikatov Jugoslavije, ki je med drugim dejal, da bi bilo potrebno, da kongres razpravlja na primer o tem, kako bodo železniški kolektivni sestavljali tarifne pravilnike, jih med seboj vsklajevali in, razumljivo, popravili tudi očitne, nevdružne napake pri nagrajevanju železniškega osebja. S kritiko obstoječega stanja se tudi razmere v zdravstveni službi ne bodo močno popravile. Ker je v Jugoslaviji nad 100.000 železničarjev, bi bilo vredno razmišljati o predlogu diskutanta, ki želi, naj bi železničarji ponovno dobili samostojno zdravstveno službo.

Kongres še traja in bomo o njem še poročali.

jp

COKTA-COKTA: ROGAŠKA SLATINA 1953

Do nedavna je moral človek, če je stopil v gostilno, piti alkoholne pijače ali pa ostati žejan in to je bila napaka, ki je vse do pred kratkim niso znali odpraviti. Gostilništvo je v svoji malomarnosti preziralo pivca, ki ni pil alkoholnih pijač. Kako tudi ne, ko vendar alkoholne pijače izliva človek lahko čez mero, brezalkoholne pa le za potrebo. Korak v izboljšanje tega pretečnega problema smo storili Slovenci s tem, da smo začeli piti Cokta-cokta, ki je na mah osvobodila trg zaradi pomanjkanja raznih šumečih limonad, sodavice in mineralne vode. Kljub temu, ki ni nismo v najbolj vročih mesecih, povsod primanjkuje pijače Cokta-cokta in je Slovenija vino, ki jo proizvajala, začelo z delom že v treh izmenah. Slovenci smo žejni in upamo, da ne bomo vedno tičali samo pri vinu, zato smo z neustopnostjo pričakovali tudi proizvod, imenovano »Rogaška 1953«. Ni posebnega, vendar pijača, ki bi prav tako izražala potrebnikom. Prijetna limonada, malinovec ali oranžada, pripravljena z mineralno vodo, torej odzračjevanje in prijetni zavesti zdraviljena obnem. Dobro vemo, da so se že odkar poznajo mineralno vodo, ukvarjali tudi z vprašanjem, kako napraviti posebno limonado z zdravilno vodo. Vse do leta, ki ni uspelo, ker niso znali uničiti glivice, ki so v prinesli, ali jih izolirali za limonado. Zaradi tega jo malinovec vedno potemnel in izgubil na prijetni aromi. To so zdaj premagali in začeli izdelovati oranžado.

Pri nas transportirajo različne pijače v primerih steklenicah (radenska voda, pivo, koktaili, mleko itd.) tako transportirajo tudi brezalkoholne pijače v steklenicah iz motnega hrupavega stekla. Podjetje Rogaška Slatina je naročilo v steklarni Straža pri Rogatu steklenice za razposiljanje oranžade. To steklenice so na las podobne inozemskim steklenicam »COCA-COLA« in domaćim »COKTA-YUGO«. Drže četrtri litra, so hrupave, na vrhu imajo ovrtnice iz malih krogov, napis je »Rogaška 1953«. Na dnu pa imajo vtisnjene kroge in na steni pod napisom prostor za nalepek etiketo. Priznati moramo prirodno steklenice in vse bi bilo dobro, če ne bi prav pri teh steklenicah prišlo do prepira, ki nam Slovencem prikrasuje užitek, da bi pokusili proizvod »Rogaška 1953«. Zgodilo se je takole:

Urad za registracijo patentov je pisno obvestil podjetje »Rogaška Slatina«, da ne sme razposlati svoje pijače konsumentom, ker je steklenica na las podobna steklenici »Cokta-cokta«, ki jo je »Slovenija-vino« registriralo kot svoj izum. V pismu so govorili tudi o nelojalni konkurenci itd. Ker pa je znano, da nimamo zakona o nelojalni konkurenci, in ker potrošniki vemo, da je lojalna konkurenca samo kupcem v korist, smo se podrobneje zanimali za zadevo in izvedeli naslednje.

Rogaška Slatina je naročila steklenice v steklarni Straža in se ni trudila, da bi steklenico tudi patentirala. Kdo

je videl patentirati steklenice, namreč steklenice kot steklenice in ne zaščitne znake. Če bi že kdo patentiral steklenice, potem bi bila to prvenstvena naloga steklarne. Kdorkoli nekaj naroči v tovarni, ne bo vpraševal, ali nima kdo izdelka patentiranega. Steklenice izdelujejo že stoletja in bi nas prav zanimalo, kdo bi si že lahko izmislil steklenico, ki jo uporablja Rogaška Slatina, v katalogu tovarne Straža. Steklenice so izdelali in hoteli razpečevati svoj izdelek, nato pa je reklo »Slovenija vino«: Nel Prepevedali so podjetju razpečevati izdelke, ker jih bodo sicer tožili za krajo patenta in za nelojalno konkurenco. Predlagali so, da mora RS odstopiti vse steklenice s svojo znamko »Slovenija vino« po ceni 15 din, pri čemer bi Rogaška Slatina izgubila skoraj milijon dinarjev, in nekaj dni objavljati na celj strani »Slovenskega poročevalca« v oglasu, da v steklenicah, na katerih piše »Rogaška 1953«, ni njihova voda, temveč osvežujoča pijača »Cokta-cokta«. Neverjetno stvar! Človeku se zdi, kakor da bi zašel v konkurenčno borbo ameriških podjetij. In vendar je tako. Se danes nimamo na trgu oranžade, napravljene z radensko vodo. Vprašujemo se, kako je to mogoče, vprašujemo se, kako je mogoče patentirati steklenico, ki jo ima že steklarna v svojem katalogu, kako je mogoče razglasiti za svojo steklenico takšno steklenico, ki jo poznajo po svetu z napisom »COCA-COLA«, kako je mogoče registrirati takšno steklenico kot patent, brez opisa, brez izumitelja, brez tega, da podjetje odkupi kalup, ki stane pol milijona dinarjev v tovarni, kako si je mogoče lastiti pravico nad izdelovanjem steklenice, ne da bi patentni urad obvestil tovarno.

Pri zadeta steklarna Straža se je obrnila po podatke du univerzitetnega profesorja v Zagrebu, ki predava patentno pravo. Ti podatki so precej drugačni kakor izvajanja patentnega urada in podjetja »Slovenija vino«. Tudi mi ne razumemo, kako bi si nekdo lastil patent nad neko steklenico, ki je že splošna steklenica. Mislimo, da bi se danes smejali sklateljuje, ki bi hoteli registrirati jazz melodije za svoje,

tekstilno šolo v Kranju, v šolo za nižjo in višjo stopnjo. V nižji stopnji naj bi se vzgajali kvalificirani delavci, v višji, ki je nadaljevanje nižje, pa tehniki. V tej zvezi se tudi dosledno postavlja zahteva po upravni združitvi v enem središču, in to v Kranju, kjer naj bi imela Kranjska tekstilna šola že svojo tradicijo.

Takšna rešitev vprašanja vzgoje tekstilnega kadra pa ima precejšnje pomanjkljivosti, ker pomeni praktično ukinitve šole v Mariboru, ki je edina šola za vzgojo nižje tekstilnega kadra pri nas, se pravi kadra, ki ga v naših tekstilnih tovarnah najbolj potrebujemo. Šola v Mariboru je v petih letih obstoja tako izpopolnila svojo organizacijo in notranje vsebinsko delo, da ima vse pogoje za uspešno izpolnjevanje svojega poslanstva. Izmed 138 mladih steklenic, ki so v teh letih zapustili mariborsko šolo, zavzema danes večina podmojstrske ali celo mojstrske položaje v proizvodnji. Čemu torej ukiniti tako dobro šolo, ki razpolaga z najlepše urejenimi delavnimi, šolskimi prostori in učili, ki jih druge šole nimajo, čemu ne izkoristiti znanih vsot, ki so bile potrebne za gradnjo in opremo mariborske šole, ter na drugi strani vložiti okoli 200 milijonov za gradnjo novega šolskega poslopja v Kranju, da bi ustrezalo potrebam združene tekstilne šole? Ljudje, ki dobronamerno presojaajo vprašanje združitve teh dveh šol, se upravičeno vprašujejo, ali ni takšno razpolaganje s storniljanskimi zneski negospodarno? To posebno še danes, ko nam gospodarske težave narekujejo kar največjo varčnost.

O kakšni nujnosti za združitve obeh šol v enotno upravo ni prepričljivih argumentov. Analiza stanja strokovnega sveta pri MLO v Mariboru, je namreč ponovno pokazala, da je vprašanje nižje strokovnega kadra — mojstrov in podmojstrov v Mariboru dokaj pečeče. Vse to narekuje, še nadalje vzgajati tekstilni kader po sedanjem sistemu nižjih strokovnih šol, pri tem pa vskladati učne načrte nižje in srednje tekstilne šole tako, da se sposobnim dijakom omogoči prehod na nadaljnje šolanje v srednji tekstilni šoli, kolikor se bo pokazala po srednjem tekstilnem kadru dejanska potreba.

Pri preudarjanju tega vprašanja je treba upoštevati še to, da so za uspešno delo tekstilne šole prav v Mariboru vsi pogoji, ki jih drugje ni, namreč koncentracija tekstilne industrije vseh panog: predilne, tkalske, oplemenjevalske in pletiljske.

Čemu torej opustiti vzorno uvedeno šolo in vlagati milijone za novo šolo v Kranju? Če je zares potrebno in korisno, da se obe šoli združita, potem naj se nova, združena šola uredi v sklopu mariborske industrijske šole, ki ima za to na razpolago moderno poslopje. Menimo, da je Maribor kot središče naše tekstilne industrije in s sedežem Tekstilnega inštituta najboljšje jamstvo za uspešno delo takšnega zavoda.

jp

ko jih igrajo že po vsem svetu. Kolkor gre za določeni motiv, in to bi bil v predmetnem primeru samo napis na steklenici ali pa avtomati za zapiranje, ima »Rogaška Slatina« prav tako svoj napis kakor »Cokta-cokta«.

»Slovenija vino« je objavilo, da je povpraševanje po »Cokti-cokti« tolikšno, da delajo že v treh izmenah in še ne zadoste trga. Če upoštevamo dejstvo, da vroči meseci šele pridejo, se čudimo, zakaj bi ovirali razpečevanje oranžade na zdravilni vodi, ker lahko trdimo, da bo obeh pijač zmanjkovalo. Sploh pa smo mnenja, da konkurenca mora biti, sicer bomo za vsako stvar plačevali visoke zneske. »Cokta-cokta« velja 30 din, oranžada »Rogaška 1953« pa samo 20 do 25 din. Mnenja smo, da »Slovenija vino« lahko patentira svoj proizvod, zapiše svoje recepte na patentnem uradu, ne more pa registrirati steklenic, ki jih imajo steklarne v svojih seznamih. Upamo, da bodo spor zadovoljivo rešili in da bomo pokusili nov proizvod, nov uspeh živilske industrije, »Rogaško 1953«, poleg že znane »Cokte-cokte«.

Vladimir Cegnar

Pripis: Zanimivo, da se nekatera podjetja tako boje konkurence, kot je nerazumljivo tudi to, da nam primanjkuje mineralnih vod. Tudi navijanje cen potrošnikom ni razumljivo. Zakaj na primer so se mineralne vode nedavno podražile za štiri ali pet dinarjev? Morda zaradi tega, ker prihajajo vroči meseci? Razen tega pa bi naše bralce zanimalo tudi to, zakaj na primer kar nenadno primanjkuje sadnih sokov, ki jih je imela tovarna SAD v Celju še do nedavnega na tisoče litrov! Ta čena (v primerjavi z drugimi umetnimi brezalkoholnimi pijačami) pijača si je pridobila ugled na trgu in bi ne bilo prav, da bi prodali zaloge vinskim podjetjem za predelavo v vino, češ da bi tako dosegli boljše ceno. Če to drži, pa res ne razumemo reklame tovarne SAD, ki govori o razširjenju sadnih sokov, zato da bi se zmanjšalo uživanje alkoholnih pijač. Končno pa iz nerednih dobav trgovski mreži sklepamo (enkrat samo to na tem mestu že trdili), da komercialna tovarne res ni dorasla naloga.

M. S.

PESMI ŠTIRIH

Medtem ko srbski in hrvaški poeti kar na veliko izdajajo svoje knjižne novosti, pa pri nas — razen nekaj otroških stvari in Mevljevih zbadljivk — skoraj že dve leti ni izšla niti ena nova pesniška zbirka. Zaradi tega so sedaj izišle »Pesmi štirih« vesel dogodek, posebno še, ker se nam v knjigi predstavijo kar štirje mladi poeti: Kajetan Kovič, Ciril Zlobec, Janez Menart in Tone Pavček. Njihova imena so sicer že znana. Toda najsi bi kdo še tako vestno in sproti prebiral njihove pesmi, ki se že nekaj let pojavljajo v vseh naših revijah, si samo ob posameznih raztresenih drobcih vendar o teh pesnikih ne bi mogel ustvariti popolne, jasne in natančne slike. Možnost za to se nam ponuja šele sedaj, ko je izšla njihova skupna pesniška zbirka, v kateri vsak zavzema po 30 strani prostora.

Pravzaprav je malo nenavadno, da so izšli skupno, kajti vsak od njih je vendar marsikaj skupnega. Skupno jim je to, da so mladi, da je to njihov knjižni prvenec in skupen jim je čas, ki njihovi poeziji — kljub vsem razlikam — vendar daje nekak rahel skupni ton.

Za pero so naši štirje pesniki prijeli šele v povojnem času, v letih, ko je pri nas cvetela oziroma se vsaj oznanjala tako imenovana kramparska poezija. Toda teh štirih pesnikov se takratna pesniška moda skorajda ni prijela, kajti kaj kmalu je sama začela plahneti hkrati s tem, ko so se preveč rožnate predstave o življenju začele umikati treznejšim pogledom na resničnost. Od rimanih uvodnikov, ki so po Mehringovih besedah veliko bolj zoporni kot nerimani uvodniki, so se pesniki — kolikor seve že vsekoli niso bili na pravi poti — začeli vračati v intimnejši človekov svet, k večini temam o ljubezni, smrti itd. In to pot ubira tudi naša pesniška četvorka, čeprav ne izgublja vseh vezi s sodobnim časom, a kaj takega bi bilo seveda tudi nemogoče.

Skupno je vsem štirim pesnikom končno še to, da je njihova poezija realistična in kot taka zelo različna od pisanja nekaterih naših pesnikov med obema vojnama, ki so komaj razumljivo peli o nekih motnih, nabuljih in abstraktnih stvareh. Ta sedanji realizem — če naj že uporabimo ta naziv — pri nas kajpak ni nekaj novega, je že ustaljen, le da se ga naši štirje pesniki še bolj dosledno oklepajo. Ne stikajo za nenavadnimi motivi in nenavadnimi pesniškimi formami. Iskreno — včasih morda že kar preveč iskreno — izpovedujejo vsa svoja doživljanja, tudi najbolj zaupna in hkrati vendar najbolj vsakdanja. Skratka, kar narobolj neposredno in razumljivo skušajo izraziti svoja občutja in misli. Tako pot je v glavnem dobra. Tu ni nevarnosti, da bi se poezija po vsebini ali izrazu dvignila v neke meglene, ljudem nedostopne in nerazumljive sfere. Utegnila pa bi se pojaviti kvečjemu nevarnost, da se poezija pri takšni neizbirčnosti glede motivov in včasih tudi glede izrazov sploh ne bi dvignila nad vsakdanjost. In to se nekajkrat tudi primeri. Dasi takih primerov v zbirki ni veliko, jih le ni mogoče prezreti.

To je vse, kar bi se na kratko in na splošno dalo reči o zbirki. Naša naloga bi sedaj bila, nadrobno raziskati pesniški svet vsakega posameznega poeta, toda zaradi omejenega prostora moramo to hvaležno nalogo prepustiti drugim in se omejiti samo na splošen vtis, ki ga napravi vsak posamezno.

Prvi v zbirki je *Kajetan Kovič*, ki se nam po svojih pesmih predstavlja kot nežni in sanjavi lirik, ki se rad ustavlja ob priletih ljudeh oziroma ob predmetih, ki jih je tok življenja potisnil ob stran. Toda samo pri tem pesnik ne ostane. Razpon njegovih čustvanj je širok. Njegova pesem včasih zazveni fantovsko prešerno:

Sel je fant šestnajstih let
v dežju pod kostanj.
Ljubica, aprilski cvet,
šla mu je ob strani.

Prizor iz *Pygmaliona*

včasih pa spet izzvani v otožnem molu:

Morda v pepelu
še iskra tli.
Ne je buditi,
naj dogori.

V tihi, zvezdni noči vidimo pesnika, kako se opaja ob luči, ki lije iz tovarniških oken, a spet drugi večer ga srečamo sredi polja, kjer bi za zmerom rad zaspal v kopah sena. Kovič ima torej obsežno skalo čustev, pred nami naniza vse polno impresij in lirčnih drobcev, od katerih so nekateri manj pomembni (Zapuščena pot, Lajnar, Majška romanca), nekateri pa drobni biseri, ob katerih se nam poet zdi kot ptič, ki ga ne vidimo, a vendar slišimo njegov mehki in ubrani glas. Toda sanjavi fant s časom dorašča v moza in očeta. V njegovo lirčno ustvarjanje se poslej močneje vpletajo miselni elementi in globlja spoznanja, ki so najbolj opazna v pesmi »Življenje in smrt«. V tej zrelosti pesmi, pravzaprav hvalnicni življenju, pesnik izpoveduje, da bi bilo »premalno v jami spat, kajti

... sreča je samo živeti,
četudi je včasih težko
in skrb je edino umreti,
četravno je včasih lahko.

Za Kovičem se nam v zbirki predstavi *Ciril Zlobec*, ki je tudi lirik, čeprav manj pristen in izrazno manj uglajen kot Kovič. Tudi po motiviki je Zlobec nekoliko ožji od svojih treh sovrstnikov. Razen lepe uvodne pesmi, v kateri se pesnik primerja s topolom, ki tudi v brezvetrju selesti, in še dveh, treh pesmi — je vsa Zlobčeva poezija ljubezenska, čeprav kljub temu pestra. Zal pa se nekateri Zlobčeve pesmi — zaradi povprečnega motiva ali pa morda samo zaradi posameznih izraznih okornosti (Rojstvo, Zalostna pravljica, Pomladna pesem) ne dvignejo do zaželenih višin. Druge pesmi pa spet izpovedujejo njegov pravi talent. Tako zlasti pesem »Samemu sebi« in med drugimi pesem »Zeni«, ki jo zaključuje s takim-le svetlim, a za pesnika vendar grenkim zaključkom:

O, rad bi ti napisal stih,
o sreči rad bi ti zapel,
a tih sem, glej, vsak dan bolj tih,
kot da sem v sreči onemel.

Globlja in tehtnejša življenjska spoznanja in občutja diha razen iz omenjenih pesmi še iz nekaterih Zlobčevih ljubezenskih izpovedi. Tri neljubezenske, pripovedne pesmi (Sosed Marko, Balada in Očetu) pa izpovedujejo Zlobčev epski dar in ni izključeno, da se bo Zlobec v bodoče bolj razvijal v tej pripovedni smeri.

Tretji v zbirki je *Janez Menart*, ki je precej samosvoj poet. Če se Kovič, Zlobec in Pavček držijo na čevlji vsaj še malo prsti z dežele, kjer so preživljali svojo rano mladost in kamor se v pesmih včasih še vračajo, pa je Menart

doraščal kot reven otrok mestnih ulic. O tem nam Menart sam pravi:

Umazan, skušan, rzcapan.
sem se potikal po cestah.
Objesten, zvit in nasmejan
sem brez skrbi iz dneva v dan
teptal občestni prah.

In nekaj tistega porednega, samo-svojega dečka je v njem še sedaj. Razen tega je Menart v bistvu vse preveč oster mislec, da bi mogel biti mehkobni lirik. Razne neprilike v njem po navadi prej sprožijo jezo ali celo obešenjaški humor kot pa otožnost. Motivno je Menart mnogostran, čeprav mu je največ lepih, v glavnem bolj razumsko stanih pesmi narekovalo ljubezensko hrepenenje. Njegov pesniški izraz je blesteč, razen kolikor Menart od časa do časa namerno ne uporablja krepkih in že skoraj robatih besed in prispevok. Le-te so posameznim, vsebinsko ustreznim pesmim lahko celo v prid, malce zaboli pa nas, ko dva ali trikrat takšne prekrepe izrazne najdemo sredi povsem mehke pesmi (na primer v Stancah). Med odlične Menartove pesmi sodi *Stoletje soldatov*, *Balada o radiu*, *Sanjarjenje* in še mnoge druge. Na sploh bi v naše slovenske pesništvo, ki je pretežno precej mehko, utegnil Menart s svojim razboritim temperamentom in izrazno okretnostjo vnesti še marsikaj novega.

Zadnji v zbirki je *Tone Pavček*, ki opeva žitna polja, razmišlja o ljudeh in času, a poje seve tudi o ljubezni, dasi o tem bolj zadržano, sublimirano in z manjšo mero konkretne čutnosti kot ostali. Temu primereno je tudi njegov jezik dokaj čist. Na splošno vzeto bi bil Pavček malce podoben Koviču,

Trije mladi književniki, nagrajenci literarnega natečaja »Ljudske pravice«. Od leve na desno: Igor Šentjurec, Beno Zupančič in Janez Dokler.

Bernard Shaw: PYGMALION

Shawova pravljica v petih dejanjih »Pygmalion« se z vidika idejnih, stvarnih in vsebinskih kriterijev in v dobri meri tudi z vidika formalnih meril estetske kritike ne uvršča med najpomembnejše dramske stvaritve tega, tako vsestransko zanimivega avtorja. Delo, o katerem so dramski teoretiki in kritiki izmenjali mnoge, različne sodbe, ne preseneča zgolj zaradi svoje neobičajne formalno-literarne izvedbe, marveč vzbuja vrsto pomislekov zaradi sicer verjetne, a kljub temu nenavadne stvarne problematike, saj zapuščajo metamorfoze Elize Doolittle v vislo spretno skonstruirane, razumsko vodene in umetno sklenjene, strnjene epske pripovedi. Sprito oblikovne širine (nekateri imenujejo »Pygmaliona« roman), kljub temu, da bi delu morda bolj ustrežala oznaka: fragment široke epske zasnove), ki ima kot celota podoben pestro sestavljenega mozaika, katerega vez tvorijo odnosi med obema protagonistoma (Eliza, prof. Higgins), ostaja neenovit, raztrgan tudi problem osrednje ideje, tako rekoč zlate vrvice, ki bodi temeljna, objemajoča silnica dramskega teksta.

Shawovo mojstrstvo se odraža v posameznih sestavinah mozaika; to velja tako v pogledu njihove stvarne, vsebinske slikovitosti, kot v pogledu idejne in moralne jasnosti. Morda sodi na prvo mesto problem Elize, ki ga izpovede gospe Pearceova v pogovoru s profesorjem Higginsom. Dvigniti iz blata zapuščeno, neuko, ulično cvetličarko, jo formalno vzgojiti v vojvodinjo pomeni

postaviti človeka iz dežja pod kap. K temu še dobljena stava in uspel eksperiment profesorja Higginsa, nad vsem pa duhovit, skoraj ironičen posmeh, ostra satirična ost ter neumljena obsodba — in pred nami je kompletna osebnost Bernarda Shawa, široko nasmajanega, tanko mislečega, neizprosna sodnika svoje dobe. V tem stilu si sledi vse nadaljnje »afere« v »Pygmalionu«: moralna panorama »nevrednega človeka« in »srednjega stanu« (Alfred Doolittle), absurdnost ustaljenega družbenega dogovora in pogovora (familija Eynsford-Hillova) itd. Kljub temu, da je v ozadju Shawove pravljice čuti, da jo je oblikoval bister in razgiban razum in so jo v manjši meri narekovala čustva, zapuščena »Pygmalion« močno doživlja in bogato razmišljanje.

Režiser in igralec Vladimir Skrbinšek se ob svoji petdesetletnici ni prvič lotil upodobitve »Pygmaliona«. Zal, prejšnjih Skrbinškovih uprizoritev nisem videl, a kolikor mi je bilo mogoče razbrati iz tedanjih ocen, se režiserjeva zasnova v letošnji realizaciji ni bistveno spremenila; obogatila pa so jo izkustva in globlja spoznanja nekaterih problemov. V idejno-vsebinskem pogledu je režiserju uspelo to široko zasnovano in zategadelj neenovito delo na svojstven način zaokrožiti s tem, da je močneje poudaril začetno in končno razmerje do odnosov med Elizo in Higginsom, kot posledico obojestranskega vplivanja, kar se mi zdi v redu. Vendar bi spričlo zelo učinkovitih in impresivnih, miselnih temeljnih in idejno močnih dogodkov »drugega plana« bilo uprizoritev v korist, če bi okvirna Elizina zgodba v idejnem pogledu prišla še do večjega izraza, s čimer bi uprizoritev pridobila na notranji dinamiki in jasnosti. Glede na razvrstitev igralcev in sploh na formalno izpeljavo moremo ugotoviti neko umerjenost, neko matematično natančnost in akademsko strogo, ki daje predstavi kar preveč seriozni značaj. Končno še to: dež, ki je v prvem dejanju resnično zmolič odrska tla, je bil sicer zanimiv in kar neobičajen, a danes je vplival bolj kot gledališki zgodovinski kuriozum. Morda je prav zaradi tega nekoliko zmotil razpoloženje z londonske ceste.

Scenograf ing. arh. Ernest Franz se

je v arhitektoniki prizorišč podredil miljejskim zahtevam; zato je bila scenška zasnova, če izvzamemo londonsko cesto iz prvega dejanja, z vidika funkcionalnosti nekam konvencionalna, tako v celotni prostorninski impresiji, kot pri razporeditvi posameznih scenških nadrobnoti. Ali ni v tem stikalščee vna-nje režijske in prizoriščne podobe?

Življenjsko obdobje, v katerem je Shaw predstavljal svoje junake, je ne le časovno obsežno, marveč po svojih razvojno-preobrazbenih znakih tako zahtevno in relativno dolgotrajno, da je v odskem času mogoče pokazati le najizrazitejše točke, ki jih dosežejo Shawovi ljudje na poti svoje preobrazbe. Pravim ljudje! Kajti skoraj vsakdo med njimi jo doživi, ta bolj intenzivno, oni manj opazno. Igralčeva naloga je tedaj: smiselno povezovati te »točke«, življenjsko verjetno in prepričevalno pokazati, da so končne posledice rezultat začetnih razlogov.

Gledana skozi gornji okvir, je najbolj problematična in zahtevna vloga Elize Doolittle. Tina Leonova se je Elizinemu liku najbolj približala v drugem in tretjem dejanju. Ko se v začetku predstavi skrajno primitivno, na cesto vrženo, a dovolj bistro in pošteno pa tudi prebrisanu dekle, je Leonova v težnji, da bi čimbolj učinkovito izrazila te poteze, zašla v pretirano prisiljenost in nenaravno odsekanost in kričavo. Prehod v prvo fazo njene preobrazbe pa je bil zadostno sproščen in veren. Prav zaradi tega, ker je Eliza bistroumna »bosjakinja« in »čuteč človek«, bi v razvojni stopnji »formalne dozorelosti«, ko more lepo povedati svoja bogata čustva, lahko bila Leonova še bolj tenko, globoko prizadeta, polna obupa in prebujajoče se vere vase, iskreno nalvna.

V vlogi Elizinega »protigralca«, prof. Higginsa sta alternirala Vladimir Skrbinšek in Stane Potokar. Skrbinšek je spet pokazal, kako mnogo akordov vsebuje njegova igralska osebnost. Higgins je pred gledalčevimi očmi zaživel s prisrčnostjo in neposrednostjo, z velikim smislom za soigro. Zlasti je Skrbinšku uspelo pokazati in izraziti resnico, da je, kljub izredno veliki razliki osebnostnih kvalitet med Elizo in Higginsom, njena nebrzdna narava imela nanj razmeroma močan vpliv. Čeprav je osnova za to v Higginsovem

Množične izdaje Mladinske knjige za konec šolskega leta

Kakor vsako leto dostaj, je tudi letos izdala založba »Mladinska knjiga« za konec šolskega leta in za počitnice v zvežani nakladi več kvalitetnih knjig za našo mladino. Izbor je dobro pretehtan in nudi vsakomur nekaj, tako šolarjem osnovnih šol kakor srednješolskim otrokom. Na prvem mestu bi bilo treba omeniti mladostne spomine pisatelja F. S. Finžgarja »Iz mladih dni«, ki se dostojno pridružujejo izvirnim delom mojstrov slovenske besede Prežihove-

Ilustracija Ivo Subica k Finžgarjevi knjigi »Iz mladih dni«

Ne, tukaj se povest ne sme končati, kot se v aprilu leto ne konča. Poprej je treba mnogo razvozlati, poprej je treba videti do dna.

Pa ne velja življenje le obiti in reči tisti grenki: kaj mi mar, kot ne velja v samotni se solziti! Življenje ni tako preprosta stvar.

Ta izpoved je, pravim, lep obet in če naj verzi »Ne, tukaj se povest ne sme končati« — kot se v aprilu leto ne konča« veljajo na splošno tudi za pesniški razvoj naših štirih poetov, potem od njih lahko še veliko pričakujemo. P. L.

ga Voranca, Franceta Bevka in Toneta Seliskarja dosežanjih množičnih izdaj. Lovska doživljanja in nenavadna srečanja z živalmi so vsebina teh kratkih in jedrnatih zgodb, ki jih kajpak odlikuje kleni jezik gorenjskih koranin, ne manjka jim pa tudi dobro zaslojenega humorja. Klasičnemu opisu lova »Na petelinu« se je tako pridružil vrsta novih lovskih črtic, ki bodo zadovoljile ne le mladega bralca, ampak vsakega sldokusa miniaturnih umetnin. Zgodbe je priceril ilustriral akademski slikar Ivo Subica, ki se kot knjižni ilustrator čedalje bolj uveljavlja. — Druga knjiga je klasično delo svetovne književnosti, *Jonathana Swifta »Gulliver med pritlikavci in velikani*, ki je bilo že večkrat prevedeno tudi v slovenščino in pred nekaj leti v celoti izdano od Družave založbe Slovenije. Skrajšano izdajo je zdaj ponovno prevedel in za mladino priredil dr. Izidor Cankar. Knjiga je opremljena z ilustracijami francoskega grafika Grandvillia. Pustolovščine Gulliverja v kraljestvu pritlikavcev Lilliputu in detelj v kraljestvu Brodninganžu zmerom znova burkajo domišljijo dovezane mladine in obenem vplivajo nanjo v najboljsem vzgojnem smislu, saj je delo obenem ostrá kritika fevdalnih družbenih odnosov. — Tretja knjiga je slikanica in namenjena mlajšim bralcem. V barvnih slikah je opremil akademski slikar Jože Cihua eno najlepših pravljic bratov Grimmov »Pepelko«. Slikanico se zaradi visokih tiskarskih stroškov dražijo iz dneva v dan in predstavlja zato ta cenena izdaja lepo darilo staršem in otrokom. — Zadnja knjiga je pravzaprav novost. »Moja koledarska solzica« (z diska zbiraj in vrbij srednjih šol. Koledar obsega določeno količino poitnic in prihodnjega šolskega leta s prostorom za beležke. Tekst prinaša podatke za vse šolske predmete in navodila o tehniki učenja. Tako ima na primer koledar za višjo srednjo šolo zgoščeno snov, potrebno dijaku za veliko maturo. Koledar za osnovno šolo sta sestavila tov. Tomšič in Klöpčič, za srednjo šolo pa kolektiv profesorjev I. državne gimnazije v Ljubljani.

Med najbolj uspele upodobitve spada lik Alfreda Doolittlea, za katerega je bil zelo posrečeno izbran Pavle Kovič. Kljub temu, da so včasih dolge tekstovne tirade utrudile, je njegova osebnost, zlasti naravna moralna načela globokoumnega prostaka, prišla do popolnega izraza. Kovič zna takšne vloge igrati z izredno barvitim in nazornim smislom za poduhovljenje in plastiko. Lojze Drenovec je bil v vlogi polkovnika Pickeringa preveč monotono melodičen, kar patetičen. Manjkalo mu je toplote in tiste neprisiljene dobrotivosti in sproščene družbene ustaljenosti, ki napolnjuje njegovo osebnost. Prijeten ton umerjenemu in vestno zglajenemu, angleškemu mlilejju je dala Elvira Kraljeva z vloge gospe Pearceove. Njena resnobno gospodinjstvska dikcija bi nemara bila vernejša, ko bi sebovala več dinamike. Mihaela Saričeva je dala liku gospe Higginsove preveč superiorne hladnosti, zlasti v pogovorih s sinom; čeprav se takšen način igre spodobil osiveli angleški dami, ki se ukvarja s korespondenco in sprejmi obiskov, bi njen lik lahko bil toplejši. Familija Eynsford-Hillova (Ukmarjeva, Počkajeva, Sotler) se je predstavila kot dovolj konvencionalen organizem, spodobna dekoracija angleškega meščanstva. V obrobni vlogah so igrali: hišno Levstikova, gledalca Valič in pikrega gledalca Bajc. Statisti so bili člani Drame in slušateljji Akademije za igralsko umetnost.

V celoti je bil »Pygmalion« (uspeh prevod je oskrbel J. Moder) solidna predstava v letošnji sezoni. V Predan

Po premieri srbskega filma NEVIHTA

Ko se ponižani in zapuščeni Jeli utra- ga krik obupa za sinom Ivetom, ko jo doslej zadržana strahota doživetege zvi- je na tla, v krč fizične bolečine, se nam odkrije velika umetnica Marija Crno- bori, a film »Nevihita« (Nevjera) kot resna filmska stvaritev. O svoji vlogi je Marija Crnobori dejala: »Ljubim vlo- go Jele, ker je v njej zelo veliki meri zgoščena materinska ljubezen in njeno samozatajevanje.«

Cas dogajanja je scenarist Momčilo Ilić postavil v leto 1867 in skušal ostati zvest Vojnovičevi odrski dramji »Ekvi- nokcij«, po kateri imamo že dve operi, kar kaže na snov, ki je zaradi svoje tragike in dinamike ter vzdušja močno privlačna. Režiser Vladimir Pogacič in njegov asistent Vicko Raspor sta vnesla v snemalno knjigo nadaljnje spremem- be in zgodbo skušala očistiti romantike.

jasna slika. Morda je kriva slaba obde- lava v laboratoriju. Notranji posnetki so tehnično prav dobri, toda ravno za- radi tega niso v skladu z zunanji, s stilom, maniro.

»Nevihita« je zbrala pred kamero vrsto odličnih dramskih umetnikov: Marija Crnobori (Jela), Milivoje Živa- novič (Amerikanec Niko), ljubavni par Milena Vrsjakov (Anica) in Severin Bi- jelić (Ive), Viktor Staričić (Frano), Mi- lan Ajvaz (vodja palube) in Karlo Bulić (kapitan broda — uporabljali so staro šolsko ladjo »Jadrane«). Vladimir Po- gacič je po svojem prevencu »Povest o tovarni« in filmu »Zadnji dan« v »Ne- vihiti« napredoval in je poglobljen ter že v izdatni meri obvlada režisersko znanje. Glasba komponista Krešimira Baranovića je zgrajena na osnovah na- rodne folklorne, je za uho prijetna in

festivalu v Cannesu na francoski obali. Ni pa vzbudil pri kritiki posebne po- zornosti zaradi niza neugodnih oko- liščin. Predvajali so ga 19. aprila po- poldne, ko so bili kritiki povabljeni na večji sprejem izven kraja. Tako je pri- sostvoval predstavi »Nevihite« samo en kritik in še ta iz redakcije nekega ma- lega podeželskega lista. Edini ta je napisal kritiko, dobro kritiko. Publika je na koncu ploskala. Na festivalu mi edini nismo imeli nikakršnih reklamnih brošur ali celo svojega razstavnega mesta, ko so drugi udeleženci priredili pravcate razstave svojih fotografij in stregli z mnogimi podatki o svojih pro- izvodnjah. Bilo pa je dovolj sredstev, da so iz Beograda poslali na festival kar šest poročevalcev, kot v svojem po- ročilu z negotovanjem pripominja do- pisnik »Borbe« Vitorović. Iz njegovega poročila (»Borba«, 1., 2. in 3. maj, »Ne- vjera« na Azurnoj obali) izzveni končno, da je film »Nevihita« na azurni obali dostojno predstavil našo kinema- tografijo, česar smo tudi mi iskreno vesel. Mislim, da bo našel pot čez naše meje, ker govori z jezikom, ki je kljub navedenim nepopolnostim razumljiv in je filmsko prerasel okvir dosedanje naše produkcije. Ernest Adamić

»Odločitev ob zori«

Film o naporih ameriške kontra- špionaže v nemškem zaledju s pomočjo nemških vojnih ujetnikov, ki so glo- boko prepričani, da je udarila ura, ko morajo oni sami pomagati, da se skraj- šajo strahote vojne in uniči Hitlerjeva mašinerija. Odločitev posameznika, da, kot v te. filmu, žrtvuje tudi lastno življenje, eno samo življenje, zato, da se ohranijo milijoni. S to svojo tema- tiko je »Odločitev ob zori« sprožila obsežne diskusije v časopisju in na javnih razpravah. Udeleževali so se jih pripadniki bivše oborojne sile, cerkev, filozofi in državniki, med ostalimi tudi član zarotniške skupine, ki je leta 1944 izvedla znani napad na Hitlerja. Dočim je kritika film pohvalila, ga je publika sprejela zelo hladno, ker ga je občutila kot očitek strahopetstva, ker se niso uprli Hitlerju. Ali je nemški zdravnik, vojni ujetnik Karl ravnal pravilno? Ali je izdajalec domovine ali junak? — Režiser Anatole Litwak z umetniško pre- pričljivostjo svojega filma zahteva po- zitivni glas za tragičnega junaka Karla, ki je ravnal nesebično in z žrtvijo last- nega življenja potrdil svojo globoko odločitev. Junak, ki pa vendar ne bo nikdar našel čistega razumevanja in globokega odpuščanja. Človek, ki se tega zaveda, kot Karl, in gre vendar to pot...

dobro podpira dinamiko dejanja. Do- sledni montaži Milade Bajšić ni opre- kati. Scenograf Nikola Radanović je dal zanimivo likovno vzdušje, škoda pa je, da ni bolje izkoristil edinstveno za- nimivo in lepo naravo tega dela Crno- gorskega Primorja — snemanje znan- jih posnetkov je ekipa opravila na romantičnem otoku Sv. Stefan in v nje- govih okolici.

Film je predstavljal jugoslovansko kinematografijo v pravkar zaključenem

Iz jugoslovanskega filma »Nevihita«

S tem pa sta vzela delu tudi mnoge dramatične poudarke, ki so pri Vojno- viču dobro utemeljeni, v »Nevihiti« pa imamo pred seboj nenadoma vrsto težje razumljivih, dramaturško ohlapno po- vezanih prizorov, nekatere vzročnosti so komaj nakazane in gledalec, ki »Ekvinokcija« ne pozna — in teh je verjetno precej, se kar težko znajde. Gledamo sicer — zaradi mnogih bru- talnih epizod, še vedno močno filmsko dramo, s črno-belo kreacijo razuzda- nega Amerikanca. Dialog je sočen in nepretrgano obravnan s primorskim na- rečjem.

Vzdušje nevihte, jugovine na morju in njenega psihološkega vpliva na obal- ne ljudi ni izkoriščeno, oziroma je ostalo na površini kot naravni pojav, samemu sebi namen. Tu je režiser omagal in se zadovoljil s ceninimi (filmsko tekmimi in dragimi) efekti. Ta elementarni okrasek ni kaj bistvenega prispeval k dejanju. Nevihita kot na- ravna sila je postala na ta način nekaj, kar bi se dalo zamenjati s poljubnim efektom, ali pa bi si mogli prihariti nemali trud snemanja. Nismo občutili nevihte, ki napolni s težko mōro člo- veške duše, razburka strasti, podira in podre meje človeške razsodnosti ter sproži zločin, ki bi brez te demonične sile ostal samo v zametku. V »Nevihiti« je nevihta samo spremljava, ne pa glavni instrument. Tu je ostal umet- niški izraz neizpolnjeno pričakovanje.

Ko zapušča film vrti resnega in dobro opravljenega dela po vsebini, igri in režiji, je pa filmska tehnična slika ostala marsikaj dolžna, siva je in medla pri večini zunanjih posnetkov. Če sta se režiser in snemalec eksterier-jev — snemala sta dva in sicer Jovan Jovanović in Nikola Najdok, verjetno eden zunanje, drugi notranje posnetke, — zedinila zaradi temačne snovi za nejasne zunanje posnetke, vendar ne bi smela iz tega nastati motna, siva in ne-

Film dovršenega petja »Veliki Caruso«

O resničnem življenju velikega ita- lijanskega tenorista Enrica Carusa (1873—1921) imamo razmeroma malo biografskih podatkov, zato filmski zgodbi v ameriškem tehnikolorju ver- jemimo ali ne — vendar nas ta odble- sk resnice zaradi izredne človeške topli- ne in vedrega pripovedovanja prevzame. Bivši šofer Mario Lanza ima v vlogi Carusa blesteč glas, kakršnega je imel nesmrtni mojster, kolikor nam je mo- goče primerjati s posnetki, ki so ostali na gramofonskih ploščah. Mario Lanza je tudi presenetljivo dober igralec. Njegov živahni temperament prekipeva srčne dobrote, da nam postane njegov lik simpatičen in nanj dolgo ne bomo pozabili. Režiser tarzaniad Richard Thorpe je uglasil ves film na toplo pri- srčnost, ki nas napolni z vedrim zado- voljstvom. Film je stkan iz vrste naj- lepših opernih spevov in drugih pesmi in četudi našega človeka motijo pogosti religiozni poudarki, je vendar vse ostalo vredna filmska umetnina baročnega občutja. Film »Veliki Caruso« nam je prepričevalno približal veličino veli- kega pevca in človeka Carusa, mnogo bolj kot kateri koli drugi film te vrste. Lanza pa je prav gotovo v igri in glasu morda najboljši sodobni tenor. Le kje se je zgubil, da ni več slišati o njem?

»Ljudska prosveta« in »Svoboda« naj tesno sodelujeta

Morda je z novo organizacijo kul- turno-umetniških društev v delavska kulturno-umetniška društva »Svobode« najbolj trpela organizacija Ljudske prosvete prav v delavskem Mariboru. Morda — pravim — ker mi položaj drugod ni znan. Že dejstvo, da je bil občni zbor mariborske Ljudske prosvete v soboto 23. aprila sklican že drugič — prvič je bil odpovedan, ker niso prišli delegati iz društev — je do neke mere precej zgovoren dokaz za to, da mariborska kulturno-umetniška društva po reorganizaciji v »Svobode« niso čutila več tiste nujne povezave z mestnim od- borom Ljudske prosvete, kot so jo ime- la pred reorganizacijo.

Maribor ima po reorganizaciji samo eno večje kulturno-umetniško društvo (»Jože Hermankov«), eno na periferiji (»Kobanci«) ter nekaj mladinskih kul- turno-umetniških društev. Vsa ostala (pet po številu) večja društva so se vključila v »Svobode«, ki pa imajo svoj sedež v Ljubljani. Zato je prišlo do tega, da so »Svobode« videle svoj glavni forum v Glavnem odboru Zveze Svobod v Ljubljani in da so (avtomatično) pre- kinile s sodelovanjem in koordinacijo z mestnim odborom Ljudske prosvete v Mariboru.

Da se je to zgodilo, se mi zdi, sta kriva dva glavna vzroka. Prvič: proces široke demokratizacije našega družbe- nega življenja se iz centra počasneje širi v notranjost dežele (za to je zopet več vzrokov) in se zato šteje na perife- riji včasih še za velik greh nekaj, kar v centru že davno smatrajo za nor- malen pojav. Majhen, a klasičen primer, da je res tako, je bila izjava ne- kega delagata »Svobode« s Teznega, ki se je izrazil na obnem zboru približno takole: »Takrat (ko se je izvršila reor- ganizacija kulturno-umetniških dru- štev) nismo več vedeli, kdo nas ko- mandira, ali mestni odbor LP v Mariboru, ali Glavni odbor Zveze Svobod v Ljubljani.«

Drugič: vzrok, da je prišlo do pre- kinitve odnosov med mestnim odborom Ljudske prosvete in društvi, je treba iskati tudi v tem, da v sekretariatu mestnega odbora LP ni bilo dovolj člo- vena različnih kulturno-umetniških društev (ki so se pozneje reorganizirala v »Svobode«). Tako je, jasno, odpadel tudi direktni stik preko samega odbora Ljudske prosvete.

To sta bila — po mojem mnenju — dva najvažnejša vzroka, da je bil od- povedan najprej sklicani občni zbor zaradi slabe udeležbe in da je bil drugi občni zbor v marsičem pomanjkljiv.

Film poetičnega humanizma Prepovedane igre

rom Bostom, pa je po romanu pisatelja François Boyerja ustvaril filmsko umetnino, za katero je lani prejel naj- višji odlikovanji v Cannesu in v Benet- kah, letos pa v Hollywoodu prvo na- gradno kot za najboljši inozemski film. In kaj pravi sam o svojem delu? »Prepovedane igre« in »Boj za prog« sta edina moja filma, ki sem ju ustvaril popolnoma svobodno. Dogodki se od- igravajo v srednji Franciji, zunanji po- snetki pa so posneti na jugu. Tam smo na prostem rekonstruirali vso vas. Do- godki v »Prepovedanih igrah« veljajo po mojem mnenju za vso Francijo 1940. Zgodba moje male punčke je obenem zgodba vseh deklic in otrok sploh, ki so v vojni zgubili svoje starše in teh je na legije. Izdelal sem ta film v prvi vrsti zato, da bi te strahote ne zapadle pozabi.«

Mala petletna Brigitte Fossey in de- vetletni Georges Poujouly ne igrata, ampak resnično doživljata svoj detinski svet. O njuni igri sami bi bilo treba napisati študijo. Njuna igra, govornica in filozofija sta tako pristno prenesena na filmsko platno, da je bilo mogoče kaj takega le velikemu umetniku s srcem teh otrok, s psiho in občutjem, ki si ju je René Clément ohranil za to veliko delo.

Tudi dinamika samega filma in nje- gova zgodba je svojevrstna. Mala nežna Paulette beži s starši pred prodirajočo nemško armado. Ceste so zabasane z

begunci. Nizko leteča letala obstrelju- jejo s strojnimi ob tla stisnjene be- gunce. Strelji udarjajo skozi telesa. Mno- gi vstanejo, tudi Paulette, toda ostala je sirota. Celotno njenega belega piščka je prevrtila krogla. Tu se začno zaup- doživljati, življenje jo odplavi v odda- ljen vas. Tam jo sprejmejo v kmečko, preprosto družino. Tu spozna Michela. Nežno pariško dečice sprva noče jesti iz umazane posode, popiti mleka, v katerem je opazilo debelo muho... Toda vsemu se privadi. Sami kontrasti, na katerih je zgrajen režiserjev življenjski nazor.

Film sprva doma, med Francozi, ni zbudil zanimanja. Del kritike ga je celo napadal in odklanjal, češ da meša na- sprotnoče si elemente in uvaja senti- mentalizem ter nerealno obravnava zna- na dejstva. Po prejetih nagradah in moč- nem odmevu v svetu pa so bile vse pre- stave razprodane. Tudi drugod po sve- tu. V Ljubljani si je film ogledal vsak osmi, deveti Ljubljančan, kar je srednji povpreček. Zdaj odhaja film po ostalih krajih. Opozarjamo na to filmsko umetnino vse iskalec in ljubitelje re- snične umetnosti. Neki mora iskati člo- vek orientacijska znamenja, ki ločijo umetnino od manjvrednega dela. Eno teh je film »Prepovedane igre«. Ob njem si bo morda marsikdo utegnil korigirati okus, ki ga kvarijo komercialni filmi s senzacionalno in razkošno podano vse- bino. Ernest Adamić

Oba mala junaka iz filma »Prepovedane igre«

predvsem v poročilih. Indiferentni opa- zovalec, ki je sledil poročilom predsed- nika tov. Leskovića, blagajnika in refe- renta za glasbo tov. Segule, je zlahka lahko opazil, da niso zajemala celotnega dela Ljudske prosvete v Mariboru.

Brez pretiravanja pa je treba reči, da je bilo delo tega odbora zelo plodno in iniciativno. Nekaj dokazov: Ljudska prosveta je prevzela v svojo upravo največje koncertno dvorano v Mari- boru, bivšo Unionsko dvorano, ki je bila doslej v upravi telovadnega društva »Partizani«. (S tem je bila izpolnjena davna želja kulturnih delavcev Mari- bora.) V svojo upravo je LP nadalje prevzela tudi centralno knjižnico, ki je doslej delovala pod okriljem društva »Jože Hermankov«, a je to ni moglo več vzdrževati. Dalje je bila adaptirana Zadruga dvorana na Partizanski cesti, tako da ima sedaj Maribor poleg gledališča še eno solidno dvorano za ama- terske dramske predstave.

V razpravi je bilo, kakor smo že omenili, osrednja točka vprašanje od- nosa Ljudske prosvete do delavskih kulturno-umetniških društev in narobe. Zanimivo in obenem zelo pozitivno je to, da so se v razpravi skoraj izključno oglašali le delegati delavskih kulturno-umetniških društev, ki so si bili edini v tem, da je povezoval med Ljudsko prosveto in njimi zlasti v Mariboru iz- redno nujna in potrebna. V tem smislu je bil izvoljen tudi novi odbor, v ka- terem so številni zastopniki DKD (»Svo- bode« Center, Tabor, Tezno itd.), kar bo gotovo ugodno vplivalo na bodoče delo Ljudske prosvete v Mariboru.

Občni zbor je prinesel še sklepe in naloge za nadaljnje delo: društva zlasti pevske zbere, je treba pomladiti (kar je že trajna parola društev v Ma- riboru), na Tezmem, Pobrežju in v Stu- dencih bodo ustanovili glasbene šole, končno pa je treba čim več storiti v propagandnem smislu, da bodo kulturne prireditve (zlasti koncerti) čim bolj obiskovali tudi najširši sloji mestnega prebivalstva. Franc Srimpf

Srečanje z opereto

Umetniški ansambel celovškega mest- nega gledališča je dal v ljubljanski Operi v soboto, 2. maja, večerno in v nedeljo, 3. maja, dopoldnansko predstavo »Dijaka prosjaka«, operete dunajskega skladatelja Karla Millöckerja. Ljublja- na je celovške umetnike lepo sprejela in pokazala veliko zanimanja za nje- hovo gostovanje. Predstavi sta bili raz- prodani. Z gosti sta obiskala Slovenijo tudi dr. Otmar Rudan, načelnik oddel- ka za umetnost v Koroski deželni vladi, in prof. Julius Heinzl, ki sta si pri tej priliki ogledala partizansko bolnišnico »Franjo« nad Cerkljem in spremstvu naših političnih ozir. kulturnih predstavn-ikov tov. Borisa Zibera, Juša Kozaka in Mileta Klopčiča.

Ce izvazemno poskus, ki ga je na- pravil pred letom dni Radio Ljubljana s Suppéjevo opereto »Boccaccio«, ki jo je posnel z dirigentom Lovrom Mata- čičem in nekajkrat oddajal (to je bila torej samo slušna izdajba), je bilo to gostovanje celovškega gledališča za nas menda prvo srečanje z opereto v iz- vedbi poklicnega gledališča od konca vojne sem. Za naše najmlajše gledališko občinstvo, za tiste, ki pred vojno še niso hodili v teater, je bila to torej prva pri- lika, spoznati v živem to umetnostno zvrst, ki jim je mogla biti doslej le ab- strakten, morda celo že nekoliko za- starel pojem iz kulturne zgodovine. To, da so celovški umetniki uprizarili prav opereto, je bila torej poleg tega, da je bilo njihovo gostovanje prispevek h kulturni izmenjavi in ogabljanju pri- jateljskih stikov med Avstrijo in Jugo- slavijo, za nas najzanimivejša okolišči- na tega gostovanja, vredna sama na sebi pozitivne ocene.

Leta 1882 prvič uprizorjeni »Dijak prosjak« je najboljšje delo Karla Mil- löckerja, ki je ob Johannu Straussu in Franzu Suppéju eden od klasičnov du- najske operete. Lahkотно, zabavi posve- čeno dejanje se odigrava, in to je v nemških operetah sploh pogost prijem, na ozadju daljnosežnih zgodovinskih političnih dogodkov: leta 1704 v Krak- ovu v zadnjih dneh saške okupacije, v borbah Poljakov za narodnega vladarja Stanislava Leszczyńskiego. Zabavna, če- prav malo verjetna družabna storija, ki nudi domiselnemu igralcu vedno dovolj prilike za ektemporiranje, prerašča na koncu v prav tako malo verjetno veliko politično intrigo. Dejanje je dokaj zap- leteno in razen obeh parov ljubimcev so vse glavne osebe pravzaprav karik-ature — spej same za opereto značilne poteze. Marsikaj, kar je dajalo »Dijaku prosjaku« o svojem času šele pravo sol in prvi zven (zasmehovanje ubožo- nega, a zato tembolj napolnjenega plemstva, sličice iz življenja podkuplje- ve in lahkožive soldateske, oponašanje žužnjajočega saškega dialektta itd.), je nam danes že precej odmaknjeno.

Uprizoritev je režiral Anton Wen- gersky, dirigent je bil Theo Haslinger, koreograf Rein Esté. V glavnih vlogah so nastopali: Lisa v. Kurt, Ella Schneck, Trude Licht, A. Wengersky, Fritz Fi- scher, Carl Möller, Karlheinz Schmidt. Primabalerina v baletnih točkah je bila Herta Bade, ki združuje lahkotno ob- vladovanje plesne tehnike z močnim ritmičnim čutom. Predstava je potekala v prijetnem, temperamentnem tempu. Skoraj ni bilo pevske točke, ki je ob- činstvo ne bi bilo nagradilo z obilnim ploskanjem. Rafael Ajlec

Konec junija leta 1930 je dr. Globevnik šel spat, celo smrčal je nekoliko, vendar je bil — celo v spanju — zmeraj še privlačen moški. Neke navdušena častilka je resno trdila, da je podoben Botticellijevemu spečemu Marsu. No — to je bilo pretirano, čeprav je imel brez dvoma lepo, nekoliko koščeno lice s precej tankimi ustnicami in ozkim nosom Pohorcev. Dr. Jože Globevnik pa je dihaval vendarle tako močno, da se je sapa odbijala od zglova in so se mu nad precej lepim, širokim čelom tresli črni kodri.

»Gospod doktor! Gospod doktor, ali še spite?«

Se mladi zdravnik si je pomencal oči in se zaspano napol zbral v postelji:

»Seveda spim. Saj je še zgo... o hudiča, že pol osmihi! Pridite noter!«

Suha, starejša ženska, kakor Jože brez dvoma Pohorka, je pomolila glavo skozi vrata, potem pa vstopila.

»Gospod doktor, Robičeva Majdka je padla s češnje. Dekla je zuna?«

»Ali je nezavestna — namreč Majdka?«

»Ne. Jože se. Rama jo boli.«

»Dobro; vsak pridem. Povejte Micki, da bom vsak čas tam. Naj oprostijo. Danes je nedelja in razen tega sem ponoči roditelji. Če bi vedeli, kako je bilo težko! Pa sta oba cela in zdrava, mati in fant. Pa še kakšen fant! Stiri in pol kile!«

Te besede je šestindesetletni doktor izgovoril malo gzdavno in v vidnim samozadovoljstvom. Ni n. pr. rekel preprosto »zdrava«, temveč »zdravica« ali pa »štiriiri«.

Se med tem govorjenjem in preden je ženska odšla skozi vrata, je nato doktor skočil iz postelje in takoj navlekel hlače čez rdecprogasto pidžamo. Nato si je na gole noge nataknil usnjene copate, si v kopalnici na hitro umil obraz in roke, v ordinaciji zgrabil svoj kovček ter se nemudoma — kar v domačem sukniču, neobrit in v copatah — pod breskvami in češpljami napotil naravnost po trati proti sosednji villi.

Pri plotu je stopil na star zaboj in se kljub že nekoliko rejni postavi skoraj deško zavihlalo na sosednji vrt. Pri tem ga je nevljudno oplazil trn kosmulje. Doktor pa za to ni maral in se je napotil proti villi z obrazom, tako resnim, dostojanstvenim in uradno-pomembnim, da bi bil presenetil človeka, ki bi ga bil trenutek prej videl skakati čez plot.

Pri Robičevih je bilo seveda vse narobe. Vsi so gledali resno in zaskrbljeno in je pomenilo junaštvo, da mama ni imela solznih oči! Pa ni bilo nič posebnega! Toponosa, »posrečena« kratkokrila Majdka ni imela ne ene koščice zlomljene ali natrte, tudi po vsem videzu nobene notranje poškodbe, pač pa si je izpahnila sklep v ramenu. No — v tem je bil Jože Globevnik močnejši! Z nekaj kratkimi in hitrimi gibi je neposlusni sklep spravil na mesto, uredil, kar je bilo potrebno, s potrebnim prijaznim poudarkom dak nekaj pametnih nasvetov, se malo pošalil in se vljudo — čeprav z njemu lastno, nekoliko ironično gzdavostjo — vtresel zahval in se ognil pogledom, vlažnim od hvalečnosti in občudovanja.

Sicer — čudili so se njegovi spretnosti, ali mogoče — tudi njemu samemu! Jože je vsem smeje se potresel roke in to pot, čeprav v copatah in domačem sukniču, odšel skozi vrata v ograji in proti domači villi. Spremljal ga je spoštljivi smeh olajšanih Robičevih.

Tako je dr. Globevnik to jutro opravil že drugo zdravniško delo, kar pred zajtrkom in še neobrit.

Samozadovoljno, pa vendarle precej hitro, se je uredil v kopalnici, puščal nase toplo vodo iz »boilerja«, se z užitkom preobelekal v čisto perilo in si nadeval obleko, brundal neko pesmico — napačno, kajti posluša ni imel! — in končno prispel do velikega »obreda« vezanja kravate.

Pri tem lepem opravilu pa je njegovo samozadovoljnost zmotil neprijeten občutek! Roke so se mu čisto narahlo tresle. Hml! Saj je doslej vendar vse imenitno prenašal. Ni se naspal, da kaj zato? Saj ni bilo nič posebnega, da je bil črn pod očmi, bodisi zaradi ponočnega dela ali pa ponočnega potepanja, tudi to ni bilo nič posebnega, da je spet opazil nekaj sivih las! A vendar — ta občutek! Blížala so se srednja leta, dal! Stoklo kristalnega ogledala je sijalo nekako pomirjevalno čisto. Bilo pa je neizprosno jasno! V bistru vidnem doktorju sta se za trenutek sprla oba človeka, ki sta bila v njem, ostri opazovalec, izvrstni, vestni zdravnik in gzdavci, zabavni lažnivci, še vedno mladeniško razpoloženi »levi« in »priljubljeni« lepših žensk.

A oba ta človeka sta — kakor navadno — kaj hitro sklenila kompromis. Doktor je ostro videl sebe, kakršen je bil, tudi stavil diagnozo, potem pa nekoliko sentimentalno zavzdihnil: češ: »pa je le bilo lepo!« Nato si je še enkrat pogladil svoje lepe črne kodre nad razumnim čelom in odšel v obednico zajtrkovati s svojo materjo.

Gospa Globevnikova, visoka koščena starca, ki je po vsem videzu nekoč bila lepa, se je materinsko-sijoče nasmehnila sinu — Jože je od nekdanji bil njen ljubljence. Takoj nato pa se je spet skrila za svojo navadno masko starejše godrnjave žene. Po malem je mečala in srebrala kavo, pri tem pa gledala sinu, ki si je rezal kruh, ga na debele mazal z maslom in slastno oranžno marmelado, ob tem se pa mimogrede razgovarjal z njo. Po zajtrku sta našla vsak svojo cigareto (tudi mati je po malem kadila). Tedaj se je dr. Globevnik materi potožil — gzdavo, kakor je že bila njegova navada:

»Vidiš majka! prišel sem do prepričanja, da postajam star Da. da leta minevajo in v tem ne ravnajo lepo —

leta namreč! Mislim — mislim, da se bom moral sčasoma spametovati.«

»Majka« ji je rekel zmeraj takrat, kadar se ji je mislil prikupiti. Ker je bila oblika hrvaška, je res tudi materi zvenela nekako slavnostno. Odgovorila pa mu je suho, kakor navadno:

»No, star se nisi, tega ne vidim. Ampak pameten pa še tudi nikoli v življenju nisi bil — razen v šoli in kadar si koga zdravil. Za tisto ne rečem.«

»Kaj? Ali ne veš, kako lepo o meni govoriš?«

»Si že misliš.«

»Zadnjič je bil tukaj zdravstveni inšpektor. Rekel je: »Tale vaš Globevnik je pa res izvrsten zdravnik.«

»Si mi celo že povedal.«

»Ne škodi, če drugič izve, kako imenitnega sina pravzaprav imaš.«

»O — vem.«

Mama, le ne govori z menoj s tako ironičnim glasom! Stalno me kličejo na posvete, kadar koli je kje kaj »zafurano«. Vse moram jaz spraviti v red.«

Vem. Pa zato sam doma nimam pravega reda. In to ni dobro — zate! Naša Terezka je pridna — nič ne morem reči. Nič ne godrnja, kadar te ponoči kam kličejo. Prejšnji teden pa so te klicali ravno štirikrat.«

»Da, da, razumem. Spet si misliš, da sem že star osel in da bi se moral oženiti.«

Tvoji kolegi so že vsi poročeni, dr. Marčinko, inž. Sadnik, Mlakar, dr. Segula, dr. Vauhnik...«

Vsake pa vendar nisem mogel poročiti.«

Ne — vsake res nisi mogel poročiti, Saj to pri nas tudi ne bi šlo. To bi

Spodaj je bil čisto droben podpis: Nina.

Jožetova mati je ogledovala ta šop trakov in — ne prvič — jo je občel strah za sina. Zaskrbelo jo je tako, kakor še nikoli doslej! Kdor predlogo izbira, izbirek dobil Sicer pa — saj se sploh ne bo oženil! Babnice so ga zmeraj preveč razvajale! Tudi ona bi bila morala biti trša z njim! Pa kako je mogla? Vdova je bila in zmeraj so ga vsi hvalili.

Globevnikovo mamó je nekaj zmotilo v njenem ne preveč prijetnem sanjarjenju. Slišala je loputanje z vrati. Njen Jože je vstopil, poslovno vnet in zadržano razburjen, kakršnega je sicer videla že večkrat.

Mama, v Rednik se peljem; takoj! Prosim, avtomobilski plašč in kapo. Naj jo hitro malo izpraš — namreč Terezija! Meni pa nekaj hrane in cigarete. To pa prosim, napravi ti! Mudi se! — Zmeraj je jemal hrane na pot, po večini pa je pripeljal zalogo spet domov ali jo razdal spotoma.

A medtem ko sta obe ženi hlastno odpirali in spet zapirali omare, tekali v kuhinjo ali shrambo in spet nazaj ter se kljub letom prav hitro gibali in medtem ko je dr. Globevnik godrnjal zaradi nervoznosti zbiral stvari, je njegova mati po malem vendarle izvedela, za kaj gre.

»Ne, ni porod, spet nesreča.« »Sestleten fantek je padel v vodo... v potok... izvlekli so ga.« »Daj mi mir, prosim, iščem injekcije!« »Da, da, najbrž bo vse zamen — vendar ljudi ne moreš pustiti, če te kličejo!« »Da — za hudiča peklenskega! — seveda so drugi zdravniki bliže, pa nobenega ne morejo

je, ki so imele vrtove zgrajene v obliki teras, z rožnimi grmi, šopi dalje in vrtim srebrotom, ki je s svojim modrim cvetjem slikovito ovijal vrtno hišice.

Jože ni poznal Vilharjevega doma, a kmalu so mu ga pokazali; zaradi gotovosti je celo neko rudarsko dekletce na hitro povabil v avto.

Čez stopnice pod verando mu je prišel naproti inženir Vilhar, srednjevelik in gibčen človek, ki je bil v tem trenutku precej bled. Čisto rahlo upanje se mu je za trenutek užgalo v oči — a Jože se mu je suho predstavil in resno in uradno vprašal, kje naj pogleda. Jože je z nastopom znal zbujati zaupanje, vendar je govoril skorajda s trdim glasom. In upanje v črnih moških očeh je ugasil, ali pa se je vsaj potajilo. Z mirnim in nekako slovesnim gibom je Vilhar pokazal v hišo in sam šel pred zdravnikom.

Tisto, kar je Jože videl, se mu je zdelo dovolj hudo. Odprto okno je bilo napol zagrnjeno, da je bil v sobi polmrak. V železni otroški postelji je ležal šestleten, črnolasi majhen fantek — ali že mrliček? Bil je popolnoma brez zavesti, voščeno bled in tudi mrzel. Poleg njega je sedela njegova mati, velika, temnolasa in vitka žena z okamenelim pogledom in bolečo črto okrog majhnih ustnic. Ob vzhodju postelje pa je stalo menda štirinajstletno dekletce v preprosti platneni obleki, ki je boječje pogledalo vanj. Kakor je Jože kasneje izvedel, se je to dekletce najprej igralo s fantkom, po nesreči pa ga izvleklo iz vode.

Ženska poleg postelje je očitno bila ona, Nina. Vendar je Jože v trenutku skorajda ni spoznal. Tako se pogosto-

in ga prijazno, a odločno — spodil, nemo, z enim samim pogledom in gibom roke. Medtem pa, ko je s spretnimi prsti pripravil injekcijo, je rekel bledeemu moškemu in potrti velikooki ženski, ki sta ga gledala z različnih krajev mračne sobe:

»Prosim, da se ne bi veselili, ne preveč in ne prehitro. Ne morem vsega, vendar — v fantku je še nekaj življenja... poskusil bom, kar se bo dalo. Prosim, popolnoma odprite okno in pojdit, prosim, vsi ven... da, tako bo najboljše.« Medtem je fantka narahlo in hitro malo obračal, da bi mu mogoče še iz noska pocedel malo vode, in mu tudi že dal injekcijo, da bi okrepil srce.

Se ko je govoril, je čutil, kakor da bi ga bilo nekaj dregnilo — to pa je bil samo pogled Nine Vilharjeve, ki je pri njegovih besedah oživela. Hitro je odgnila okno. Njen obraz je bil ena sama neizgovorjena prošnja. Jože je to vedel in je prav zato ni pogledal. Bal se je, da bi v pogledu ali v gibih oblubljenih kakor koli več, kakor bi mogel dati. Ko sta pa oba zakonca že stopila med vrata, jima je še rekel:

»Če morete, mi pošljite babico iz Brezovja, to je izprašala bolničarka...«

...in ne upajte preveč je še hotel pristaviti, a za obema so se že zaprla vrata.

Doktor Globevnik je ostal sam z voščeno belim fantkom, v katerem je ravno še tlelo življenje, tista življenjska iskra, ki jo je skoraj že pogasila hladna zelena voda poleg naselja.

Jože je storil vse, kar se je dalo storiti. Zdaj je začel z umetnim dihanjem. Delal je vneto, obenem pa zložno in mirno; kakor da bi veslal na jezeru, je iztezal in upogibal fantkove ročice in jih stiskal na prsi. Spetil je se.

Ura je minila, pravega uspeha pa ni bilo — res, a srce je še zmeraj bilo; drobno srce, ki se ni hotelo vdati, je pričalo, da še ni vse izgubljeno. Previdno je doktor dal fantku še eno injekcijo. Ze prej se mu je zdelo, da bje srce za spoznanje bolj močno — ali se je motil?

Ko pa je mati odprla vrata, jo je skoraj nahnulil: »Ne, prosim!« je rekel s tihim, pa tako razdraženim glasom, da jo je kar zaneslo skozi vrata.

Delal je dalje, obenem pa so se mu začele porajati vse mogoče nepotrečne misli. Kdo ve, zakaj se je šele zdaj spomnil podobne, ki jo je prej videl ob vratih, zgrbljene starke z ruto, ki je srmečljivo držala svečo za dozdevega mrliča. In spomnil se je razlage, da je mrliča sveča vse prej kakor krščanski, temveč prastari poganski občaj! Da je ta sveča tista lučka, ki jo morajo prižgati odhajajoči duši, da bi varno našla pot na drugi svet! Ena tistih veličastnih smešnosti, ki jih je naše življenje polno! Sicer — malo praznovanja več ali manj! Koliko jih je že šlo in koliko jih bo še! Mi tudi! Samo da bi ta fant tu že končno začel dihat!

Jože Globevnik se je zagrzel v to reč. Ni in ni hotel popustiti.

Ko je minila poldruga ura, so se vrata spet odprla, tiho in čisto narahlo, kakor da bi hotel vstopiti duh.

Jože se je razdraženo obrnil in hotel spet nekaj zarenčati, a zdaj mu je beseda zastala na jeziku. Med vrati je stala sestra, okroglolično bitje z mirnim, poslovnim resnim izrazom na obrazu, čez ramo pa ji je seveda spet gledala mati. Zlata junijska luč je svetila na obe.

»Ah, to me veseli,« je rekel Jože. »Le naprej, prosim! Saj ste tudi bolničarka, kajne?«

Babica, ki ji je bilo ime Francka, je bila nekoliko kmečka ženska z močnimi zdravimi zobmi in kar spretnimi malimi rokami. Takoj je razumela, kaj hoče Jože od nje. In že po nekaj trenutkih je bil zadovoljen. (Konec prihodnjé!)

LUKSUZNA IZDAJA

»VISOŠKE KRONIKE«

Mladinska knjiga je pravkar izdala bibliofilsko opremljeno knjigo — Ivana Tavčarja »Visoške kronike«. Človek se mora pravzaprav kar začuditi, kako to, da naš knjižni trg zmoro še kaj takega — a bo kar držalo, da ljudje raje dajo več denarja zaradi lepe opreme kakor zaradi dobre vsebine. No, ta knjiga je dobra po vsebini in obliki. Zlasti so ji v ponos ilustracije Borisa Kobeta, ki so nastale po dolgem in temeljitom študiju ter podajajo pravo podobo predmetov, ljudi in življenja, noš ter ljudskih predstav v sedemnajstem stoletju na Slovenskem.

Ziveli smo dvojé življenje: Vojskovači smo se za vero, pa vere ni bilo ne v cesarskih ne v švedskih vrstah. Gorje mu, kdor je prišel pod naše orožje! Človeško življenje ni veljalo več kakor jabolko, ki ga skladišča z drevesa požigali smo jemali smo kjer smo kaj dobili, prebivalstva nismo pobijali, če se ni branilo, ženskam smo delali vsako krivico. Ziveli smo, da si je moral Lucifer od veselja meti roke, ali na smrt nismo prav nič mislili...

(Visoška kronika, str. 126)

BRANKO RUDOLF

SREČANJE

mogel samo v Turčiji — seveda preden je prišel Kemal paša.«

(Dr. Globevnik se je samozadovoljno nasmehnil.)

»Toliko pa jih tudi nisem poznal, mama.«

»Poznal pa, poznal — boljše, kakor je bilo zanje dobro — in za tebe tudi. Najmanj štirikrat jih je bilo preveč — po mojem računu.«

»Pa majka! V teh rečeh vendar ni dobro računati!«

»Res je. Ni jih bilo treba toliko našteti. To ravno pravim! In med njimi so bila dobra dekl...«

Ta trenutek pa je dolga Terezija spet pridirjala v sobo in izjavila:

»Gospod doktor, telefon!«

Dr. Globevnik je takoj odšel in puščal vsa vrata odprta. Stara gospa je slišala nejasno vpitje svojega sina pri slušalu in se obrnila od mize, s katere je Terezija klopotaje odnašala krožnike in skodele. Starca se je nekako nevoljno ozirala po sobi. Seveda — tu bi se zdaj lahko igralo nekaj njenih vnukov!

Razume se, da bi se ona v tem primeru odsejala drugam! A zdaj? Kaj je bilo zdaj v tej sobi? Sami spomin! Spomini so že lepi, samo človek ne more živeti samo ob njih, kaj ne? Tistega lepega možička iz zvitnega rumenega stekla je dobil od plavalnega dekleta, ko je bil še osmošolec. Nemka je bila, res, pa čedno dekle in iz dobre hiše! Tisto pozlačeno porcelansko vazo mu je dala neka hrvaška; zelo ljubozna, kolikor se je spominja. Potem tista Cehinja, ki mu je poklonila tisto luksuzno, v zelenkasto svilo vezano knjigo, ki jo je menda gledal samo od zunaj. In koliko je bilo domačink!

Stara gospa je ogledovala slike na steni, steklene omare in pisalne mize. Nenadoma se ji je zdelo, da so vsi predali prozorni! Da, tam so bila pisemca, skrbno povezana z rožnatim trakom, tam pa spet fotografije bolj bujnih ali bolj vitkih, bolj svetloslasih ali bolj temnih deklet in tudi — žen drugih. Različne mehke roke so napisale na fotografije neme, pa le zgovorne datume... ali pa nevtralno: »Spomin na...« Drugič pa bolj zahtevno: »Spominjaj se včasih...«, ali pa kar odkrito: »Vsa Tvoja...«

Med temi »spominji« je bilo tako šest ali sedem iz Maribora in okolice, gotovo ena Korošica, vsaj pet Celjanc ali recimo Savinčank, vsaj štiri Ljubljančank! Ne, ta njen ljubi sin je očitno pretiraval!

Kaj je samo pomenila tista razglašena kitara v kotlu Na njej je viselo polno raznobarnih trakov. Ko je bil Jože Globevnik še študent, je rad brenkal. Vtepel si je v glavo, da mora tudi v tem biti mojster, pa ni bil! Brenkal je bolj približno! Nekatero svojih muzikaličnih častilk je precej spravljal v obup, a tudi take so mu vendarle vzele trakove na kitaro. (Sicer — Slovenci navadno niso nosili pisanih trakov na kitari. Ta navada je bila nemška, vendar se Jože tega ni posebno zavedal!) Svoj čas je Jože Globevnik zbiral take trakove na kitaro kakor je zbiral poljube. Lep šop jih je bil. Vsi so bili svileni in skrbno vezeni ali pa slikani. Na njih je bil vezen podpis, razen tega pa večinoma začetek pesmi ali kakšen izrek. Med temi »podolgovatimi« kosi svile so bili redki tisti, ki jih je podarila kakšna sestrčina, ali »samo« dobra tovarišica Globevnikova mama se ni splepila — po večini je vsak pisani ali bolj enobarvni trak pomenil po eno dekle. Med temi vezeninami je pa ena bila posebno lepa in okusna. Kazala je japonske sestre in ptičja nad njimi: rožnato, rumeno, modrikasto in rjavo na bledosvi sivi.

dobiti, pravilno!« »Že pol ure je tega, fantek je nezavesten.« »Kako naj vem, ali bo mogoče še kaj storiti.« »Seveda — mogoče se bom moral kar spet obrniti!« »Vendar — včasih je kljub vsemu mogoče!« »Hudo, seveda — preden pridem tja, bo minilo spet najmanj pol ure!« »Kdo?« »Da, sinček inženirja Vilharja!« »Tako — gotov sem!«

Ko je pa dr. Globevnik v popolni avtomobilski »bojni« opremi izvezel vozilo in se že nameščal za volanom, se je mati, ki je stala poleg velike hortenzije, nenadoma še nečesa domislila: »Žena inženirja Vilharja je prej pisala Meliva. Nina Meliva, če se ne motim.«

Hml! Na svetu so dejstva, ki so sicer sama po sebi popolnoma pravilna in resnična, pa vendar ni treba, da se jih človek ob napačnem času spomni in že celo ni treba, da glasno nanje opozarja. Zdi se, da je bilo dejstvo, ki ga je omenila Globevnikova mama, prav te vrste, kajti Jože je za trenutek pogledal mračno, potem na hitro objel svojo mamo, takoj nato se pa z vozilom vred tako zelo zagnal na pot, da je na bližnji vežji cesti vzdigal velik oblak prahu.

To pa je bilo dokaj nenavadno. Jože je bil brez dvoma moč znanosti, torej po svoje duševni junak, v navadnih stvarih življenja pa je bil previden, ali pa kar že preveč previden. S svojim avtomobilom navadno nikakor ni vozil hitro, temveč zelo »zmerno«, povprečno komaj nekaj nad trideset kilometrov na uro. Trdil je, da bi bil škandal, če bi kot doktor koga povozil. Živčno moč je raje hranil za delo in — res je, izkušnja ga je naučila, da so ga ljudje najbolj prizadeto klicali navadno ravno takrat, ko ni bilo vredno. Seveda pa se je tu pa tam vendarle resno vzmehnil in tudi danes je bilo tako. Rekel si je, da — če je sploh še kaj upanja — prav gotovo ne sme priti pozno in da je vsaka minuta dragocena. Torej Jože res ni videl ne modrega neba in sijočega sonca, ne reke, ne grmov in gozdičev, tudi ne biš in ne mladih kmetič, ki so delale na poljih — sploh ničesar, razen ceste, pešcev, vozov in avtomobilov na njej. Vozil je včasih tudi sedemdeset kilometrov in več — to je bilo zanj zelo mnogo! Zdelo se je, da se vozilo stalno mame na enem mestu in da cesta z blazno naglico teče pod njim. Jože pa je stiskal zobe. Rekel si je, da svoje znanosti prav gotovo ne sme spraviti v sramoto. In vendar se mu je znova in znova oglašal dvom: »Kaj pa, če je vse prepozno? Jaz bi se na cesti potolkel... pa mogoče celo za nič! Fanta so izvlekli iz vode, ali je sploh še živ? Utopil se je, verjetno... zelo verjetno, starši pa se slepijo z — na žalost — nepotrebnimi upi!«

Jože pa je vendarle vozil. Tako dobro, kakor je le znal, je zavijal okrog ovinkov, zaviral, spet puščal plin, trobil, se ogibal, sploh delal vse tisto, kar mora delati dober vozač. V nekem do ločenem trenutku se je zavedel, da ga res nekoliko moti spomin na bivšo lju bezen, na dečkovo mater, na temnolaso in veliko Nino, ki jo je zapustil — pa menda kar po nepotrebnem, kakor je mislila njegova mati. Ta spomin je Jožeta celo enkrat tako zelo zmotil, da je prerahlo obrnil volan in je zato res že skoraj tresnil v kmečiji voz, ki mu je prihajal naproti na ovinku. Tudi to je bilo nenavadno.

V ozki dolini je prevozil dva mostička nad zelenim potokom. Med gozd natimi precej strmimi pobočji je stalo rudniško naselje, prav v prisojnem klancu na koncu vasi pa vile inženir-

TEDEN DNI PO SVETU

Če bi mi dolžnost tedenskega kronista dopustila, bi se ognil nocoj panmumdžomskim sotorom s senenim vozom. Mlada pogajanja o korejskem premirju so postala že po enem tednu tako podobna tistim lanskim, neskončno utrudljivim, da se nam zdi tisto večerjajše zatrdilo Churchilla: »Se vedno sem prepričan, da bodo uspela!« komaj kaj več kot tolažba za otroke. Precej bolj blizu resnici se nam zdi tisti francoski dopisnik, ki ga je prepirilivi potek dosedanjih pogajanj spomnil na znane zgodbe o jelenih, katerim se v spopadnih rogovi tako zapletejo, da se ne morejo več niti boriti niti v miru ločiti. Toda upajmo, da bo dal čas le Churchillovi zaupnosti prav, saj gotovo več ve ko mi, ki se trudimo v temi, da bi kaj razločili. Ze v kratkem se bo morala neznanaka razrešiti, kajti tudi domiselnost v izmišljanju novih težav ima svoje logične in časovne meje. Pozabiti ne smemo tudi na faktor svetovne javnosti, ki je že začela razdraženo reagirati na različno, po njenem prepričanju popolnoma nepotrebno ustvarjanje vedno novih težav.

Kitajsko koncesijo v repatriaciji ujetnikov je razumelo javno mnenje po vsem svetu z ogromnim olajšanjem kot srečno odstranitev zadnje ovire za sklenitev premirja. Ostala so le še tehnična vprašanja izvedbe: dogovor o nevtralnih državah, ki bi prevzela nadzor med spornimi ujetniki ter jim omogočila, da se prosto, brez fizičnega in psihičnega pritiska odločijo za vrnitev v domovino ali za brezdromstvo, razgovor o poteku repatriacije oziroma o razmestitvi beguncev, skratka — same »malenkosti«. Ta drobšč naj bi razčistila sedaj nova pogajanja, zdaj, ko je

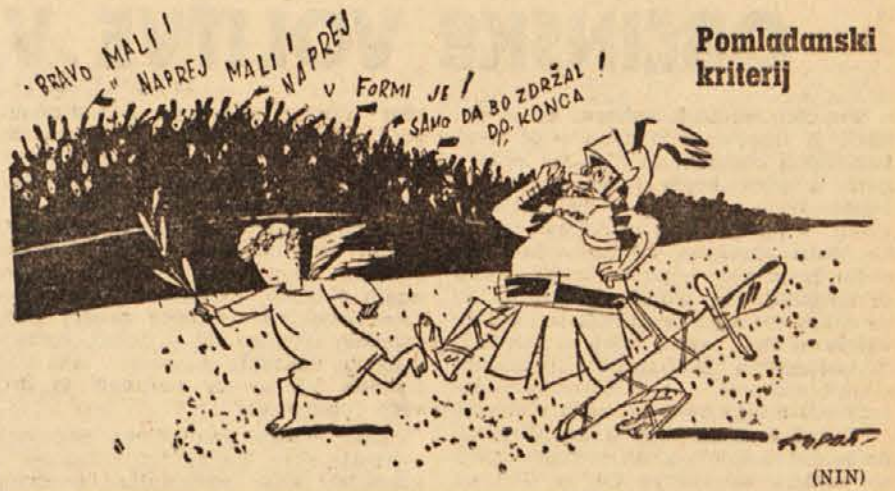
razrednih vprašanj, ki bi bila sama po sebi lahko rešljiva, če jih ne bi kalila druga, vse večja vprašanja. Na sedanja pogajanja o vojaškem premirju padajo pač že mračne sence težkih prihodnjih razprav, ki bi premirje v Koreji takoj odprle. Panmumdžomske težave so zato težko kaj več ko prve oklevajoče in negotove poteze v odpiranju prave partije. Se točneje: Panmumdžom je komaj en sam kmet v igri, v kateri je razpostavljen ves svet z vsemi svojimi visečimi ter zapletenimi problemi in v kateri je sleherna poteza usodno povezana z dolgo vrsto drugih. Slab igralec, ki nima vedno celotnega položaja pred očmi!

Ali nam je ta celotni položaj v tem tednu že kaj jasnejši? To bi bilo težko trditi. V ospredju našega zunanje-političnega razglabljanja so še vedno moskovske spremembe! Kaj pomenijo te poteze? Naznanjajo res preobrat in konec stalinistične ekspanzije, kakor mnogi domnevajo, ali pa je vse skupaj samo pretvarjanje: ponujajo premirje Evropi, da bi jo oddvojili od Amerike in se sami laže posvetili Aziji, na kar namiguje mogoče že razširitev vietnamske vojne na Laos? Na to vprašanje je odgovoril v prvomajski številki beograjske »Politike« tov. Edvard Kardelj kratko in prepričljivo. Nobe-nega smisla nima govoriti o spremembi sovjetske politike vse dotlej, dokler ne bo prišlo do globokih sprememb v sovjetskem sistemu. Kajti politika je odsev objektivnih družbenih težav, ne pa morebiti muhavosti ali zlobnosti tega ali onega voditelja. Gre torej za spremembe v taktiki, te pa so odraz trenutnega razmerja med silami. Toda tudi ta sprememba sovjetske taktike — pravi tovariš Edvard Kardelj — je

nem ni poslabšalo (z izjemo Južno-vzhodne Azije) in je nedavno atlantsko zasedanje v Parizu celo izzvenelo v prepričanje, da »nekaj let še ne bo vojne«, kar je dovolilo tudi podaljšanje oboroževalnih programov, pa vendar tudi ni bilo storjeno nič, kar bi nekoliko razbistrilo mednarodno obzorje. In vendar se zdi, da ni več mnogo časa za odlašanje, kajti mrzla vojna nas je pahnila vse skupaj že zelo daleč in obračanje na tej poti postaja čedalje težje...

Zna biti, da pomenijo vse te neprijetne novice, h katerim prištevamo še komplikacije okrog evropske vojske, v Egiptu in Perziji, samo kratkotrajno oblačnost in bomo morda že prihodnji teden prijaznejše volje. Morda, pravimo, toda medtem bomo morali skrbno opazovati razvoj dogodkov na Daljnem vzhodu in v Južnovzhodni Aziji. Včeraj je sklicel predsednik Eisenhower zelo nepričakovano visoke vojaške in politične funkcionarje na zaupen sestanek. Obravnavana sta bila Jan Mun Jom in Laos.

Dogodki v Laosu so gotovo zaostriili azijsko smer ameriške politike. Ta nova »komunistična agresija« — kakor jo imenujejo — je bila za številne ameriške ekstremiste prav znamenje za napad proti politiki pomirjevanja. Prav ameriška stran je tudi nagovarjala Francijo, naj iznese napad na Laos pred Združenje narodov, s čimer bi po tem svojo vojno z indokitskimi domačinimi internacionalizirala. Toda francoska vlada se je pametno premislila in vabilo zavrnila, menda zato, ker bi s tako potezo tudi priznala, da je vietnamsko osvobodilno gibanje le precej več ko notranja francoska zadeva. Teza o agresiji v Laosu pa bi našla tudi med Združenimi narodi malo pristašev. Vse močnejše namreč že prevladuje občutek, da so bili dogodki v Laosu zelo izmaščeni in napihnjeni, v dobrih meri pa sploh mistifikacija, ki bi težko prenesla reflektorje javne razprave. Ni še videti, da bi se bilo francoski vladi zasvitelo spoznanje, da je postala njena kolonialna vojna v Indokini tudi s kolonialne perspektive popoln nesmisel, strašno drago podjetje, za katerega sicer mnogo žrtuje, toda vse bolj za tuje interese in za tuj račun. Medtem pa je Amerika že deklarirala Južno-vzhodno Azijo za svojo življenjsko važno cono. Če pade ta skleda azijskega riža v komunistične roke — je dejal pred dnevi John Foster Dulles — bo šla hitro za njo tudi Japonska, ker bi izgubila z njo zadnja bližnja tržišča in

Pomladanski kriterij

(NIN)

glavne dobavitelje hrane ter surovin. Omenimo še mimogrede, da uporabljajo ta japonski argument tudi nasprotniki vsakršne pomiritve s Kitajsko. Toda pojdemo dalje. V novem programu ameriške pomoči smo našli ta teden tudi težko postavko z eno milijardo dolarjev, ki je namenjena, kakor je dobesedno zapisano v predlogu, »širšemu področju Kitajske«. Velik del te pomoči gre na Formozo, o kateri je Dulles nedavno razlagal, da ima vse pogoje za privlačno vojaško in gospodarsko zbirališče na Daljnem vzhodu.

To je ena stran ameriške sodobne politike z vzmerniljivimi perspektivami, zelo stvarna, pa četudi verjetno vladi vsiljena od vsemogočnega kitajskega lobija. Drugo plat ameriške politike pa predstavlja sloviti Eisenhowerjev program, spravljen, zmeren in preudaren. Toda katero smer naj smatramo za meročajno? Francoski publicist Aron je prepričan, da niti Eisenhower niti njegov zunanji minister spričo današnjega histerično nabitega notranje-političnega vzdušja v Ameriki ne moreta drugega ko odbljati in razkazovati govorniške umetnosti. Drugi komentatorji spet menijo, da se drenja v ameriški politiki vsaj deset različnih politik, Dulles napada državno pomoč nerazvitim deželam, medtem ko razvija Eisenhower načrte o svetovnem fondu, Wilson znižuje efektivne ameriške vojske, Eisenhower pa to možnost a priori izključuje, itd., itd. To presenetljivo križanje nasprotujočih si težav izvira iz križajočih se interesov raznih skupin, katere republikanska stranka samo rahlo povezuje. Morda ne bo treba dolgo čakati, pa bo razglašen tudi predsednik Eisenhower od dela svojih pristašev za »subverzivneža«. Med temi prepletajočimi se silnicami pa postaja čedalje močnejša in vplivnejša ostra azijska smer, kateri ustreza doma Mac

Carthyjeva »vlada strahu«, na katero je vnovič opozoril te dni Avarel Harriman.

Prav bo, če se ob tej ameriški dilemi še nekoliko ustavimo ob momentu, o katerem pravi znani ameriški ekonomist, da je temeljni problem današnje republikanske Amerike. Po njegovi sodbi se bo morala Amerika že v kratkem odločiti ali za državo, ki se pripravljata na vojno, ali za državo socialne blaginje. Na to njeno odločitev — meni ameriški ekonomist — bo močno vplivala seveda Moskva, toda nič manj tudi Washington sam, kajti ne kaže pozabiti, da je v današnjem ameriškem Kongresu mnogo poslancev, ki bi bili prej za razširitev vojne na Daljnem vzhodu ko za nov New Deal ali za velikopotezno pomoč nerazvitim deželam. Sedanja ameriška prosperiteta je močno povezana z velikim oboroževanjem. Vojaški sektor že preživlja v Ameriki okrog 7 milijonov delavcev in 3 in pol milijona vojakov. To je skupaj okrog 10 milijonov ljudi in približno toliko brezposelnih je imela Amerika vse dotlej, dokler ni stopila v drugo svetovno vojno. Demontaža oboroževalnega programa bi imela nesporno resne gospodarske posledice doma in po svetu, če ne bi to vrzel hitro izpolnil učinkovit program dvigavanja domače in svetovne kupne moči. Te odločitve republikanska vlada ne bo smela dolgo odlagati, za New Deal pa med republikanci na mnogo navdušenja. Torje nadaljevanje oboroževanja? Velikega oboroževanja pa ni brez utemeljitve v veliki mednarodni napetosti, ki bi preprečila davkoplačevalce, da so njihove žrtve neizogibne. Vendar ne silimo preveč v prihodnost! Če se je Moskva zares že premislila, se je zelo pozno. Medtem je namreč Stalin že hudo spremenil svet in bojevitvi Zdanovi niso, že dolgo več ne — sovjetski monopol.

Egon Tomc

Novi veleposlanik ZDA v Sovjetski zvezi Charles Bohlen (drugi z leve) po predaji poverilnic Vorošilovu (drugi z desne)

bil glavni kamen spotike odstranjen, čim hitreje in čim bolj gladko. Ta pričakovanja še niso bila izpolnjena, precej zaradi trdote in večkrat zares nezamisljivih zahtev ameriške vojaške delegacije, ki vodi pogajanja v imenu Združenih narodov. Tudi kitajsko-korejska stran se upira ter terja žilavo to in ono. Toda njihove zahteve so bile vsaj doslej v glavnem motivirane. Zahtevali so — na primer — da je treba vse sporne ujetnike prepeljati v »nevtralno deželo«. To bi bila nesporno težavna naloga, saj gre za približno 40.000 ujetnikov in za daljave, ki bi ustrezale nekako morskemu poti od Sredozemskega morja do ameriške obale. Toda neuresničljiva ta naloga vendarle ne bi bila in je s kitajskega stališča nedvomno tudi razumljiva. Ujetnike bi hoteli iztrgati vplivu, kateremu so bili doslej podvrženi, ter jim dati v novem okolju mirno priložnost, da še enkrat razmislijo. Mnogo težje pa je razumeti razne ameriške predloge, še zlasti zadnjega, po katerem naj bi bili korejski ujetniki sploh izvzeti od preizkušanja, ali so resnično in premišljeno proti vrnitvi v domovino. Te korejske ujetnike bi bilo treba po ameriškem predlogu kratko in malo izpustiti, brž ko bi bil sporazum o premirju podpisan. Ta predlog je severna stran sicer jezo odbila, toda »maščevala« se je z novo koncesijo, ki je postavila Američane v nekoliko neroden položaj. Zoga je sedaj zopet pri Združenem poveljstvu.

Ce bodo to prekanje še nekaj časa nadaljevali, pa le ni izključeno, da se znajdemo kmalu tam, kjer smo čepeli nekaj mesecev lani...

Zaskrbljenost, ki prihaja na dan zelo vidno in glasno, zlasti v Zahodni Evropi, je zato utemeljena. Prav od tod so prihajali zato v zadnjih dneh predlogi, da bi bilo treba zamenjati pri pogajanjih vojske z diplomati, češ da vojaki nimajo dovolj okretnosti in taktika. Toda ta očitek se obrača očitno na napačen naslov. Vojaški pregovorniki na obeh straneh so pač samo poslušni izvajalci telefonskih navodil, samo črni in beli kmetje na šahovski deski, katere premikata oba oddaljena partnerja. O tem nas morajo prepričati že komunikacije in še bolj kratkosestankov! — Mnogo resnejša je zato zahteva, ki je bila iznesena ta teden v britanskem parlamentu, naj bi prisostvovali pogajanjem tudi Britanci, s čimer je bila izražena precej jasno nezaupnica Američanom. Toda zmotno bi bilo zopet videti samo Pan Mun Jom ter pripisovati prevleki pomeni nerodnim prepričom, ki se razvneajo okrog drugo-

za nas važna, ker je v njej priznanje, da se je razmerje med silami spremenilo v škodo sovjetskega imperializma. V njej lahko vidimo zmago miroljubnih narodov in njihovo obrambno voljo, pa tudi stvarne moči, ki je Moskvo prepričala, da se njena agresivnost ni obnesla. Toda če so moskovske spremembe samo taktika, le prilagojevanje novemu položaju, mar to pomeni, da se na »mahanje z mirom« Malenkova sploh ne bi bilo treba ozirati? Ne, prav nasprotno! Tovariš Kardelj pravi, da je sedanja naloga miroljubnih narodov v tem, da skupaj s sovjetsko vlado razčistijo položaj v številnih spornih mednarodnih vprašanjih, kar bo potem kmalu odkrilo, ali je v novo razmerje sil v svetu že takšno, da bi lahko postavili nanj zanesljiv mir.

V tem razčiščevanju položaja, ki bi edino lahko dognalo, kaj so dejstva, kaj samo nevarne iluzije, pa v minulih tednih nismo prišli daleč. Panmumdžom, Laos, obmejni incidenti na jugoslovanskih mejah s sateliti niso ravno pregnali megla z obojestranskih zatrdil o miroljubnosti in pripravljenosti za ureditev vseh spornih vprašanj. Četudi se politično ozračje v glav-

V Italiji je že zakoreninjena navada, da si skušajo nekatere politične stranke s podžiganjem šovinističnih strasti okoli tržaškega vprašanja ustvariti svoj volilni kapital in obenem s tem prikriti nepregledno vrsto težkih notranjih problemov, ki tarejo današnjo Italijo. Tudi za bližnje parlamentarne volitve 7. junija naj bi bil Trst tisto »univerzalno zdravilo«, ki bi jim pomagalo ogniti se neljubemu razpravljanju o kritičnem gospodarskem položaju, o treh milijonih brezposelnih, o več ko bolečem vprašanju italijanskega juga itd., itd.

Profasistična MSI, monarhisti, republikanci in liberali so kandidirali na svojih listah tudi 18 Tržčanov, da bi s tem bolj poudarili svoje prevdolino propagandno geslo tako imenovane »borbe za italijanstvo Trsta«, oziroma za priključitev Trsta k Italiji. Med temi »tržaškimi« kandidati so najzagriženejši tržaški šovinisti kakor tržaški fašistični kolovodja Colognatti in znana fašistka Ida de Vecchi, ki kandidirata na listi »misinovo« in ki sta bila zaradi svoje sramotne fašistične preteklosti izključena celo iz tržaškega občinskega sveta. Republikanci so uvrstili na svojo listo Ruggera Rovattija, sekretarja zloglasne šovinistično-vohunske organizacije CLN, monarhisti bivšega predsednika irendistične organizacije »Lega nazionale« Dolcettija itd. Poleg tega so fašisti na svojo listo vpisali tudi

Za Slovence v Italiji ni pravice

Sklep beneškega sodišča, s katerim je odklonilo razveljavitev nasilne prodaje nekdanjega slovenskega Ljudskega doma v Gorici fašistom, je močno ogorčilo Slovence v Italiji, saj vidijo v tem nadaljevanje fašistične prakse v odnosu do Slovencev.

Ljudski dom v Gorici so zgradili leta 1904 s tisoči prispevki Slovencev, ki jih je zbrala tedanja obrtno-trgovska zadruga. Ta mogočna palača v središču mesta je zbrala pod svojo streho vse slovenske gospodarske in kulturne organizacije. Njegov pomen je bil neprecenljiv, saj je bil Ljudski dom močna trdnjava, s pomočjo katere so se Slovencev lahko uspešno upirali raznarodovalnemu pritisku italijanskih šovinistov.

Ko je prišla po prvi svetovni vojni v Gorico Italija, je bil šovinistom ta slovenski dom trn v peti. Fašisti so mu postavili komisarja, ki ga je gospodarsko kmalu spravil na rob propada in končno prisilil zastopnike trgovsko obrtne zadruge, da so ga prodali za smešno nizko ceno 400 tisoč lir fašistični stranki. Šovinisti so mislili, da bodo s polastitvijo tega slovenskega kulturnega in gospodarskega središča

izpodrezali korenine slovenskemu življenju. Ta rop je bil vrhunec fašističnega nasilja nad Slovenci, ki so jim že prej zaprli šole, prepovedali govoriti v materinskem jeziku, požgali na grmadah njihove knjige, razpustili njihova prosvetna društva in odpeljali najbolj zavedne Slovence v zapore in internacije.

Po zlomu fašizma so Slovenci upravičeno pričakovali, da jim bodo nove italijanske oblasti v skladu z določbami lastne ustave, ki vsaj v besedah zagotavlja narodnostnim manjšinam neke pravice, vrnilo njihov dom, ki so jim ga nasilno odvzeli fašisti. Zgodilo pa se je prav nasprotno, namesto Slovencev so predali Ljudski dom zloglasni irendistični organizaciji »Lega nazionale«, ki si je pridobila zalosten sloves enega najhujših zatiralcev slovenskega življa. Sklep beneškega sodišča pa je le še enkrat uradno sankcioniral to barbarsko nasilje nad Slovenci. Vse to pa je nazoren dokaz, da povojna Italija ni izpremenila svojega odnosa do slovenske manjšine in da so vse besede o nekakšni toleranci in enakopravnosti narodnostnih manjšin le zasmeh in propaganda, ki je namenjena za zunanjo uporabo.

Trst spet glavna volilna vaba

dva v Trstu obsojena razgrajača, ki sta letošnjega 8. marca organizirala fašistične demonstracije po tržaških ulicah. Demokristjani in kominformisti niso kandidirali nobenega predstavnika svojih tržaških podružnic, čeprav je imel demokristjanski tržaški župan Bartoli že predvolilni govor v Bolzanu, kjer se je zavzemal za enoten nastop vseh tako imenovanih »italijanskih strank«, skupaj s fašisti in kominformisti, da bi morda tako uspelo zagotoviti italijansko večino v tej pokrajini, kjer je v večini avstrijska manjšina. Tudi kominformovsko glasilo »Unita« je najavilo kandidature Vidaliya, vendar njegovega imena ni bilo na kandidatski listi. Ni izključeno, da so si v zadnjem trenutku premislili, ker v skladu s svojimi manevri — tako trdijo nekateri tržaški krogi — še vedno upajo, da jim bo do volitev ali pozneje uspelo priključiti Trst in tako raztegniti italijanske parlamentarne volitve tudi na cono A ter sta zato obe stranki tudi obdržali v rezervi ta dva svoja najvidnejša eksponenta.

Kandidature Tržčanov za italijanske volitve so le del te najnovejše šovinistične gonje okoli Trsta. Ni slučajno, da je bila zadnje dni v Trstu vrsta skupščin tako imenovanih organizacij »ezulov« iz Istre in jugoslovanske cone, na katerih je bila glavna točka ponavljanje imperialističnih zahtev po priključitvi tistih naših krajev, ki so bili po mirovni pogodbi vrnjeni Jugoslaviji. Te skupščine, ki so jih organizirali s polno podporo lokalnih oblasti in irendističnih strank, so šovinisti izkoristili za tribuno najogabnejše protijugoslovanske propagande in obrekovanj.

Vzpodbudo tej gonji je dal tudi sam demokristjanski predsednik vlade De Gasperi s svojim milanskim govorom, v katerem je posvetil precejšen del tržaškemu vprašanju. Iz naftalina je spet izvelkel tristransko izjavo o Trstu in pozval Sovjete, da se pridružijo tej deklaraciji, tako da bi lahko Italija enkrat za vselej, kakor se je izrazil, poravnala »vojne račune z Jugoslavijo«. To De Gasperijevo izsiljevanje potrjuje, da v Rimu menijo, da je zaradi zadnjih sprememb v sovjetski politiki do zahoda prišel čas, ko bi tudi oni lahko v kalni vodi kaj vlovili in tako zadostili svojim imperialističnim apetitom. Istočasno s to De Gasperijevo izjavo se je del italijanskega tiska provokatorsko razpisal o nekakšnem zbljevanju med Jugoslavijo in Sovjeti. Diplomati iz palače Chigi so očitno nasledovali dva cilja — indirektno vnašati sum in izpodkopavati prijateljstvo med balkanskimi narodi, ki je našlo

svoj izraz v tristranskem balkanskem sporazumu, obenem pa s tem natočevanjem prikriti svoje lastne zakulisne spekulacije in manevre v Moskvi. Sicer pa ne bi bilo prvih, da bi se Rim in Moskva znašla na istem stališču do Jugoslavije.

Kako neumestno zveni po tem izsiljevanju, da bi velike sile odločile o tržaškem vprašanju brez sodelovanja Jugoslavije, De Gasperijevo hinavsko zagotavljanje o nekakšni italijanski »želji« po sodelovanju z našo državo. Na dani je namreč, da izsiljevanje enostranskih rešitev tržaškega vprašanja brez sodelovanja in sporazuma z Jugoslavijo ni tista pot, ki bi lahko pripeljala k izboljšanju odnosov med obema sosedoma. Na drugi strani Jadrana bi že enkrat lahko spoznali, da je mogoče rešiti vprašanje Trsta, kjer ima Jugoslavija svoje nacionalne

De Gasperi

in gospodarske interese, samo in edino s sporazumom med obema državama. Razpihanje šovinističnih strasti okoli Trsta v predvolilni kampanji pa gotovo ne more ustvariti tistega strpnega ozračja, ki je nujen pogoj za vsak korak k izboljšanju odnosov in rešitvi visečih vprašanj med obema državama.

J. J.

OBČINSKE VOLITVE V FRANCII

Popolni rezultati volitev, ki so jih imeli 26. aprila in 3. maja v 38 tisoč francoskih obččin, še niso vsi objavljeni. Preden bomo izvedeli, kakšne župane bodo izvolili novi občinski svetovalci v mestih, kjer ni nobena stranka dobila absolutne večine — in takih občin je precej — pa bo treba čakati še najmanj dva tedna. Vendar pa so do danes objavljeni rezultati že taki, da dajejo dovolj jasno sliko o uspehih in neuspehih posameznih političnih strank, oziroma o političnem razpoloženju 24 milijonov francoskih volivcev.

Takoj v začetku je treba povedati, da se dobra četrtina teh volivcev sploh ne zanima za volitve ter je bilo na občinskih volitvah nad 25% abstinentov. To je visok odstotek, toda za Francijo običajen. Na podlagi izkušenj nedavnih kantonalnih in delnih parlamentarnih volitev, kjer je bilo v srednjem 48% abstinentov, je francoski tisk napovedoval še večjo pasivnost. Zato so Francozi s 75-odstotno volivno udeležbo kar zadovoljni.

Občinske volitve imajo v Franciji svoje posebno ozračje. Kakor drugod, prevladujejo tudi tu mnogokrat najrazličnejši krajevni interesi, privlačnost nastopajočih kandidatov pa nima več-

krat ničesar skupnega s političnimi gesli posameznih strank. V Lyonu županuje n. pr. radikalni prvak Edvard Herdiot že nepretrgoma 48 let. Zanj glasujejo na občinskih volitvah tudi številni meščani, ki so na parlamentarnih volitvah proti njemu. Podobnih primerov je v Franciji mnogo, zlasti v malih obččinah. Kljub temu pa so občinske volitve vendarle precej točno ogledalo odnosov sil v državi, čeravno skušajo dokazati nasprotno vse tiste stranke, ki so na volitvah izgubile svoje postojanke.

Med kratko predvolivno kampanjo — trajala je komaj tri tedne — so kandidati sicer razpravljali o raznih komunalnih zadevah, toda mnogo več o velikih problemih, ki tarejo danes Francijo: O državnem proračunu in 800 milijardah frankov, ki primanjkujejo in ki jih bo treba nekeje najti, o draginji, padanju vrednosti franka, evropski armadi, Indokini, Severni Afriki, odnosih do ZDA itd. Postavljen na so bila važna vprašanja notranje in zunanje politike, zato bodo rezultati volitev nedvomno vplivali na dejavnost parlamenta, ki se sestane čez nekaj dni, 12. maja. Te dni se je namreč začela v francoskem časopisju diskusija o zaključkih, ki jih bodo rezultati občinskih volitev diktirali vladi in poslanski zbornici. V tem pogledu je vredno omeniti, da je v parlamentu kar 177 poslancev, ki so istočasno župani. Le-ti so torej v svojih predvolivnih govorih dajali tudi obračun o svoji parlamentarni dejavnosti in nekateri so na volitvah celo propadli.

Najbolj otipljiv rezultat volitev je nesporno katastrofalen poraz degolistov. Na zadnjih občinskih volitvah leta 1947 so degolisti dobili 38% glasov v velikih mestih, v Parizu celo 56% in zavzeli prvo mesto med francoskimi meščanskimi strankami. Kmalu za tem pa so začeli pešati, degolistično parlamentarno grupo je oslabil razkol in na nedavnih delnih parlamentarnih volitvah je število njihovih pristavev padlo, v nekem priskerm rajonu n. pr. od 112.000 na 24.000. Ni bilo torej težko predvidevati njihov poraz, vendar pa je njegov obseg presenetil celo marsikakega dobrega poznavalca francoskih razmer. Degolisti so na občinskih volitvah izgubili Pariz, Bordeaux, Marseille in stotine drugih občin, skratka skoraj vse svoje važne postojanke. Izneverili sta se jim dve tretjini njihovih nekdanjih volivcev, dobili so le okrog 16% glasov, tako da so praktično nehali obstajati kot važnejša politična sila. General De Gaulle je slutil, kaj se pripravila in se je pred kratkim, še pravočasno umaknil iz političnega življenja v samoto, kjer bo čakal, kakor je izjavil, na svojo uro. De Gaulle je namreč prepričan, da bo Francija kmalu zašla v globoko krizo ter da ga bo tedaj poklicala na krmilo kot edinega človeka, sposobnega rešiti deželo pred katastrofo.

Na račun degolovcev se je najbolj okrepila skupina tako imenovanih »neodvisnih«, ki jo sestavljajo degolistični odpadniki in razni konservativci pod pokroviteljstvom bivšega ministrskega predsednika Pinaya. Ta skupina »neodvisnih« je dobila v mestih okrog 24% glasov.

Precej degolističnih glasov so pobrali tudi radikalni in demokristjani. V francoskih socialističnih krogih povdarjajo, da poraz De Gaullea ni bi-

stveno spremenil odnosa sil, kajti De Gaulle je izgubil v korist Pinaya in raznih meščanskih strank, ki se v mnogih pogledih med seboj komajda razlikujejo. Vse bolj značilno pa je, da delavske glasove, ki so jih leta 1947 degolisti dobili v nekaterih industrijskih središčih, ni prevzela nobena meščanska stranka, temveč so jih večinoma dobili socialisti.

Socialisti so se uveljavili posebno v severnih predelih. Zmagali so v mestih Maubeuge, Calais, Douai, Dunkerque, velikem centru tekstilne industrije Roubaix-Tourcoing itd. Socialistično glasilo »Le Populaire« piše, da je glavna značilnost občinskih volitev porast glasov nestalinške levice, da delovno ljudstvo mest in vasi, delavci, kmetje, mali trgovci, uradniki in nametščenci v vse večjem številu odobravajo odločno in ostroumno politiko socialistične stranke. Francoski tisk ugotavlja, da so socialisti na občinskih volitvah pobrali sadove svoje opozicije v parlamentu in borbe proti vladni politiki. Zato bodo socialisti odslej v opoziciji še bolj dosledni. Opozicijo bodo verjetno okrepili tudi demokristjani in predvsem degolovci: le-ti pripisujejo svoje volilne neuspehe udeležbi v »desničarski« vladi, kar bo vsekakor zaostrilo kočljivo vprašanje parlamentarne večine.

Informbirojci so v glavnem ohranili svoje postojanke v delavskih rajonih, izgubili pa so precej glasov na podeželju. Značilno za informbirojce je, da so ostali popolnoma izolirani, da se jim ni posrečilo pridobiti socialistov s predlogi o obnovi ljudske fronte, kar je imelo za posledico, da so izgubili številne občine, kjer se sicer ni zmanjšalo število njihovih volivcev. Tipičen je v tem pogledu položaj v Marseillu: tam so informbirojci dobili največ glasov, za župana pa bo najbrž izvoljen socialistični kandidat, ki ga bo podprla večina novih občinskih svetovalcev. Rezultati volitev kažejo na stagnacijo informbirojcev, čeravno je francosko delovno ljudstvo bolj kot pred petimi leti nezadovoljno in zaskrbljeno zaradi stalnega slabšanja položaja in padanja življenjske ravni. V Franciji pa se vendarle sprajuje, zakaj ni prišlo še do večjega upadanja informbirojskih glasov. Na to vprašanje je že več odgovorov. Demokristjani ugotavljajo, da je francoski proletarijat glasoval za informbirojce ne zato, ker so agentura sovjetske zunanje politike, temveč zato, ker nečloveški in izredno nazadnjaški postopki vladajočega razreda ustvarjajo za večino delavstva neznošno življenjske pogoje. Podobno izjavo je dal tudi bivši ministrski predsednik Paul Reynaud: »Treba je ustvariti ekonomske pogoje, ki bodo omogočili delavstvu, da ne bo več živel po brlogih. Manj besedičenja in več stanovanjskih zgradb! Bodite socialni v politiki! Ne dovolite, da se izzivalno razkošje šopiri poleg siromaštva!«

Te ugotovitve in pozivi seveda ne menjajo in ne bodo menjali položaja. Slabost »neodvisnih« in sploh vseh meščanskih strank od levih radikalov do skrajnih konservativcev je namreč v tem, da nimajo več skoraj nobenega vpliva v življenjsko važnih industrijskih conah dežele ter da reprezentirajo staro, onemoglo Francijo in ne njene prihodnosti. To je morda najvažnejši zaključek, ki ga vsiljujejo francoske občinske volitve. S. V.

VOJNA V INDOKINI SE JE RAZŠIRILA NA LAOS

Prav v trenutku, ko je ob zamenjavi prvih korejskih ujetnikov zavladalo bolj optimistično razpoloženje, je svetovna javnost doživela novo vzmetenje. Povzročila so ga poročila o vdoru Ho Si Minhovihi čet v Laos, poročila, ki so izzvala pravo alarmantno razpoloženje v zahodnih prestolnicah. Za sedaj še ne kaže, da bi se razburjenje, ki je zavladalo sprčo naglega napredovanja Ho Si Minhovihi čet, kaj poleglo. Njegove čete so se sicer zadnje dni začele umikati, vendar temu ni vzrok morebiti kakšen preokret na fronti, ampak, kakor vse kaže, le monsunsko deževje. Francozi so zgubili že tretjino Laosa; doslej jim je bila vojna sreča zelo nenaklonjena. To je zanje težka ugotovitev, vendar ni nova, saj zadnja leta stalno doživljajo neuspehe v Indokini.

Nobenega žarka upanja ni ne na zmago ne na kakšen pameten kompromis. Ko so Francozi še gospodarili v tonkinški Delti, so s ponosom prezirali vsako misel na kak sporazum s Ho Si Minhom. Sedaj, ko jim voda že teče v grlo, pa bi morali zanj plačati previsoko ceno in vendar vojne v Indokini ne morejo več dobiti, čas ni njihov zaveznik, saj so prav z vdorom uporniških čet izgubil iz rok vso iniciativo. Operacije so se raztegnile skoraj na vso Indokino, le na skrajnem jugu je še sorazmeren mir. Morda je to le mir pred viharjem, ki ne obeta nič dobrega.

Alli ni značilno, da je prav v zadnjem času kralj Kambodže odkrito zahteval popolnoma svobodne roke zase in da je sklenil tudi kralj Laosa, da odslej ne bo več poslušal francoskih nasvetov? Francozi se torej na svoje marionete ne morejo več brezpogojno zanesti. Ali je Indokina, ki je sestavljena iz Vietnama, Laosa in Kambodže, že na tem, da razpade na posamezne kose? Brez dvoma to vprašanje ni zgolj teoretsko.

Le s težavo bodo Francozi zaustavili čedalje močnejši pritisk nasprotnika. Dokler je imela vojna v Indokini še značaj navadnega obračuna v džungli, toliko časa so se še lahko tolažili, da imajo položaj v rokah. Zdaj, ko se je nekdanja kolonialna vojna razrasla v pravo vojno z vsemi značilnostmi in mednarodnimi posledicami, pa se je francoska vlada nenadno znašla v neprijetni zagati, ali naj vojno v Indokini še dalje vodi v svojem imenu, ali

pa naj zaradi vdora v Laos apelira na Združene narode, vojno v Indokini pa proglasi za mednarodni problem.

Zanimivo in značilno je, da je London proti temu, da bi Francija predložila to vprašanje Združenim narodom, kakor je to predlagal ameriški zunanji minister Dulles. Ne samo zato, ker bi sovjetski veto tak predlog gladko onemogočil v Varnostnem svetu, ampak predvsem zato, ker bi Kitajci z izgovorom, da stoji Združeni narodi za Francijo, kaj lahko intervenirali v Indokini, kakor so tudi na Koreji. V tem primeru bi imeli na Daljnem vzhodu namesto enega bojišča kar dve in, če prištejemo še Malajo, celo tri. Teza ameriških republikancev je sicer, da moramo gledati na vsa tri bojišča kot na eno samo, toda Francozom bi bilo ljubše, če bi se problem Indokine ne vezal s korejskim. Posebno še, ker vedo, da bi v Združenih narodih morali slišati marsikaj na račun svoje kolonialne politike.

Gotovo je, da Francija še dolgo ne bo mogla omahovati v svojem stališču — niti vojne niti miru. Ta taktika je

Avstrijska jara kača

Poleg korejskega in nemškega je še avstrijsko vprašanje tako, da ga danes svet uvršča med prelukse iskrenosti tako imenovanih mirolojubnih ponudb Kremlja. Od leta 1946, ko so začele velesile razpravljati o avstrijski državni pogodbi, se je svet namestnikov zunanjih ministrov 258 krat sestel, ne da bi prišel temu problemu do konca — in to v glavnem po krivdi sovjetskih zastopnikov. Od 59 členov »Osnutka pogodbe o ponovni vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije« so se sicer v 34 členih sporazumeli, zaradi ostalih pa so se brez

Ing. Julius Raab, predsednik avstrijske vlade

uspeha sestajali in spet odlagali razgovore. Ker so zastopniki zahodnih velesil izgubili upanje, da bi se mogli na ta način sploh kdaj zediniti, so marca 1952 predali Moskvi skrajšani osnutek pogodbe, ki vsebuje vsega le 8 členov. Na ta osnutek pa ni bilo več odgovora in tako tudi štiri velesile niso o njem razpravljale.

Ko je po nekaterih sedanjih znakih dozvednega moskovskega popuščanja nastopila prilika ponovnih razgovorov o Avstriji, se je razširila vest, da pripravljajo zahodne velesile noto, ki naj pozove Sovjetsko zvezo, da bi pristala v nadaljevanje avstrijskih razgovorov. Po nedavnem sestanku Sveta Atlantskega pakta v Parizu so se zahodni zunanji ministri dotaknili tudi tega vprašanja, izkazalo pa se je, da si tudi med seboj niso prav na jasnem, kateri osnutek državne pogodbe naj vzamejo za osnovo novih razgovorov. Kot kaže, so predstavniki ZDA nenaklonjeni prvotnemu, to je daljšemu osnutku pogodbe, češ da bi v obliki materiala kmalu spet zabredli v težave. Velika Britanija in Francija pa sta načelno pripravljene umakniti krajši osnutek in se razgovarjati ob daljšem besedilu pogodbe, da bo tako ugodeno Sovjetski zvezi, ki se ne strinja z lanskim zahodnim predlogom. Vsekakor pa je pričakovati, da bodo zahodne velesile v kratkem pozvale Moskvo, naj bi se še ta mesec spet sestali zaradi avstrijskega vprašanja.

Avstrijski politični krogi seveda z največjim zanimanjem pričakujejo, kako se bodo stvari razvijale. Zunanji minister Gruber je pred kratkim v razgovoru s tujimi novinarji na Dunaju naglasil, da je po njegovem mnenju nastopilo zdaj primerno vzdušje za razgovore, češ da bo odprava nesoglasij v avstrijskem vprašanju precej doprinesla k mednarodni pomiritvi. Gruber se zavzema za skrajšani osnutek pogodbe, ki se mu zdi idealna rešitev za skorajšnji uspeh razgovorov. Sodi pa, da bi bilo napak obditi kakršnokoli možnost, le da bi Avstrijo čimprej zapustile okupacijske sile in ji vrnilo suverenost. Na Dunaju so hkrati zelo pozitivno ocenili odlok Moskve, da vključuje nedavna sovjetska amnestija tudi vojne ujetnike avstrijske narodnosti.

Po vsem tem bo mogoče že v kratkem oceniti, kakšna usoda bo doletela jara kačo avstrijske državne pogodbe in ali se bodo štiri velesile končno le sporazumele o tem vprašanju.

Bonnski klobčič

Ratifikacija generalne pogodbe in sporazuma o evropski obrambni skupnosti v bonnskem parlamentu pred Adenauerjevim odhodom v Združene države je precej doprinesla k njegovim uspešnim razgovorom z ameriški ministri. Na oni strani Oceana sta kancler in politika, ki jo vodi, doživela uspeh, ta uspeh pa naj bi mu po vrnitvi pomagal k ratifikaciji obeh pogodb še v skupščini nemških dežel, v Bundesratu, kjer so postojanke vladne koalicije in socialdemokratske opozicije precej izenačene.

Koliko je bilo Adenauerju na tem, da bi izvojeval zmago tudi v Bundesratu, kaže že samo pisanje pogodbam naklonjenega časopisja, ki je z vsemi zvonovi pritkavalo njegovi ameriški poti ter na veliko poudarjalo, da so Združene države priznale Nemčijo za popolnoma enakopravno partnerja. Še bolj kot časopisje pa kažejo Adenauerjevo prizadevanje za doseg ratifikacije v Bundesratu njegovi govori, ki jih je imel po vrnitvi z ameriškega obiska. V njih se je vračal na uspehe svoje poti, opozarjal, da bi zavlačevanje ratifikacije kvarno vplivalo na nemško-ameriške gospodarske odnose, ter v Hamburgu celo dejal, da bi bile v primeru ratifikacije Združene države pripravljene podpreti pristop Nemčije k Atlantskemu paktu. Že samo ta zadnja izjava, ki je vzbudila precej nejevolje pri Francozih (zaradi njih so pozneje Američani tudi demantirali Adenauerjeve besede) jasno kaže, da kancler ni imel nobenih obzirov in pomislekov, ker mu je pač šlo za izvojevanje važne bitke v Bundesratu.

Vendar kljub vsemu v Bundesratu vladna koalicija ni uspela. Skupščina nemških dežel sicer ni bila proti, vendar tudi ni bila za oba sporazuma, temveč se je jasni odločitvi umaknila s sklepom, da se bo o njiju izrekla

še, ko bo o njuni ustavnosti spregovorilo Ustavno sodišče. Odločitev Bundesrata oziroma njegova srednja pot, ki ni niti »da« niti »ne«, je vrgla senco na ustavnost obeh pogodb in še bolj zapletla že tako zapleteni klobčič, ki je nastal v Zahodni Nemčiji v zvezi z bonnsko pogodbo in s pogodbo o evropski obrambni skupnosti. Novo nastali politični položaj, v katerega je vpletenih vse polno pravnih momentov, je sedaj komaj še pregleden in se je v njem še težje znajti kot prej. Zato tudi ni čudno, če vsi ti zapletli okoli obeh pogodb, vse poteze vladne koalicije in protipoteze opozicije, vse raznolike prizadevanje, kdo bo koga, če vse to začena vplivati na nemško ljudstvo utrujajoče in če se s tem v zvezi močneje čuti mnenje, da bi bilo treba tej igri napraviti konec. Vendar sedaj še ni prav nobenega znaka, da si je to mnenje utrla večji posluš in da bi vladna koalicija želela upoštevati argumente socialdemokratske opozicije in njim prilagoditi svoje stališče.

Odločitev Bundesrata je nedvomno uspeh nemških socialnih demokratov. Ta uspeh velja še toliko bolj, ker je prišlo do njega komaj nekaj mesecev pred novimi parlamentarnimi volitvami. Za sedaj se sicer dozdeva, da je ta odločitev zavlekla ratifikacijo v Nemčiji zopet za nekaj mesecev, vendar bo Adenauer prav gotovo storil vse, kar more, da bi pogodbi čimprej in dokončno spravil pod streho. Čas namreč ni njegov zaveznik, še posebej ne, ker zna tako imenovana sovjetska miroljubna ofenziva, kolikor bi dobila resnejše obeležje, še bolj zmešati štrne njegovim načrtom. Zato se medsebojna borba, čeprav trenutno ni tako vidna, še ostreje nadaljuje, saj bi Adenauer hotel tudi popraviti vtis, ki ga je njegov neuspeh v Bundesratu povzročil na zahodu, zlasti še v Washingtonu.

Sueško vprašanje spet v ospredju

Skoraj neopazno so se po daljšem presledku ponovno sestali predstavniki Velike Britanije in Egipta. Javnost komajda reagira na prvo vest o obnovi pogajanj in šele novica, da se pogajanja še zatikajo in da bo sredi maja tudi Dulles obiskal Kairo, je opozorila na staro, nereseno vprašanje. In vendar ne gre samo za Sueški prekop, ki

veže Vzhod in Zahod. Gre za nekaj več, za edino utrjeno postojanko od Južne Evrope pa tja do Indije in Singapura. Za postojanko, za katero so Angleži žrtvovali že milijardo dolarjev! Gre pa tudi za artiljero, ki reže Egipt na dvoje. Z močnimi kartami so se torej nedavno usedli predstavniki obeh dežel za zeleno mizo.

Razumljivo je, da branijo eni kot drugi svoje stališče. Angleški listi n. pr. trdijo, da je uspeh konference odvisen od prožnosti egiptovske vlade. Če bodo Egipčani vztrajali pri tem, da se morajo britanske čete brezpogojno umakniti s področja Sueškega prekopa, bodo pogajanja spet zašla na slepi tir. In narobe: če bodo Angleži nepopustljivi v vprašanju, da se mora Kairo že vnaprej svečano obvezati, da bo sodeloval pri obrambi Srednjega vzhoda, pa iz te moke spet ne bo kruha.

Za kaj gre torej enim kot drugim? Egipčanom gre za to, da bi se njihova suverenost raztegnila tudi na Suez, Angležem pa, da bi ohranil Suez popolno kapaciteto, kot jo ima sedaj pod njihovo upravo, v primeru vojne pa, da bi lahko takoj zasedli vse njegove instalacije. Toda v Kairu se nikakor ne morejo znebiti vtisa, da bi Angleži želeli obdržati vsaj nekaj svoje prejšnje kontrole nad Suezom. Taka rešitev pa ne bi mogla biti trajna, saj bi se Egipčani kmalu lahko pripravili, da so se Angleži umaknili samo skozi vrata in da že rinejo skozi okno nazaj. Zato se sedanja pogajanja spet tako počasi odvijajo.

Dolgotrajna bodo ta pogajanja. Na to lahko sklepamo ne samo iz stoletne diplomatske borbe med Anglijo in Egiptom, marveč tudi iz spora, ki se je sprožil zaradi iranske nafte. In skoraj si ne moremo predstavljati, da bi general Nagib v sueškem vprašanju le za las popustil. Pognal je Faruka čez mejo — resda na jahti — ukinil je plemiške naslove, degradiral paše, pripravil agrarno reformo, zdaj pa se je zagrizel, da bo vrnil Suez Egiptu. Toda pri vsakih pogajanjih morata obe stranki nekoliko popustiti. In gotovo bo za Egipt neka oblika internacionalizacije prekopa bolj sprejemljiva ko pa dosedanja v bistvu na angleških bajonetih in angleških uradnikih sloveče uprave. Internacionalizem namesto kolonializma. Napredek torej ne bi bil absoluten, toda v interesu obeh.

Na velikem šolskem nastopu v Ljubljani bomo videli sadove sodobne šolske telesne vzgoje

V svetu, pa tudi pri nas prispevajo šolski telesni vzgoji izredno velik pomen. Mar ne gre za tehtne stvari, če se navadijo otroci v šoli na lepo vedenje in zdravo držo telesa, če se dan za dnem na trdnost krepijo ter postajajo tako vse bolj vzravnani in odporni!

Učitelji telesne vzgoje navajajo svoje učence in učenke na osebno higieno, učijo jih pravilno izkoriščati sonce, zrak, vodo in telesne vaje kot naravne vire zdravja in telesne lepote.

Po dveh, treh urah šolskega sedenja in napornega umskega dela v zaprtih učilnicah si otroci zaželijo zraka, telesnega udejstvovanja in sprostitve v igri. Učitelji telesne vzgoje jih kot človek, ki razume njihove težnje, čaka na igrišču danes z žogo, jutri z napravami za skakanje, drugič spet z orodjem ali s prijetno novico: »Danes gremo v gozd in se bomo uvrstili v orientacijskem športu.«

Ce pa gre za dekleta — jih morda čaka učiteljica v telovadnici, kjer jih bo ob zvokih glasbe učila ljudskih plesov, ritmike ali podobnega.

In ko mine ura telesne vadbe, ko se po končanem delu še umijejo in osvežijo z mrzlo vodo, gredo mladi ljudje spet dobre volje v učilnico, kjer bodo nadaljevali z umskim delom.

Slabotnim učencem je potrebno plezanje po pokončnih žrdevih, da se bodo vsestransko okrepili, potrebne so jim tudi malce tvegane naloge v talni telovadbi (in vse drugo, pri čemer je treba premagovati strah v malem), da bodo s časom tudi v teh stvareh pogumnejši.

Najpotrebnejša telesna veščina pa je seveda plavanje. Ne dvomimo bi bili starši šol zelo hvaležni, če bi v okviru obvezne telesne vzgoje organizirala plavalni pouk vsaj za tiste, ki sploh ne znajo plavati, če ne za vse. Konec koncev lahko otroci uspevajo brez artistike, brez »kozolcev« in podobnih umetnij, brez znanja plavanja pa so dejansko izločeni iz družine tistih, ki se o poletnem času veselo kopajo, igrajo na soncu ter tako utrjujejo.

Da, plavanje, smučanje, igre z žogo, lahka atletika itd. — vse o pravem času, primerno starostni stopnji in spolu, vse pod strokovnim vodstvom izobraženih in izkušenih učiteljev — tudi to so tehtne naloge, ki dajejo uram telesne vzgoje resnično veljavo.

KAJ SE PRICAČUJEMO OD ŠOLSKE TELESNE VZGOJE
Od šolske telesne vzgoje pričakujemo, da bi se učenci in učenke navadili vseh tistih spretnosti, ki jih bodo — danes ali jutri kot delavec, kot vojakom ali pa morda samo navadnim ljudem, ki imajo veselje s telesno zmogljivostjo — prav prišle. Le naj se učijo loviti in metati žoge, žogice, kije, palice ali kar koli že, da bodo bolj spretni! Le naj se urijo v teku in skakanju, da bodo imeli več zaupanja in lastno zmogljivost.

Slabotnim učencem je potrebno plezanje po pokončnih žrdevih, da se bodo vsestransko okrepili, potrebne so jim tudi malce tvegane naloge v talni telovadbi (in vse drugo, pri čemer je treba premagovati strah v malem), da bodo s časom tudi v teh stvareh pogumnejši.

Najpotrebnejša telesna veščina pa je seveda plavanje. Ne dvomimo bi bili starši šol zelo hvaležni, če bi v okviru obvezne telesne vzgoje organizirala plavalni pouk vsaj za tiste, ki sploh ne znajo plavati, če ne za vse. Konec koncev lahko otroci uspevajo brez artistike, brez »kozolcev« in podobnih umetnij, brez znanja plavanja pa so dejansko izločeni iz družine tistih, ki se o poletnem času veselo kopajo, igrajo na soncu ter tako utrjujejo.

Da, plavanje, smučanje, igre z žogo, lahka atletika itd. — vse o pravem času, primerno starostni stopnji in spolu, vse pod strokovnim vodstvom izobraženih in izkušenih učiteljev — tudi to so tehtne naloge, ki dajejo uram telesne vzgoje resnično veljavo.

KAJ DELAJO V NAŠIH TELOVADNICAH
Prav te dni se ljubljanski učenci in učenke marljivo pripravljajo za svoj veliki dan, ko bodo pokazali javnosti, kako telovadajo in česa se učijo pri šolskih urah telesne vzgoje. V nedeljo, 31. t. m. bo na stadionu Zelezničarja v Šiški množični telovadni nastop, na katerem bo sodelovalo orog 10.000 ljubljanske šolske mladine.

Priznamo, šolski telovadni nastopi preteklosti niso bili kaj prida priljubljeni, ker smo gledali večinoma enolične in včasih tudi slabo izvedene »proste vaje«. Sodobna šolska telesna vzgoja pa se že v marsičem razlikuje od one pred četrtoletja; ni več one nekdanje pretirane formalnosti in togosti, učenje prostih vaj je omejeno na 5 do 10 minut, v glavnem pa prevladujejo igre, atletika, preskoki, talna telovadba in vaje na orodju — skratka udejstvovanje, ki se mu mladi ljudje posvečajo z veseljem.

Dandanes po uri telesne vzgoje niso več »lačni« gibanja, kakor nekoč, ko so morali večinoma čakati v vrstah, ponekod se dandanes sredi ure že kar potijo. Glede smučanja velja priznanje zlasti Radovljiškemu okraju in Mariborčanom (na šolskih smučarskih tekmah je sodelovalo v

Na mednarodnem košarkarskem turnirju v Gradški je italijanski klub Goriziana premagal ASK iz Ljubljane s 60:54. Italijanski klub Itala pa dunajsko moštvo Babenberg s 72:53. ASK pa je premagal Babenberg s 70:39 in si tako osvojil tretje mesto.

Na košarkarskem prvenstvu Evrope, ki bo konec tega meseca v Moskvi, bo sodelovalo 19 držav, in sicer: Vzhodna in Zahodna Nemčija, Belgija, Bolgarija, Danska, Egipt, Finska, Francija, Madžarska, Izrael, Italija, Libanon, Poljska, Romunija, Švedska, Švica, Češkoslovaška, Sovjetska zveza in Jugoslavija.

Na atletskem mitingu v Philadelphiji je Šved Nilson, ki smo ga pred leti že videli v Ljubljani, vrzel kroglo 17,01. Nilson je s tem dosegel drugi najboljši rezultat v Evropi. Doslej je od Evropejcev vrzel kroglo dlje le Čeh Škobla, in sicer 17,12 m.

V štafetnem teku po ulicah Novega Sada je Jovanović na prvem delu proga, ki meri tri tisoč metrov, premagal Mihaliča, Pavloviča in Čotiniča, kar ni majhno presenečenje. Naš državni rekorder Franjo Mihalič se že nekaj dni ne počuti dobro, zlasti po teku v Novem Sadu. Mihalič je bil v bolnici, kjer so mu svetovali, naj nekaj dni počiva, ker čuti posledice prejšnje poškodbe.

Šegedin spet v formi

Na mitingu v Beogradu je dosegel drugi rezultat na svetu

V nizu prvomajskih športnih prireditvev v Beogradu je bilo tudi veliko atletsko tekmovanje, na katerem je Peter Šegedin dosegel na 3000 m ovire (steeplechase) drugi rezultat vseh časov na svetu. Proga je pretekel v času 8:47,8 in je dosedaj najboljši čas od njega dosegel le olimpijski

lanskega leta eden izmed najboljših na svetu, toda že nekaj mesecev pred olimpijado so z vseh strani prihajali glasovi, da dosegajo v SZ Kazancev, v Nemčiji Gude, na Finskem Rintempo, na Švedskem Soederberg, v ZDA Ashenfelter, rezultate izpod deset minut. Ti in še drugi atleti so te glasove potrdili na olimpijadi ter na drugih tekmovanjih, medtem ko je naš Šegedin dosegel rezultate izpod svojih možnosti, ki so bili predvsem posledica neresnega treninga in precejšenjavanja samega sebe. Priprani smo, da Šegedin rezultat, ki ga je dosegel sedaj v Beogradu, ne bo uspal in da se zaveda, da je z njim spodbudil svoje odlične tekmece k še večji marljivosti in borbenosti.

NAJBOLJŠI REZULTATI

8:45,4 Ashenfelter (ZDA)	1952
8:47,8 Šegedin (J)	1953
8:48,6 Kazancev (SZ)	1952
8:50,0 Gude (Zah. Nem.)	1952
8:51,8 Disley (V. B.)	1952
8:54,4 Rintempo (Fin.)	1952
8:55,6 Soederberg (Šved.)	1952
8:55,8 Saltikov (SZ)	1952
7:55,8 Heselman (Zah.Nem.)	1952
8:57,4 Karlson (Šved.)	1952

Segedinov rezultat na 3000 m — 8:47,8 — je glede na mnogobojne tablice vreden prav toliko kot 10,3 na 100 metrov, in sicer 1.232 točk Šegedin in Pavlovič bosta 17. maja tekmovala v Parizu, 31. maja pa bosta Othenheimer in Mihalič startala v Glasgowu.

Na atletskem mitingu v Philadelphiji je Šved Nilson, ki smo ga pred leti že videli v Ljubljani, vrzel kroglo 17,01. Nilson je s tem dosegel drugi najboljši rezultat v Evropi. Doslej je od Evropejcev vrzel kroglo dlje le Čeh Škobla, in sicer 17,12 m.

V štafetnem teku po ulicah Novega Sada je Jovanović na prvem delu proga, ki meri tri tisoč metrov, premagal Mihaliča, Pavloviča in Čotiniča, kar ni majhno presenečenje. Naš državni rekorder Franjo Mihalič se že nekaj dni ne počuti dobro, zlasti po teku v Novem Sadu. Mihalič je bil v bolnici, kjer so mu svetovali, naj nekaj dni počiva, ker čuti posledice prejšnje poškodbe.

Na košarkarskem prvenstvu Evrope, ki bo konec tega meseca v Moskvi, bo sodelovalo 19 držav, in sicer: Vzhodna in Zahodna Nemčija, Belgija, Bolgarija, Danska, Egipt, Finska, Francija, Madžarska, Izrael, Italija, Libanon, Poljska, Romunija, Švedska, Švica, Češkoslovaška, Sovjetska zveza in Jugoslavija.

Na košarkarskem prvenstvu Evrope, ki bo konec tega meseca v Moskvi, bo sodelovalo 19 držav, in sicer: Vzhodna in Zahodna Nemčija, Belgija, Bolgarija, Danska, Egipt, Finska, Francija, Madžarska, Izrael, Italija, Libanon, Poljska, Romunija, Švedska, Švica, Češkoslovaška, Sovjetska zveza in Jugoslavija.

Na košarkarskem prvenstvu Evrope, ki bo konec tega meseca v Moskvi, bo sodelovalo 19 držav, in sicer: Vzhodna in Zahodna Nemčija, Belgija, Bolgarija, Danska, Egipt, Finska, Francija, Madžarska, Izrael, Italija, Libanon, Poljska, Romunija, Švedska, Švica, Češkoslovaška, Sovjetska zveza in Jugoslavija.

Na košarkarskem prvenstvu Evrope, ki bo konec tega meseca v Moskvi, bo sodelovalo 19 držav, in sicer: Vzhodna in Zahodna Nemčija, Belgija, Bolgarija, Danska, Egipt, Finska, Francija, Madžarska, Izrael, Italija, Libanon, Poljska, Romunija, Švedska, Švica, Češkoslovaška, Sovjetska zveza in Jugoslavija.

Na košarkarskem prvenstvu Evrope, ki bo konec tega meseca v Moskvi, bo sodelovalo 19 držav, in sicer: Vzhodna in Zahodna Nemčija, Belgija, Bolgarija, Danska, Egipt, Finska, Francija, Madžarska, Izrael, Italija, Libanon, Poljska, Romunija, Švedska, Švica, Češkoslovaška, Sovjetska zveza in Jugoslavija.

Na košarkarskem prvenstvu Evrope, ki bo konec tega meseca v Moskvi, bo sodelovalo 19 držav, in sicer: Vzhodna in Zahodna Nemčija, Belgija, Bolgarija, Danska, Egipt, Finska, Francija, Madžarska, Izrael, Italija, Libanon, Poljska, Romunija, Švedska, Švica, Češkoslovaška, Sovjetska zveza in Jugoslavija.

Na košarkarskem prvenstvu Evrope, ki bo konec tega meseca v Moskvi, bo sodelovalo 19 držav, in sicer: Vzhodna in Zahodna Nemčija, Belgija, Bolgarija, Danska, Egipt, Finska, Francija, Madžarska, Izrael, Italija, Libanon, Poljska, Romunija, Švedska, Švica, Češkoslovaška, Sovjetska zveza in Jugoslavija.

Velik uspeh slovenskih kolesarjev na dirki 1. maj

Prvega in drugega maja je bila na progi Beograd—Novi Sad—Beograd—Mladenovac—Vrh Avale—Beograd tradicionalna kolesarska dirka 1. maj. Na tej dirki

Ljubo Vidali je bil drugi

krat pokazala svojo vrednost, pač pa predvsem za Svetino in Blažuna. V tej dirki je zmagal Dragiša Ješić. Vidali je bil drugi, Grajzer tretji, torej dokaj lep uspeh, ki obeta našim kolesarjem lepo bližnjo bodočnost. V prvi etapi je zmagal Milan Poredski iz Zagreba, v drugi pa Ljubo Vidali iz Ljubljane. Zaradi poškodb in okvar na kolesih so med drugimi odstopili od dirke favoriti B. Petrovič, Zorič, Osrečki, K. Todorovič in Branko Bat.

V prvi etapi je bil Grajzer drugi, Metelko tretji, Svetina četrta, Vidali šesta, Podmilščak enajsti in prav tako Rozman, s katerim sta delila to mesto ter še s tremi drugimi kolesarji.

V drugi etapi je kot rečeno zmagal Vidali. Grajzer je bil peti, Metelko šesti, Blažun pa je delil sedmo in osmo mesto v Vargu. Končni plasman te velike dirke je bil naslednji: 1. Dragiša Ješić 7:13,01, 2. Vidali 7:13,02, 3. Grajzer 7:13,13, 4. Poredski 7:13,43, 5. Metelko 7:17,19, 6. Varga 7:18,04, 7. Blažun 7:18,44, 13. Podmilščak, 14. pa Rozman.

DOLOČENIH JE DVAJSET REPREZENTANTOV

Za dvoboj z Avstrijo ki, bo 16. in 17. maja v Beogradu in sicer na progi Beograd—Mladenovac—vrh Avale—Beograd ter na dirkališču, je Kolesarska zveza Jugoslavije določila 18 kandidatur. Le-ti so: B. Petrovič, Poredski, Grajzer, Vidali, Metelko, Stanko, Osrečki, Boškovič, D. Ješić, Todorovič, Varga, Petrovski, Bulatović, Ročič, Panič, Zorič, Mičič, B. Bat, M. Bat, in D. Bzik.

DAWISOV POKAL

Po zmagi nad Švico igra Jugoslavija s Francijo

S tem, da je Jugoslavija po prvem kolu za Dawisov pokal premagala Švico s 5:0, se je kvalificirala v drugo kolo, v katerem bo igrala s Francijo, in sicer od 15. do 17. maja.

Švicarska reprezentanca za naše moštvo ni bila najtrši oreh. Naši igralci razen Milojkovića so z lahkoto premagali svoje manj izkušene tekmece, ki pa so bili zelo borbeni. Francija je na papirju močnejša od Jugoslavije, vendar glede na postavbo, s katero bo nastopila proti našem moštvu, tudi pri njih ni vse v redu. V njihovem moštvu za posamezne partije sta Remye in 22 letni Haillet Abdesselam, njihov tako rekoč najboljši igralec je v rezervi. Remye, ki ga je zamenjal, pa je poznan kot nesiguren igralec. Nekdaj najboljši igralec Bernard bo igral samo v igri parov. Vse to pomeni, da z njihovo »staro gardo« ni vse v redu.

V igri s Švico je uspešno debutiral Panajotović, ki je premagal Balestro. Z njegovo igro smo lahko zadovoljni. Zmaga v štirih setih nad Balestro, ki je dva dni prej precej oznojil Palado je za Panajotovića lep rezultat. Z našimi

igralci smo lahko v glavnem zadovoljni. Palada je sicer doživel določeno krizo, vendar je bil videz, da je bila to trenutna slabost. Milojković je igral zelo različno, vendar je v vsakem slučaju sedaj boljši kot kdaj koli prej. Panajotović pa je sprejemni izpit položil s prav dobro oceno.

Paladin jubilej

Palada, naš teniški igralec številka 1 je ob tem dvoboju za Dawisov pokal slavil redki jubilej, in sicer dvajsetletnico uspešnega nastopanja za Jugoslavijo v tem velikem tekmovanju. V odmoru med poslednjimi tekmami je zvezni kapetan Fink predal Paladi pokal, darilo teniške zveze Jugoslavije, prav tako pa je prejel Palada lep pokal in čestitke od uredništva »Sport«. Tudi teniški od-

Josip Palada

bor Vojvodine mu je poklonil darilo — umetniško izdelani servis za črno kavo. Končno je plenum Teniške zveze Jugoslavije sklenil, da bo Palado nagradil za njegove športne zasluge s 50 tisoč dinarjev.

Trening waterpolistov v Vevčah

V Vevčah se je te dni pričel trening waterpolistov, ki so kandidati za državno reprezentanco. Trening bo trajal do 10. junija, vodil pa ga bo dr. Henrik Kumar, trener zagrebške Mladosti. Božo Gukinič, zvezni trener, se namreč pripravlja za izpise v jugoslovanski vojni mornarici. Večina waterpolistov, ki trenirajo v Vevčah, je sestavljala našo državno reprezentanco, ki je s tem, da si je osvojila drugo mesto na olimpiadi in srebrno olimpijsko medaljo, dosegla za naš šport izreden uspeh.

HRVATSKO-SLOVENSKA LIGA PROLETER SE JE UPEHAL?

Jutri bo štirinajsto kolo nogometne lige. Tekme bodo naslednje:

v Ljubljani — Odred : Rudar v Osijeku — Proleter : Šibenik v Mariboru — Branik : Slavija v Varaždinu — tekstilac : Zelezničar v Zagrebu — Metalac : Kvarner

Ker je preteklo nedeljo Tekstilac v Osijeku v zaostali tekmi igral s Proleterjem neodločeno 2:2 in mu s tem odvzel na domačih tleh točko, se je razlika med Proleterjem in Odredom zmanjšala na štiri točke, pri tem pa je Proleter odigral eno tekmo več.

Res se je Oredu zelo približal Tekstilac, toda ima tekmo več kot Odred.

Tudi Kvarner in Slavija sta v Karlovcu odigrala zaostalo tekmo. Zmagal je Kvarner z rezultatom 1:0. Slavija pa je ostala na zadnjem mestu. Lestvica hrvatsko-slovenske lige je pred štirinajstim kolom naslednja:

Proleter	13	10	2	1	42:12	22
Odred	12	8	0	3	33:14	18
Tekstilac	13	7	3	2	24:17	17
Šibenik	12	7	2	3	29:31	16
Kvarner	13	4	4	5	16:19	12
Branik	12	5	2	5	19:23	12
Metalac	12	3	2	7	12:18	8
Zelezničar	12	2	3	7	10:24	7
Rudar	12	3	0	9	14:33	6
Slavija	13	2	2	9	13:32	6

V veleslalomu pod Jalovcem

zmagal letos najboljši smučar v Evropi

Marsikdo je podvomil, ko je bral v dnevnem časopisu, da so povabljeni na tekmo vanje v veleslalomu pod Jalovcem društvene ekipe iz Avstrije, Nemčije, Italije, Švice in Francije, češ saj smo take vrste propagande že vajeni. To pot pa se je vsakdo, ki je podvomil v resnost te objave, temeljito ušel. Vabilu »Enotnosti«, najmočnejšega smučarskega kluba v državi, so se odzvali vsi tekmovalci in tako smo prisostvovali v nedeljo, 3. maja, mednarodni prireditvi v alpskem tekmovalstvu, ki je prekoslila vse dosedanje. Naša pričakovanja so se izpolnila: prišli so najboljši tekmovalci in tekmovalke petih avstrijskih klubov, dveh nemških, dveh francoskih in enega italijanskega, oziroma 22 Avstrijev (5 tekmovalk), 6 Nemcev (2 tekmovalki), 9 Francozov (2 tekmovalki), 2 Italijana in 46 domačih tekmovalcev (9 tekmovalk), članov desetih klubov.

Številna so bila uganjanja, ko

mu bo letos uspelo osvojiti prvo mesto: ali trikratnemu zaporednemu zmagovalcu Sengerju ali mlademu Moltererju, ki je prvi po vrsti na evropski lestvici tekmovalcev v veleslalomu, ali morda Francozu Allardu. Kako se bodo uvrstili med to elito naši tekmovalci? Bodo med zadnjimi? Ali jim bo uspelo uvrstiti se med tekmovalce inozemske elite? Francoski, nemški in italijanski alpski tekmovalci so nastopili pri nas prvič, Avstrijce pa že poznamo. Udeležbo na tekmovalnih so žal odgovodeli edino Švicarji, med katerimi smo pričakovali tekmovalca št. 1 Perrena, medtem ko je bil Gama že prijavljen.

Štiri dni je požrtvovalna in marljiva tehnična ekipa pripravljala progo na plazu pod Jalovcem pod težavnimi snežnimi pogojmi (v začetku tedna je zapadel nov sneg). Spet so bila naša pričakovanja presežena, saj ni bila samo proga dobro pripravljena, temveč nismo pogršali na tem

teško dostopnem terenu niti ojačevalca ne zvočnikov, reševalnih sani (kar 4 pare), šotora na cilju itd., itd., kar dokazuje, kako dobro je bila organizirana prireditev.

Ko smo v soboto gledali na treningu Sengerja, kako je v elegantnih lokih brzel v dolino, smo v duhu že videli zmagovalca tekmovalstva. Toda smučič so spolzke, kot je žoga okrogla. Ne samo odličnemu Moltererju in Huberju, še našem Muleju je uspelo, da ga je prehitel. Vsekakor moramo poudariti, da je bil Mulej odlično razpoloben; bil je hiter, vozil je z gotovostjo, in je to njegovo letošnji največji uspeh, priporjen na izkušnjah vse sezone. Zanimivo je, da doseže Mulej prav ob koncu zimskih sezon največje uspehe. Mnenja smo, da bi se to zgodilo sredi sezone, če bi imel enake pogoje treninga, kot ga imajo tujci, predvsem pa žičnice. Pohvaliti moramo tudi Štefeta in Magušarja ter Petra Križaja, ki se je uvrstil na dva-

najsto mesto in pustil za seboj marsikaterega rutiniranega tujca in domačina.

Rezultati pa so bili naslednji: moški — 1. Molterer (Kitzbüchel) 1:34,8, 2. Huber (Kitzbüchel), 3. Mulej (Prešeren) 1:38,2, Senger (Badgastein) 1:38,5,

5. in 6. Stefe (Ljubelj) in Perret (Francija) 1:41,4, 7. Huertas (Francija) 1:42,4, 8. Tritscher (Avstrija) 1:46,5, 9. Magušar (Enotnost) 1:48,4, 10. Lukanc (Ljubelj) 1:48,8.

Zenske: 1. Blattl (Kitzbüchel) 1:20,1, 2. Schwarzenbach (Kitzbüchel) 1:24,0, 3. Couttet (Francija) 1:24,4 itd.

Proga za moške je bila dolga 2.100 m, s 600 m višinske razlike in z 52 vrtačami. Za ženske pa je bila nekoliko krajša.

Ob spominu na to prireditev ne moremo mimo nekaterih ugotovitev. Predvsem gre tu velika zahvala prireditelju SK Enotnosti, ki se ni ustrašil velikega dela (priprave so trajale poldrug mesec), da je omogočil tako kvalitetno tekmovalstvo, niti ne znatnih stroškov. Jasno je, da takih izdatkov ne bi zmogel klub sam, zato so mu priskočila na pomoč naša podjetja in ustanove, za kar jim gre vsa zahvala. Nekatera športna vodstva, ki bi morala tekmovalstvo najbolj podpreti, so ga prezrla, tako Zveza športov Slovenije, Smučarska zveza Jugoslavije, medtem ko je Smučarska zveza Slovenije nazučala 20.000 din.

Kakšno delo je bilo opravljeno, morda še najbolj pove izjava vodje francoske ekipe g. Mandinta, ki je rekel, da oni take prireditve sploh ne bi mogli pripraviti, ker minajo ljudi, ki bi bili pod takimi okolišninami tako požrtvovalni in delavni.

Guček

5. in 6. Stefe (Ljubelj) in Perret (Francija) 1:41,4, 7. Huertas (Francija) 1:42,4, 8. Tritscher (Avstrija) 1:46,5, 9. Magušar (Enotnost) 1:48,4, 10. Lukanc (Ljubelj) 1:48,8.

Zenske: 1. Blattl (Kitzbüchel) 1:20,1, 2. Schwarzenbach (Kitzbüchel) 1:24,0, 3. Couttet (Francija) 1:24,4 itd.

Proga za moške je bila dolga 2.100 m, s 600 m višinske razlike in z 52 vrtačami. Za ženske pa je bila nekoliko krajša.

Ob spominu na to prireditev ne moremo mimo nekaterih ugotovitev. Predvsem gre tu velika zahvala prireditelju SK Enotnosti, ki se ni ustrašil velikega dela (priprave so trajale poldrug mesec), da je omogočil tako kvalitetno tekmovalstvo, niti ne znatnih stroškov. Jasno je, da takih izdatkov ne bi zmogel klub sam, zato so mu priskočila na pomoč naša podjetja in ustanove, za kar jim gre vsa zahvala. Nekatera športna vodstva, ki bi morala tekmovalstvo najbolj podpreti, so ga prezrla, tako Zveza športov Slovenije, Smučarska zveza Jugoslavije, medtem ko je Smučarska zveza Slovenije nazučala 20.000 din.

Kakšno delo je bilo opravljeno, morda še najbolj pove izjava vodje francoske ekipe g. Mandinta, ki je rekel, da oni take prireditve sploh ne bi mogli pripraviti, ker minajo ljudi, ki bi bili pod takimi okolišninami tako požrtvovalni in delavni.

Guček

Tako lepo je bilo med tekmo na Jalovcu